

PDF hosted at the Radboud Repository of the Radboud University Nijmegen

The following full text is a publisher's version.

For additional information about this publication click this link.

<http://hdl.handle.net/2066/148494>

Please be advised that this information was generated on 2018-07-07 and may be subject to change.

H. P. G. M. CAMINADA

HET PTK- EVALUATIEONDERZOEK

Een vergelijkend onderzoek naar het directe effect van
twee kortdurende vrijheidsstraffen

HET PTK-EVALUATIEONDERZOEK
EEN VERGELIJKEND ONDERZOEK
NAAR HET DIREKTE EFFEKT
VAN TWEE KORTDURENDE
VRIJHEIDSSTRAFFEN

PROMOTOR: PROF. DR. J. M. F. JASPARS

HET PTK-EVALUATIEONDERZOEK, Een vergelijkend onderzoek naar het directe effect van twee kortdurende vrijheidsstraffen

en

Bijbehorende stellingen

ERRATA

plaats	i.p.v.	lees
stelling VI	In Ch. W. HARRIS, The Univ. of Wisconsin Press Madison, Problems in Measuring Change (Ed.). 1963.	In Ch. W. HARRIS (Ed.), Problems in Measuring Change. The Univ. of Wisconsin Press Madison. 1963.
inhoud	I.1 DOEL VAN HET ONDERZOEK	I.2 DOEL VAN HET ONDERZOEK
tekst (3 b. = 3e regel van boven ; 3 o. = 3e regel van onder)		
p. 17, 14 b.	par. I.3.2).	par. I.4.3.3).
p. 109, 1 o.	Zie HOOFDSTUK I, noot 66.	Zie HOOFDSTUK I, noot 66 voor literatuur.
p. 112, 4 o.	1'	1'
p. 115, 7 o.	WARD (7)	WARD
p. 126, Figuur IV.1	Plaats een I bij de verticale as en een III bij de horizontale as.	
p. 127, Figuur IV.2	Plaats een II bij de verticale as en een III bij de horizontale as.	
p. 134/135		— = PTK --- = HvB (\geq . 30)
p. 171		III.8.2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH):

HET PTK-EVALUATIEONDERZOEK

EEN VERGELIJKEND ONDERZOEK NAAR HET DIREKTE EFFEKT VAN TWEE KORTDURENDE VRIJHEIDSSTRAFFEN

PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DE GRAAD VAN DOCTOR IN DE
SOCIALE WETENSCHAPPEN AAN DE KATHOLIEKE
UNIVERSITEIT TE NIJMEGEN, OP GEZAG VAN DE RECTOR
MAGNIFICUS PROF. MR. F. J. F. M. DUYNSTEE VOLGENS
BESLUIT VAN HET COLLEGE VAN DECANEN IN HET OPEN-
BAAR TE VERDEDIGEN OP VRIJDAG 7 SEPTEMBER 1973
TE 16.00 UUR

DOOR
HENRICUS PETRUS GERARDUS MARIA CAMINADA
GEBOREN TE 's-GRAVENHAGE

DRUK: SCHIPPERS NIJMEGEN

Dit onderzoek, waarvan de kosten geheel door het Ministerie van Justitie werden gedragen, werd verricht in opdracht van de Minister van Justitie. Aan de uitvoering ervan hebben een aantal personen hun medewerking verleend. Hiervoor zou ik hen gaarne mijn dank willen betuigen.

Tot de continuering van dit onderzoek hebben in hoge mate bijgedragen drs. J. J. J. Tulkens, Hoofd van het Wetenschappelijk Voorlichtings- en Documentatiecentrum van het Ministerie van Justitie, en diens medewerker drs. W. Scheepmaker.

Zeer veel waardering heb ik voor drs. N. J. M. Pieck – die gedurende de periode van onderzoek directeur was van het PTK – zijn staf en het overige personeel. Zonder hun hulpvaardigheid en gastvrijheid zou het onderzoek bij de experimentele groep niet mogelijk zijn geweest.

Dankzij de medewerking van de directies van de Huizen van Bewaring te Roermond, Rotterdam, Haarlem, Utrecht en Groningen en die van het Penitentiair Selektie Centrum kon het onderzoek bij de kontrôlegroep gerealiseerd worden.

Zeer erkentelijk ben ik ook de heer J. H. Ranft, directeur van de Outward Bound School te Renesse alsmede kolonel Th. H. Wessels, kommandant van de Militaire Koksschool te Leiden, die het mij hebben mogelijk gemaakt het onderzoek bij de criteriumgroepen te verrichten. Het onderzoek in de Militaire Koksschool vond plaats onder de auspiciën van de afdeling Sociale Psychologie van de Rijks Universiteit te Leiden, met name van dr. Annie Huisman - van Bergen.

Ook dank ik alle test- en onderzoeksassistenten en allen die nauw met mij hebben samengewerkt, in het bijzonder drs. Peter Heijmans, drs. Marlies Kempen-Keijzers en drs. Herman van den Munckhof, die bijna vanaf het begin bij dit onderzoek betrokken zijn geweest.

Het rustige meeleven van mijn vrouw gedurende het hele onderzoek heb ik als een grote steun ervaren.

INHOUD

HOOFDSTUK I OPZET EN VERANTWOORDING VAN HET ONDERZOEK

I.1 INLEIDING

I.1 DOEL VAN HET ONDERZOEK

I.3 TYPERING VAN HET ONDERZOEK

I.3.1 Onderzoek naar de resultaten

I.3.2 Onderzoek naar het direkte effect

I.4 GELEDING VAN HET ONDERZOEK

I.4.1 Onderzoeksfase I : analyse van doelstellingen

I.4.1.1 Uitgangspunten bij de analyse van doelstellingen

I.4.1.2 Relevantie van de doelstellingen

I.4.2 Onderzoeksfase II : testkonstructie

I.4.2.1 Operationalisatie van de doelstellingen

I.4.2.2 Het meetinstrument ter bepaling van gedragsverandering

I.4.3 Onderzoeksfase III : effectbepaling

I.4.3.1 Keuze van het onderzoeksmodel

I.4.3.2 De interne validiteit van het onderzoeksmodel

I.4.3.3 De externe validiteit van het onderzoeksmodel

I.5 SAMENVATTING

NOTEN EN LITERATUUR

HOOFDSTUK II ANALYSE VAN DOELSTELLINGEN

II.1 INLEIDING

II.2 EERSTE ANALYSE VAN DOELSTELLINGEN : OPSPORING VAN DE EXPLICIETE DOELSTELLINGEN

II.2.1 De enquête

II.2.2 Resultaten : de tien expliciete doelstellingen

II.3 ONDERZOEK NAAR DE BELANGRIJKHEID VAN DE EXPLICIETE DOELSTELLINGEN

II.3.1 Doel en opzet van dit deelonderzoek

II.3.2 Het meetinstrument

II.3.3 Resultaten en konklusie

II.4 TWEEDE ANALYSE VAN DOELSTELLINGEN : OPSPORING VAN DE UITEINDELIJKE DOELSTELLINGEN DOOR VERGELIJKING VAN DE EXPLICIETE MET DE OFFICIELE DOELSTELLINGEN

II.4.1 De vergelijking

II.4.2 Resultaten : de twaalf uiteindelijke doelstellingen

NOTEN EN LITERATUUR

HOOFDSTUK III TESTKONSTRUKTIE

III 1 INLEIDING

III 2 OPERATIONALISATIE VAN DE UITEINDELIJKE DOELSTELLINGEN RESULTEREND IN DE KEUZE VAN DE OORSPRONKELIJKE TESTS

III 3 KONSTRUKTIE VAN DE DEFINITIEVE TESTS OP BASIS VAN DE OORSPRONKELIJKE TESTS, EN EVALUATIE VAN DE DEFINITIEVE TESTS

III.3 1 De onderzoeksgroepen na eerste matching

III 3 2 Afname van de oorspronkelijke tests

III 3 3 Konstruktie van de definitieve tests

III 3.4 Evaluatie van de definitieve tests

III.3.4 1 Betrouwbaarheid

III 3 4 2 Begripsvaliditeit

III 3.4 3 Temporele stabiliteit in validiteit

III 3 4 4 Cross cultural stability in validity

III 3 4 5 De onderliggende faktor-struktuur

III 4 REPRESENTATIVITEIT VAN DE DEFINITIEVE TESTS VOOR HET GEHEEL VAN TE OPERATIONALISEREN DOELSTELLINGEN

III 5 SAMENVATTING

NOTEN EN LITERATUUR

HOOFDSTUK IV EFFEKTBEPAALING

IV 1 INLEIDING

IV 2 DE ONDERZOEKSGROEPEN NA TWEEDE MATCHING

IV 3 ONDERZOEK NAAR DE KONFIRMATIE VAN DE HYPOTHESEN

IV 3.1 De hypothesen

IV 3.2 Het konfirmatieonderzoek

IV.3 2.1 Onderzoek naar de konfirmatie van hypothese I en hypothese II

IV.3 2.2 Onderzoek naar de konfirmatie van hypothese III en hypothese IV

IV 3 2.3 Onderzoek naar de konfirmatie van hypothese V en hypothese VI

IV.4 INTERPRETATIE VAN DE RESULTATEN VAN ONDERZOEK

IV 4 1 Inleiding

IV.4.2 Het specifieke veranderingspatroon bij de HvB-groep

- IV.4.3 Het specifieke veranderingspatroon bij de PTK-groep
- IV.5 SLOTKONKLUSIE
- IV.6 NABESCHOUWING
- NOTEN EN LITERATUUR

SUMMARY

BIJLAGEN

- I DE OORSPRONKELIJKE TESTS
- II DE DEFINITIEVE TESTBATTERIJ
- III RESULTATEN VAN HET ONDERZOEK NAAR DE BEGRIPSVALIDITEIT VAN DE DEFINITIEVE TESTS
- IV MATRIX VAN KORRELATIES TUSSEN DE DEFINITIEVE TESTS, GEBRUIKT BIJ HET ONDERZOEK NAAR DE BEGRIPSVALIDITEIT IN KONFIRMERENDE EN DISKRIMINATIEVE ZIN
- V DE GLOBALE FAKTOR-STRUKTUUR (NA VARIMAX ROTATIE)
- VI KORRELATIES VAN DE 14 DEFINITIEVE TESTS MET TWEE DISKRIMINANT DIMENSIES / DISKRIMINATIE TUSSEN DE EXPERIMENTELE EN KONTRÔLEGROEP
- VII DE KANONISCHE DISKRIMINANT-STRUKTUUR
- VIII KORRELATIES VAN DE 14 DEFINITIEVE TESTS MET TWEE DISKRIMINANT DIMENSIES / DISKRIMINATIE TUSSEN VÓÓR- EN NAMETINGEN BIJ DE EXPERIMENTELE GROEP EN BIJ DE KONTRÔLEGROEP
- IX GEMIDDELDEN OP DE 14 DEFINITIEVE TESTS BIJ VÓÓR- EN NAMETING VOOR DE EXPERIMENTELE GROEP, KONTRÔLEGROEP EN BEIDE KRITERIUM-GROEPEN

OPZET EN VERANTWOORDING VAN HET ONDERZOEK

1.1 INLEIDING

In de laatste decennia is internationaal veel aandacht geschonken aan de tenuitvoerlegging van de kortdurende vrijheidsstraf voor jongeren. Ondanks deze aandacht blijkt uit een rapport (1) van de European Committee on Crime Problems in 1967, dat op dat tijdstip alleen Duitsland en Engeland in Europa al enige tijd beschikten over speciale instellingen voor de tenuitvoerlegging van kortdurende vrijheidsstraffen: het „Jugendarrest“ in Duitsland en de „detention centers“ in Engeland.

Bij het „Jugendarrest“ staat de reflexie op het verleden van de gedetineerde in een sfeer van in-activiteit en sociaal isolement centraal. De ideeën over strafbejegening die in het „Jugendarrest“ gerealiseerd worden, moeten waarschijnlijk worden gezien tegen de achtergrond van de in de vorige eeuw dominerende klassieke richting in het strafrechtelijke denken en in het bijzonder tegen de achtergrond van de nu toch wel achterhaalde ethische rechtstheorie.

Volgens deze theorie wordt verduistering van het geweten opgevat als oorzaak van criminaliteit. Door middel van inkeer, waarvoor cellulaire afzondering noodzakelijk wordt geacht, moet de gedetineerde al denkend de goede levensvorm kunnen herontdekken (2, pp. 28 en 230). Volgens het moderne standpunt van de neoklassieke richting van de Utrechtse School (3) en van „la défense sociale nouvelle“ (4) heeft criminaliteit meer met de sociale functie dan met zedelijkheid in metafysische zin te maken. Aanhangers van beide laatst genoemde richtingen nemen aan, dat cellulaire afzondering alle banden met de medemens doorsnijdt en de delinquent sociaal ongeschikt maakt voor terugkeer naar de samenleving (2, p. 29).

Bij de „detention centers“ ligt de nadruk op hard werken, lichamelijke opvoeding, algemene vorming en discipline. De protokolaire omgang tussen stafleden en gedetineerden staat waarschijnlijk een persoonlijk contact in de weg en vergroot in elk geval de gekunsteldheid die de samenleving binnen de gevangenis kenmerkt.

Ook in Nederland is, vooral sinds de invoering van de Beginselenwet Gevangeniswezen in 1953, bijzondere aandacht geschonken aan de detentie van jeugdigen, maar minder aan de kortgestraften dan aan de langergestraften.

Tot 1967 werden kortdurende gevangenisstraffen, opgelegd aan jeugdige

mannelijke delinkwenten, als regel tenuitvoergelegd in het Huis van Bewaring (HvB). In deze instelling is de situatie volgens moderne inzichten echter zo onbevredigend, dat de doelstelling van de gevangenisstraf, vervat in artikel 26 van de Beginselenwet Gevangeniswezen, voor genoemde categorie gedetineerden bijna onmogelijk te realiseren is (5).

Deze doelstelling impliceert de opdracht van resocialisatie in een detentiesituatie (2, p. 120 en pp. 215 e.v.).

In het HvB komt men waarschijnlijk niet aan de realisering van deze opdracht toe: 1. als gevolg van de sterke nadruk op het beveiligingsaspect, hetgeen een ondermijning kan betekenen van de vertrouwensrelatie welke een belangrijke konditie voor agogische begeleiding is, 2. door gebrek aan bekwaam en agogisch geschoold personeel, 3. wegens gebrek aan continuïteit van de begeleiding, tengevolge van de vele overplaatsingen, en 4. als gevolg van de gebrekkige bouwkundige voorzieningen, die het HvB waarschijnlijk ongeschikt maken voor de realisering van moderne inzichten op het gebied van de penitentiaire jeugdzorg. Deze inzichten zijn gericht op een zo normaal mogelijk sociaal functioneren van de gedetineerden.

Dit laatste wordt ook nog bemoeilijkt in het HvB doordat de straftijd grotendeels cellulair wordt doorgebracht, doordat de populatie van gedetineerden zeer heterogeen is (preventief gehechten, veroordeelden, first offenders, recidivisten, gestoorden, stabielen) en doordat de wijze van benadering van de gedetineerden door het personeel overwegend een uniformerend en de-individualiserend karakter heeft.

Als gevolg van de grote sociaal-psychologische afstand tussen personeel en gedetineerden, die vaak kan worden waargenomen in het HvB en als gevolg van de uiterst beperkte contactmogelijkheden met personen buiten de instelling, valt er bij de gedetineerden een tendens te verwachten zich eerder in te laten met de medegedetineerden dan met het personeel van de instelling. Deze tendens is mogelijk, omdat in het HvB, ondanks het solitaire karakter van de straf, ruimschoots gelegenheid bestaat tot contact met medegedetineerden (bijv. tijdens recreatie-uren en tijdens het „luchten“, via geprivilegieerde gedetineerden en voor sommige gedetineerden op de werkzaal). Doet deze tendens zich voor, dan is de kans groot dat, als antwoord op de door alle gedetineerden ondervonden deprivaties in het HvB, een criminele subcultuur ontstaat (6). In dat geval is ook te verwachten dat gedetineerden, vanuit hun gemeenschappelijke negatieve althans niet positieve houding t.o.v. de maatschappij die hen heeft uitgestoten en in het bijzonder t.o.v. het personeel van de instelling, de waarden en normen van deze subcultuur overnemen.

STREET et al. (7a) en BERK (7b) suggereren, dat de mate van de criminele aanpassing in een instelling zoals het HvB – waar de nadruk ligt op „conformity“ en „obedience“ – een positieve lineaire functie is van de duur van het

verblijf in de instelling. Deze wijze van kriminele aanpassing, door CLEMMER (8) voor het eerst aangeduid met de term „prisonization“, beschouwen wij als het te verwachten negatieve effect van de detentie in het HvB (9).

Over het probleem van de penitentiaire jeugdzorg voor kortgestraften is in 1963 door de Penitentiaire Benelux Commissie een rapport uitgebracht aan de Ministeries van Justitie van de Beneluxlanden. In dit rapport werd geadviseerd voor deze jonge mannen een afzonderlijke instelling te creëren met plaats voor 50 à 60 gedetineerden. Naar aanleiding van dit rapport besloot de Nederlandse Minister van Justitie tot oprichting van het Penitentiair Trainingskamp „De Corridor“ (PTK) te Zeeland in Noord-Brabant als alternatief voor de tenuitvoerlegging van de kortdurende vrijheidsstraf voor jeugdige mannelijke delinquenten, naast het HvB.

Bij het overwegen van de uiteindelijke opzet en doelstellingen van het PTK heeft het Highfields project in de Verenigde Staten min of meer als model gefungeerd (10c en 10e). Highfields (11) is een behandeling in groepsverband in het kader van een voorwaardelijke veroordeling. Evenals bij de „detention centers“ richt de behandeling zich primair op het actuele gedrag binnen de instelling en minder als bij het „Jugendarrest“ op het verleden van de gedetineerden. Highfields geldt als een laatste waarschuwing vóór de definitieve veroordeling en men kan daar derhalve een dringend beroep doen op de coöperatie van de gedetineerden. Zo'n beroep op coöperatie lijkt in een gevangenis met veroordeelde gedetineerden niet mogelijk.

De idee die aan de opzet van het PTK ten grondslag heeft gelegen, is als volgt te omschrijven. Men wil een zo normaal mogelijke omgang tussen gedetineerden en personeel binnen de beperkte mogelijkheden van een detentiesituatie bevorderen. Daarbij moet ruimte worden geboden aan conflicten voor zover deze conflicten aangewend kunnen worden tot sociale leerprocessen die middels de groepstraining geactiveerd worden. Via deze leerprocessen wil men voorkomen dat een kriminele subcultuur ontstaat waaraan gedetineerden hun waarden gaan ontlelen. Vervolgens wil men via deze leerprocessen bij de gedetineerden het zelfinzicht vergroten. Dit laatste denkt men bij hen te bereiken middels reflectie op het eigen gedrag en op het gedrag in relatie tot groepsgenoten en stafleden (10).

Het bereiken van bovengenoemde doelstellingen, d.w.z. van de verwachte effecten van de groepstraining in het PTK, is dus afhankelijk van de mate waarin de conflicten die voortvloeien uit de detentiesituatie, functioneel kunnen worden aangewend tot sociale leerprocessen. Dit laatste is het geval, wanneer het personeel er in slaagt, in te gaan op de achtergronden van het conflict, dat door de detentiesituatie wordt opgeroepen, als gevolg van: 1. de relatieve onvrijwilligheid van de deelname aan de groepstraining (12). 2.

de onoverbrugbare machtsongelijkheid van personeel en gedetineerden en 3. het karakter van straf.

Vatten wij het bovenstaande samen, dan kunnen wij het volgende zeggen.

Tot 1967 werden kortdurende vrijheidsstraffen, opgelegd aan jeugdige mannelijke delinquenten, als regel tenuitvoergelegd in de HvB's. Vanaf 1967 komen alle jeugdige mannelijke delinquenten met een werkelijke straftijd (dat is de straftijd zonder voorarrest) van minder dan vier maanden, in beginsel voor plaatsing in het PTK in aanmerking, voor zover zij niet om welke reden dan ook bij de selectie afvallen. Vallen zij af, dan ondergaan zij in de regel de straf in het HvB (13). Het PTK is dus voor bovengenoemde groep bedoeld als alternatief voor de tenuitvoerlegging van kortdurende vrijheidsstraf, naast het HvB.

In het HvB vindt uitsluitend detentie plaats, waarvan een negatief effect wordt verwacht, dat kan worden aangeduid met de term „prisonization”. Ook in het PTK is sprake van detentie. Naast detentie vindt in het PTK een gerichte groepstraining plaats. Deze training wil compensatie bieden voor het negatieve effect, dat van detentie verwacht wordt en wil daarnaast een positieve bijdrage leveren tot resocialisatie van de gedetineerden.

I.2 DOEL VAN HET ONDERZOEK

Als we uitgaan van het onderscheid tussen PTK en HvB – dat, zoals gezegd, in hoofdzaak berust op het aspect van groepstraining – kan de probleemstelling van het onderhavige onderzoek als volgt worden geformuleerd: is het PTK, waar voor een bepaalde groep kortgestrafte jeugdigen naast detentie een gerichte groepstraining plaats vindt, effectiever dan het HvB, waar uitsluitend detentie plaats vindt? Dit impliceert de vraag in hoeverre het PTK meer dan het HvB aan gemeenschappelijke doelstellingen beantwoordt. In par. I. 4. 1. 1 zal nader worden ingegaan op de vraag in hoeverre de voor het PTK opgespoorde doelstellingen ook kunnen gelden als doelstellingen voor de HvB's, waarmee het PTK vergeleken wordt (zie par. I. 4. 3. 1 voor een toelichting bij de keuze van de HvB's).

I.3 TYPERING VAN HET ONDERZOEK

Dit onderzoek kan getypeerd worden als een onderzoek naar de *resultaten* van een kortdurende vrijheidsstraf waarvan alleen het *direkte* effect wordt nagegaan.

I.3.1 Onderzoek naar de resultaten

In dit onderzoek is de objectieve waardering van het *resultaat* van de beïnvloeding in het PTK in vergelijking met het resultaat van de beïnvloeding in het HvB aan de orde. Analyse van het *proces* van beïnvloeding valt buiten het kader van de onderzoeksoopdracht (14).

Het „black-box” karakter van resultatenonderzoek impliceert de mogelijkheid, dat aan eenzelfde onderzoeksresultaat een verschillend proces en aan een verschillend onderzoeksresultaat eenzelfde proces ten grondslag kan hebben gelegen. Ter bepaling van de waarde van de onderzoeksresultaten ziet men zich dus geplaagd voor het probleem een proces te interpreteren aan de hand van een effect zonder dat het proces, hetwelk tot het effect heeft geleid, onderwerp van studie is geweest.

Het onderhavige resultatenonderzoek behelst de beantwoording van de probleemstelling of het PTK effectiever, doelmatiger is dan het HvB. Volgens STALPERS (15) is het nodig, dat het volgende kringproces van activiteiten plaatsvindt, wanneer een instelling haar doelmatigheid wil blijven behouden:

- fase 1: evalueren van het resultaat (het effect wordt vergeleken met het gestelde doel);
- fase 2: kritische revisie van doelstellingen (al naar gelang de vergelijking van effect en doel bevredigend of onbevredigend uitvalt, wordt het oude doel aangehouden of door terugkoppeling gewijzigd);
- fase 3: omschakeling en aanpassing (bij wijziging van het oude doel volgt een aanpassing van de middelen aan het nieuwe doel en toepassing van de aangepaste middelen).

In fase 2 kan men ook besluiten tot kritische revisie van de middelen.

Fase 3 omvat dan de aanpassing van de nieuwe middelen aan het gestelde doel en toepassing van de aangepaste middelen (aantekening H.C.). Na fase 3 volgt weer fase 1, enz. In het onderhavige onderzoek wordt de eerste fase van dit kringproces aan de orde gesteld.

Dit onderzoek is een evaluatieonderzoek, dat hier wordt opgevat als een *actionresearch* in de betekenis van *toegepast* onderzoek (16). D.w.z. het onderzoek is erop gericht resultaten te verkrijgen die voor het beleid van het gevangeniswezen zoveel mogelijk *bruikbaar* zijn. In het eerste hoofdstuk zal ook getracht worden te laten zien, dat het niet mogelijk is bruikbare resultaten te verkrijgen, wanneer niet tevens wordt ingegaan op een aantal vraagstukken die van meer theoretisch belang zijn.

I.3.2 Onderzoek naar het directe effect

Het PTK-evaluatieonderzoek is een onderzoek naar het directe en niet naar

het duurzame effect van de kortdurende vrijheidsstraf. Het onderzoek naar het *direkte* effect van de vrijheidsstraf gaat na of het nagestreefde effect – d.w.z. de nagestreefde gedragsverandering – in feite gerealiseerd wordt nog gedurende de tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf. Het onderzoek naar het *duurzame* effect van de vrijheidsstraf gaat na of het nagestreefde effect, d.w.z. de nagestreefde gedragsverandering, na de beëindiging van de vrijheidsstraf gekontinueerd wordt.

Volgens NAGEL (17 g. rapport fase II, p.1) moet evaluatieonderzoek het sociale strafrechtelijk relevante gedrag van de veroordeelden meten. Hiermee doelt hij op het criterium van de recidive. Evaluatie komt volgens hem neer op follow up van de onderzoeksgroep en tenminste één kontrôlegroep. Dit standpunt lijkt niet onredelijk, wanneer men stelt, dat een straf doelmatig, effectief is, als zij beïnvloeding tot meer wetskonform gedrag inhoudt (18). Een dergelijke beïnvloeding kan pas werkelijk doelmatig worden genoemd, als blijkt, dat de geïnduceerde verandering tot meer wetskonform gedrag ook na beëindiging van de beïnvloeding, dus na de vrijheidsstraf blijft bestaan. Dit impliceert, dat onderzoek naar het duurzame effect, dus follow up met als meest harde criterium voor doelmatigheid: niet – recidiveren, de uiteindelijk toets voor doelmatigheid van de gevangenisstraf, zou moeten zijn (19). Onderzoek naar het duurzame effect lijkt om nóg een reden van grotere importantie dan onderzoek naar het directe effect. Alleen d.m.v. onderzoek op lange termijn kunnen nl. eventuele *delayed action effects* worden aangetoond. Dit zijn effecten die niet onmiddellijk na afloop van een beïnvloeding manifest worden, maar soms geruime tijd daarna (20, pp. 254 t/m 256). Follow up-onderzoek naar het duurzame effect van de invloed van de gevangenis lijkt op grond van deze overwegingen gewenst en zelfs noodzakelijk. Niettemin kunnen hiertegen een tweetal bezwaren worden aangevoerd.

Gebrek aan interne validiteit kan men als eerste bezwaar tegen de in de penologie gangbare opvatting van follow up-onderzoek als evaluatieonderzoek aanvoeren. Met een dergelijk onderzoek is het eigenlijk niet goed mogelijk het duurzame effect dat waargenomen wordt, uitsluitend en alleen aan de invloed van de gevangenis toe te schrijven (21; 22). „Such a research design must focus as much on the impact of the large society as on specific consequences of the particular „people changing“ institution“ (23). In het algemeen geldt, dat het aantal onvoorspelbare factoren dat gedragsverandering bepaalt, toeneemt naarmate de duur van de periode na ontslag uit de gevangenis langer is. Dit bezwaar wordt niet weggenomen door toepassing van een niet equivalente kontrôlegroep waarop men in de penologie meestal is aangewezen. Er kunnen zich nl. in de vergelijking van de experimentele en de kontrôlegroep duurzame verschillen voordoen, die niet zijn toe te schrijven aan de invloed van de geevalueerde gevangenis, maar die eenvoudigweg verwijzen naar verschillen

in de oorspronkelijke groepen die vergeleken worden. Men dient zich bij een vergelijking tussen gevangenen bovendien te realiseren, dat niet alleen eik van de afzonderlijke factoren (verschillen in de oorspronkelijke groepen, verschillen in invloed van de te evalueren instellingen en verschillen in maatschappelijke invloeden na ontslag uit de gevangenis) het duurzame effect bepalen, maar ook de interactie tussen deze factoren. Bovendien is het denkbaar, dat men, wanneer men maar een voldoende lange periode van follow up kiest, geen verschil in duurzaam effect tussen de te evalueren instellingen vindt als gevolg van de faktor maturatie. Dit is dus een faktor als gevolg waarvan een verschil in direkt effect tussen vergeleken instellingen op den lange duur genivelleerd kan worden. Ook is het mogelijk, dat er in de maatschappij factoren werkzaam zijn als gevolg waarvan een oorspronkelijk verschil in effect ongedaan gemaakt wordt (zgn. kriminokonsoliderende factoren; zie ook par. I. 3. 2).

Een tweede bezwaar heeft betrekking op de onvolkomenheid van het sukseskriterium. De grenzen die men hierbij legt zijn altijd aanvechtbaar. Dit is het gevolg van de relatie tussen de *duur* van de follow up-periode enerzijds en het *aantal* recidivisten en hun *kriminele loopbaan* anderzijds. Door de einddatum van de follow up bepaalt men niet alleen de duur van de follow up-periode maar beïnvloedt men ook het uiteindelijke sukseskriterium. Een en ander kan geïllustreerd worden aan de hand van een studie van GIBBENS en PRINCE (24). Beide auteurs onderscheiden in de 10-12 jarige periode na ontslag uit de Borstal (25) zes typen kriminele loopbanen, waaronder:

- degenen (10%) die lange tijd geen delikt pleegden (ofschoon de helft van hen beschouwd werd als „Borstal faillure” vanwege één enkel delikt onmiddellijk na ontslag gepleegd), maar die na 2½ - 6 jaar een tweede kriminele loopbaan begonnen;
- zij die na ontslag uit de Borstal gedurende 3½ jaar weliswaar verdere misdrijven begingen (15%), maar niet meer schuldig werden bevonden gedurende 5 - 7 jaar na ontslag uit de Borstal. Dit is de kategorie van de zgn. „late recoveries” (zij werden niettegenstaande hun positieve ontwikkeling toch als „Borstal faillures” beschouwd).

Eerste voorbeeld: legt men de grens van de follow up-periode vóór 2½ jaar na het ontslag, dan krijgt men een te gunstig beeld van de Borstal. In elk geval 5% van de onderzochten die tussen 2½ en 6 jaar na het ontslag een tweede kriminele loopbaan beginnen, worden dan ten onrechte tot de suksesgevallen gerekend.

Tweede voorbeeld: legt men de grens van de follow up-periode na 7 jaar, dan ligt het voor de hand \pm 15% van degenen die uit de Borstal zijn ontslagen als „faillures” te beschouwen op grond van recidive in de eerste 5 - 7 jaar na ontslag. Gaat men er evenwel van uit dat hier sprake zou kunnen zijn

van „delayed action effects” (geen recidive 5 - 7 jaar na ontslag) dan zou men in de verleiding kunnen komen hen als succesgevallen te typeren.

Bij de onvolkomenheid van het sukseskriterium dient men echter ook te denken aan de onvolledigheid van het recidivekriterium. Recidive wordt in de regel gedefinieerd in termen van terugval tot *geregistreeerde* kriminaliteit. Beperkt men zich tot dit criterium, dan onderzoekt men dus een steekproef die betrekking heeft op uitsluitend geregistreeerde kriminaliteit, waarvan de relatie tot de totale kriminaliteit (geregistreeerde en ongeregistreeerde kriminaliteit) duister is. Een laag recidive-cijfer is dus slechts een ruwe schatting van wetskonform gedrag

In het bovenstaande zijn in het kader van de penologie twee bezwaren tegen follow up als evaluatieonderzoek genoemd. M.n. het eerste bezwaar lijkt min of meer onoverkomelijk. Immers, interne validiteit is een minimum-eis zonder welke de resultaten van een onderzoek niet te interpreteren zijn (26). Omdat niet-recidiveren, bij gebrek aan een even hard maar meer volkomen criterium, als uiteindelijke toets voor doelmatigheid van gevangenisstraf geldt, kan men niet zonder meer afzien van onderzoek naar het duurzame effect op grond van het feit, dat slechts in beperkte mate aan de eis van interne validiteit wordt voldaan (zie ook par. IV. 6). Wij zien ons dus geplaatst voor een dilemma, waarvoor wij de volgende kompromis-oplossing gevonden menen te hebben. Wij beperken ons tot onderzoek naar het directe effect, maar bouwen bij de opzet van dit onderzoek een aantal waarborgen in, die het min of meer verantwoord moeten maken het waargenomen directe effect te beschouwen als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering. In par. I. 4. 3. 3 zal in het kader van de externe validiteit van het onderzoeksmodel hierop nader worden ingegaan.

1.4 GELEDING VAN HET ONDERZOEK

Uit het doel (par. I. 2) en de typering (par. I. 3) van het onderzoek is de volgende geleiding afleidbaar:

1. analyse van doelstellingen,
2. testkonstruktie,
3. effectbepaling.

Deze geleiding korrespondeert met drie opeenvolgende fasen in het onderzoek. De verantwoording van deze deelonderzoeken vindt plaats in dit eerste hoofdstuk (resp. par. I. 4. 1, I. 4. 2 en I. 4. 3), terwijl de onderzoeksresultaten beschreven worden in de hoofdstukken II, III en IV.

I 4.1 Onderzoeksfase I. analyse van doelstellingen

Bij een evaluatieonderzoek moeten allereerst de doelstellingen via een analy-

se worden opgespoord (27). In het onderstaande zal getracht worden expliciet te maken welke de uitgangspunten zijn geweest bij de doelstellingsanalyse. Vervolgens wordt getracht de relevantie van de opgespoorde doelstellingen aan te geven.

1.4.1.1 Uitgangspunten bij de analyse van doelstellingen

Aanvankelijk waren de doelstellingen van het PTK, die de neerslag vormen van de denkbeelden van de directie, niet uitgekristalliseerd. Ze waren te globaal en derhalve ongeschikt om als uitgangspunt van dit onderzoek te dienen. Getracht werd nu tot uitkristallisering te komen d.m.v. een enquête die bij de directieleden, groepsleiders, bewakers en gedetineerden gehouden werd en die de basis vormde voor de eerste doelstellingsanalyse.

Behalve de directie werden ook andere groepen respondenten bij de enquête betrokken, omdat wij van hen een meer konkrete, minder globale omschrijving van de denkbeelden van de directie verwachtten. Het gaat hier nl. om de direkt belanghebbenden (gedetineerden) en personen die de meer abstracte denkbeelden van de directie in een konkrete situatie gestalte moeten geven (groepsleiders en bewakers). Een andere reden was, dat de doelstellingen van het PTK in elk geval een samensmelting moeten zijn van de doelstellingen van bovengenoemde vier groepen. Deze beschouwen wij als de belangrijkste groepen die bij de uitvoering van de groepstraining in het PTK betrokken zijn (28).

Via de eerste doelstellingsanalyse werden tien doelstellingen opgespoord die verwijzen naar de verbale explicitering van de doelstellingen van het PTK, waargenomen door bovenbedoelde vier groepen respondenten. Deze doelstellingen zullen verder worden aangeduid als *expliciete* doelstellingen.

Allereerst zal nu worden ingegaan op de vraag naar de belangrijkheid van de expliciete doelstellingen.

Wij beschouwen doelstellingen als belangrijk, wanneer ze in feite nagestreefd worden. Om over de belangrijkheid van de expliciete doelstellingen meer zekerheid te verkrijgen werd bij de vier groepen respondenten een apart onderzoek ingesteld.

Bij dit onderzoek gaan wij uit van de idee, dat voor het feitelijk nastreven van de doelstellingen in het PTK nodig is, dat tussen bovengenoemde groepen respondenten konsensus bestaat over hun attitudes t.o.v. de doelstellingen. Deze vier groepen zijn, zoals gezegd, het nauwste betrokken bij de uitvoering van de groepstraining in het PTK. Eerst, wanneer deze vier groepen respondenten zonder uitzondering overwegend positieve attitudes aannemen t.o.v. de doelstellingen is er een indicatie voor het feitelijk nastreven van de doelstellingen in het PTK. In dit onderzoek wordt echter niet rechtstreeks naar de

attitudes gevraagd t.o.v. de doelstellingen, maar indirect naar de attitudes t.o.v. de middelen bedoeld om de doelstellingen te bereiken. Wij nemen aan, dat overwegend positieve attitudes van de respondenten uit alle vier groepen respondenten t.o.v. de middelen kunnen worden opgevat als een indicatie voor overwegend positieve attitudes t.o.v. de doelstellingen zelf en indirect als een indicatie voor het feitelijk nastreven van de doelstellingen.

Toen meer literatuur met betrekking tot de officiële doelstellingen (dit zijn doelstellingen afkomstig van de directie van het PTK en gepubliceerd in artikelen en jaarverslagen) verschenen was, werden de expliciete doelstellingen alsnog vergeleken met de officiële doelstellingen. Bij deze tweede doelstellingsanalyse was de vraag in hoeverre de expliciete doelstellingen geïnterpreteerd kunnen worden in termen van officiële doelstellingen.

Uitgangspunt van deze tweede analyse was de idee, dat bij de opsporing van de doelstellingen uitspraken van de directie van het PTK als uiteindelijke norm moeten gelden. Het is nl. niet aannemelijk, dat elke participant een even grote bijdrage levert in het proces ter vaststelling van de doelstellingen van een organisatie (29). Het lijkt eerder waarschijnlijk, dat de directie van het PTK, die een centrale rol vervult bij de beleidsvoering, ook een dominante rol speelt bij het bepalen van de doelstellingen. Hierop wordt door CYERT en McGRIMMON gewezen, wanneer zij zeggen: . . . „if the participant plays a major role in the decisionmaking process it may be possible for him to modify the organizational goals so that they become more consonant with his own” (29). Wanneer dat inderdaad het geval is dan is er een mogelijkheid, dat op den duur andere participanten hun doelstellingen aan die van de organisatie (c.q. van de directie) zullen aanpassen. Het is in ieder geval zo, dat „Compatibility between organizational goals and those of participants often increases over time. The goals of individuals who remain in such situations of potential conflict are sometimes modified in such a way that they become more compatible with the organizational goals . . .” (29).

Tenslotte willen wij hier ingaan op de, in het kader van de effectbepaling belangrijke vraag in hoeverre de voor het PTK opgespoorde doelstellingen ook kunnen gelden als doelstellingen voor de HvB's waarmee het PTK vergeleken wordt. Het is zinvol om een onderscheid te maken tussen hetgeen officieel verwacht en hetgeen feitelijk aangenomen wordt. *Officieel wordt verwacht* dat in het HvB – als vergelijkbare vorm van kortdurende vrijheidsstraf naast het PTK – nagenoeg dezelfde gedragsveranderingen worden nagestreefd. Het leek derhalve niet noodzakelijk in de HvB's de analyse van doelstellingen, zoals die in het PTK was verricht, te herhalen, ook al wordt *in feite aangenomen* dat in het HvB het tegengestelde wordt bereikt van hetgeen in het PTK wordt gerealiseerd. Dit laatste doet geen afbreuk aan de vergelijkbaarheid van de indicatoren voor de doelstellingen in de vorm van psychologische tests en

aan de mogelijkheid de probleemstelling te beantwoorden door te trachten aan te tonen dat in het PTK op dezelfde testvariabelen een verandering heeft plaats gevonden als in de HvB's, alleen op een aantal testvariabelen in tegengestelde richting.

1.4.1.2 Relevantie van de doelstellingen

Volgens DE GROOT (30, p. 183) en WOLFF-ALBERS (27a, p. 8) dient, alvorens men een evaluatieonderzoek begint, vast te staan, dat de nagestreefde effecten of doelstellingen (a) belangrijk zijn, (b) als wenselijk worden beschouwd en (c) operationaliseerbaar zijn.

Wij menen in de vorige paragraaf voldoende aandacht te hebben besteed aan de eerste twee criteria die DE GROOT en WOLFF-ALBERS stellen voor de bepaling van de relevantie van de opgespoorde doelstellingen in een evaluatieonderzoek.

Het wenselijkheidskriterium hebben wij als volgt vertaald. Expliciete doelstellingen moeten door de directie van het PTK als wenselijk worden beschouwd. Dit is het geval, wanneer er een overeenstemming wordt gevonden tussen de expliciete en de officiële doelstellingen.

In par. I. 4. 2. 1 zal nader worden ingegaan op het probleem van de operationalisatie van de doelstellingen.

1.4.2 Onderzoeksfase II: testkonstructie

Doelstellingen kunnen worden omschreven als nagestreefde gedragsveranderingen. Evaluatie komt neer op het meten van de gedragsveranderingen die door middel van beïnvloeding worden nagestreefd (31). Hiertoe dienen allereerst de uiteindelijke doelstellingen geoperationaliseerd te worden, d.w.z. vertaald in termen van meetbaar gedrag (27a; 30). Wanneer dit vertaalprobleem is opgelost (par. I. 4. 2. 1) doet zich een nieuw probleem voor, nl.: de constructie van een instrument ter bepaling van de te meten gedragsverandering (par. I. 4. 2. 2).

1.4.2.1 Operationalisatie van de doelstellingen

Het *grondprobleem van de operationalisatie* betreft de vertaling van de definities van de nagestreefde gedragsveranderingen of doelstellingen in termen van definities van meetbaar gedrag.

WEBB, CAMPBELL, SCHWARTZ en SECHREST (32) hebben een pleidooi gehouden voor het naast elkaar gebruiken van meerdere meetmethoden. Zij wijzen erop, dat met geen enkele methode op zichzelf het gedrag valide

wordt gemeten (p. 174). Zij adviseren meerdere methoden te gebruiken, die dezelfde gedragsvariabelen meten, doch die elk in een ander opzicht minder valide zijn. D.w.z., bij elke methode wordt de variantie in de test niet alleen verklaard door de trekspecifieke variantie maar bovendien door methodespecifieke variantie. Deze laatste variantie is dus een specifieke aan de methode inherente bron van invaliditeit. Wanneer verschillende methoden consistente resultaten opleveren, is er dus meer zekerheid omtrent de validiteit van de meetmethode en is de waarschijnlijkheid derhalve kleiner dat een fout is geslopen tussen de definitie van de nagestreefde gedragsverandering en de operationalisatie van de definitie (p. 5). De auteurs zien hierin een mogelijkheid de *interne en externe validiteit* (zie ook par. I. 4. 3. 2 en I. 4. 3. 3) van een onderzoek te verhogen. Zij stellen evenwel, dat „If one were going to be limited to a single method, then certainly the verbal report from a respondent would be the choice” (p. 172). Het belangrijkste voordeel van verbale methoden boven andere is volgens hen „their ability to reach into all content areas” (p. 181). Andere methoden leggen de onderzoeker meer beperkingen op t.a.v. het soort gedrag dat gemeten kan worden. De belangrijkste bezwaren tegen het uitsluitend gebruik van vragenlijst en interview zijn volgens hen, dat deze methoden aanleiding kunnen geven tot falsificaties en antwoord-tendenties (33). Verder wijzen zij nog op de afhankelijkheid van deze methoden van de verbale begaafdheid van de respondenten, de meerduidigheid van de items en de invloed van de proefleider op de respondent (denk bijv. aan de invloed van de sekse en vaardigheid van de proefleider). Hierdoor kan vooral de externe validiteit van het onderzoek worden aangetast (p. 180). Zij pleiten dan ook voor het naast elkaar gebruiken van bijvoorbeeld verbale methoden en methoden die niet de medewerking van een respondent vereisen en zodoende ook niet de respons kunnen beïnvloeden: „unobtrusive measures”.

Het onderscheid tussen „unobtrusive measures” en verbale methoden m.b.t. de externe validiteit van een evaluatieonderzoek is niet zo absoluut als het lijkt. Het feit reeds, dat men in de te evalueren instelling *weet* dat een evaluatieonderzoek wordt ingesteld, heeft tot gevolg, dat de resultaten strikt genomen niet representatief meer zijn voor de populatie wanneer geen evaluatieonderzoek zou zijn ingesteld of voor de populatie wanneer men in de instelling niet zou weten dat een dergelijk onderzoek wordt ingesteld (ook al zouden de gedragsveranderingen met „unobtrusive measures” worden gemeten)

CATTELL (34) maakt een zinvol onderscheid tussen drie typen meetmethoden. Naast de questionnaire onderscheidt deze auteur nog de methode van gedragsobservatie (life data) en de objectieve test. Bij objectieve tests (in de betekenis volgens CATTELL) wordt het gedrag van de onderzochte gemeten om iets over zijn persoon te konkluderen, zonder dat deze zich bewust is hoe zijn gedrag de interpretatie beïnvloed.

In dit onderzoek zijn we de mogelijkheid nagegaan deze drie methoden

naast elkaar toe te passen. Ons uitgangspunt hierbij is geweest, dat alleen zinvol tussen trek- en methodevariantie kan worden onderscheiden, wanneer dezelfde variabelen met meerdere methoden gemeten worden (35).

De gedragsobservatiemethode bleek echter voor dit onderzoek ongeschikt. Om bruikbare observaties betreffende gedragskenmerken te verkrijgen moet men o.m. over ten minste tien goed getrainde observatoren kunnen beschikken die de te observeren personen voor de duur van ten minste twee maanden in vele rollen en stimulus-situaties meemaken (34). Deze methode kwam niet in aanmerking omdat 1. de periode van observatie voorafgaande aan de voormeting als ook voorafgaande aan de nameting veel te kort was; bovendien bleek het niet mogelijk 2. per instelling over een voldoende aantal getrainde observatoren te beschikken die 3. de personen in vele rollen en stimulus-situaties zouden kunnen observeren (36). De moeilijkheden die samenhangen met laatst genoemde twee punten kan men oplossen door gebruik te maken van peers als observatoren. Met peer ratings lost men echter niet de eerst genoemde moeilijkheid op. Een ander bezwaar tegen peer ratings is geweest, dat hun toepassing om praktische redenen moeilijk bleek te realiseren.

Ook objectieve tests (in de betekenis volgens CATTELL) kwamen niet in aanmerking. Het bleek nl., dat zulke tests voor het meten van de voor dit onderzoek relevante trekken nauwelijks beschikbaar zijn. Deze tests zijn moeilijk te creëren; soms zijn ze bovendien niet kollektief af te nemen en vereisen ze laboratorium-apparatuur en speciaal uitgeruste testkamers (37).

Er werd definitief gekozen voor de vragenlijstmethode, die voldoet aan de eis van intersubjectiviteit (38, p. 61). De vragenlijst stelt bijna geen beperkingen m.b.t. het te meten gedrag. Dit maakt deze methode bij uitstek geschikt voor dit onderzoek, waarbij indicatoren voor uiteenlopende gedragingen vereist zijn.

Niettemin houdt toepassing van slechts één meetmethode (de vragenlijst), zoals gezegd, noodzakelijk een beperking in. Het ideaal is immers te kunnen generaliseren over verschillende meetmethoden. De vragenlijst is een methode van zelfrapportering. Van de eerder genoemde bezwaren tegen de vragenlijst (zie ook: 39a, pp. 226-232; 39b, pp. 493-509) geldt m.n. de mogelijkheid van falsifikatie als een probleem, wanneer bij de interpretatie van het testgedrag het inventarisatiebeginsel wordt gehuldigd. Hierbij staat de inhoud van de testitems centraal. Men gaat uit van de naïeve suppositie dat de onderzochte de waarheid spreekt en dat deze voldoende zelfinzicht zou hebben voor de beantwoording. Verlaat men dit beginsel, dan baseert men zich bij de interpretatie van het testgedrag uitsluitend op de korrelatie met een toekomstig criterium (prediktievaliditeit). In dit laatste geval berust de interpretatie van het testgedrag dus op een louter formeel aspect.

In dit onderzoek ligt bij de evaluatie van de definitieve tests de nadruk

op de begripsvaliditeit (zie par. III. 3. 4. 2). Van belang is de vraag of de items die werden geselecteerd voor een bepaalde test op grond van hun vermeende betekenis (zie par. I. 4. 2. 2), deze betekenis ook bij de onderzochten in feite blijken te bezitten. Dit is het geval wanneer het testgedrag een reflectie is van een onderliggende dispositie of trek.

Twee andere beperkingen, die samenhangen met de keuze van de vragenlijst-methode, worden nu aan de orde gesteld.

De eerste beperking is, dat in dit onderzoek een *verbale* steekproef onderzocht wordt, waarvan de relatie tot het totale gedragsuniversum (verbale én nonverbale universum) niet bij voorbaat vaststaat. Deze relatie die door ons niet kan worden nagegaan, omdat geen adequate gedragskriteria in het onderzoek zijn opgenomen, zal daarom worden verondersteld. In de literatuur worden zelden bevredigende korrelaties gemeld tussen verbale zelfbeschrijvingen en verbale attitudes enerzijds en gedragskriteria anderzijds (39b, pp. 542 en 543; 40). Dit kan echter evenzeer het gevolg zijn van de grofheid van het gekozen gedragskriterium als van de gebrekkige validiteit van het verbale meetinstrument. Door bij de testkonstruktie voorrang te geven aan het heterogeniteitsprincipe boven het homogeniteitsprincipe hebben wij getracht de prediktievaliditeit van ons meetinstrument te optimaliseren (zie par. I. 4. 2. 2).

In dit onderzoek, waarin alleen een niet-anonieme verbale steekproef wordt onderzocht heeft het verschil in de metingen tussen twee tijdstippen, die als verandering wordt opgevat, direkt betrekking op manifeste verbalisaties (wat men „zegt”) en slecht indirekt op latente onderliggende disposities. De tweede beperking heeft dan ook betrekking op het nivo van de te meten verandering, dat in dit onderzoek aan de orde is. WHEELER (41) konstateert dat de kriminele invloed van de gevangenis op de gedetineerden vaak van korte duur is en suggereert, dat in de gevangenis alleen een oppervlakkige verandering in de psychische gesteldheid van de gedetineerde plaats vindt. MESSINGER (42) meent in de recente penologische literatuur steun gevonden te hebben voor de hypothese, dat de invloed van de gevangenis zich beperkt tot „the public conduct” en dat „the private attitudes” (feelings) tijdens het verblijf in de gevangenis weinig verandering ondergaan. Wel oppert hij de mogelijkheid, dat op den lange duur de onderliggende disposities zich alsnog zullen konformeran aan het eerder gewijzigde „public conduct”. Deze tweede beperking verwijst naar het probleem van de „echtheid” van de gemeten verandering. De vraag, of de gemeten verandering fundamenteel en waarschijnlijk daardoor duurzaam is, is hier van belang. In par. I. 4. 3. 3 zal een procedure worden besproken die wij hebben gevolgd ten einde na te gaan of er een indicatie is dat de gemeten verandering mogelijk duurzaam is.

1.4.2.2 Het meetinstrument ter bepaling van gedragsverandering

Strategie gevolgd bij de itemselectie

Bij de keuze van de voor dit onderzoek in aanmerking komende items (43) werd gelet op onderstaande punten.

Items moeten relevant zijn voor de betreffende doelstelling. Bij de vaststelling van de relevantie van testitems voor een bepaalde doelstelling werd de strategie van itemselectie gevolgd die door WILDE (44a, pp. 26 - 28) *rationeel* en door GOLDBERG en HASE (44b, 1967) *intuïtief* genoemd wordt. Deze strategie werd in dit onderzoek als volgt gekoncretiseerd. Uitgaande van een bepaalde conceptie van de te meten doelstelling, werden door de verschillende leden van het onderzoeksteam items uit bestaande tests geselecteerd of zelf gekonstrueerd. Over de vermeende betekenis van de items werd vervolgens in teamverband gediscussieerd, waarbij ieder lid van het team zijn keuze van items ten overstaan van de overige teamleden moest verantwoorden. Een item werd pas opgenomen in de itempool, wanneer tussen de leden van het team *konsensus* bestond (45, p. 164).

Items moeten *objektief geskoord* kunnen worden, d.w.z. de antwoordmogelijkheden worden tevoren aangegeven (geprecodeerde vraagvorm). Deze skoring waarborgt een maximale overeenstemming tussen onafhankelijke kodeurs (38, pp. 51 e.v.; 30, pp. 211 e.v.).

Items moeten voor de respondenten *geen al te grote moeilijkheidsgraad* bezitten en van toepassing zijn op hun leefsituatie. Bij de keuze van de items werd rekening gehouden met het opleidingsnivo van de respondenten, die meestal alleen de lagere school hebben doorlopen, of eventueel nog een eenvoudige vakopleiding hebben gevolgd. Voorbeelden van items die niet opgenomen werden omdat ze niet van toepassing zijn op de leefsituatie van de respondenten zijn: „Als ik aan het studeren ben, dwalen mijn gedachten nogal eens af”; „In het weekend studeren gaat mij moeilijk af”.

Items mogen geen betrekking hebben op abnormale gevoelens en gedragingen. Als criterium voor selectie van kandidaten voor het PTK geldt nl. o.a., dat gestoorde jongens met een duidelijk afwijkend gedragspatroon niet in het PTK thuishoren (10f, Jaarverslag De Corridor. 1967, p. 7). Items zoals: „Als ik alleen ben, hoor ik vreemde dingen”; „Ik ben bang in het donker”; „Het is net alsof de dingen niet echt zijn voor me”; „Ik heb vaak hoofdpijn”, werden daarom niet opgenomen (46).

Items die per definitie geen verandering op korte termijn kunnen registreren, komen niet in aanmerking. Items die betrekking hebben op situaties in het verleden van de respondenten werden niet opgenomen, omdat rekening moest worden gehouden met het typische karakter van de training in het PTK die

primair is gericht op de *aktuele* groepssituatie (47). Items zoals: „Hard leren op school vond ik onplezierig”; „Aan mijn huiswerk besteedde ik veel tijd”, werden derhalve niet opgenomen.

Items moeten opgenomen kunnen worden in groepstests, die schriftelijk af te nemen zijn. Bovendien moet wat hun aantal betreft rekening worden gehouden met de tijd beschikbaar voor afname, die niet langer dan vier uur is, inclusief instructies en pauzes.

De meeste items die volgens bovenstaande criteria geselecteerd werden, moesten worden vertaald uit het Engels. Andere zijn afkomstig van uit het buitenland overgenomen en voor Nederland bewerkte tests. In sommige gevallen werd een in Nederland gekonstrueerde test gewijzigd overgenomen. Tenslotte werden enkele tests zelf gekonstrueerd.

Principes gevolgd bij de skoring, respectievelijk kodering der items

De skoring, respectievelijk kodering van items is zodanig, dat een hoge totaal-skore van een proefpersoon (hierna pp te noemen) op de test correspondeert met de verwachting dat deze pp de met de test te meten trek of functie in hoge mate bezit. De mate waarin deze verwachting gegrond is, blijkt uit het percentage significant positieve korrelaties tussen items van eenzelfde test.

Gedragsverandering uitgedrukt in het verschil in nivo tussen vóór- en nameting op testvariabelen

Bij het konstrueren van een test om gedragsverandering te meten is er naar gestreefd de test zo samen te stellen, dat een verandering in gemiddelde tussen vóór- en nameting wél, maar een verandering in interkorrelaties met andere tests niet mogelijk is. Met een mogelijk verschil in standaarddeviatie tussen vóór- en nameting werd bij de analyses op itemnivo van de tests geen rekening gehouden. Wel werd bij de evaluatie van de definitieve tests achteraf nagegaan of dit verschil was opgetreden (par. III. 3. 4. 3).

Verandering in standaarddeviatie wordt geïnterpreteerd als „*experimental error*” (48) en verandering in korrelaties tussen de test en andere tests als *temporele instabiliteit in validiteit* of *funktionele instabiliteit* van de test.

Het hier gehanteerde begrip functie of trek (trait) verwijst naar een psychologisch kontinuum waarop personen kunnen worden gerangschikt naar de mate waarin zij de trek bezitten (49). Een trek kan worden omschreven als een waarschijnlijke habituele reaktie op een aantal overeenkomstige situaties (39b). Bij een trek wordt uitgegaan van de veronderstelling van funktionele equivalen-

tië van situaties en van een zekere stabiliteit van het trekkensysteem over situaties en over tijd.

Welke implicaties heeft deze laatste vorm van stabiliteit, die zich in tests manifesteert middels het kenmerk van de funktionele stabiliteit (50), voor dit onderzoek? Uitgaande van de trektheorie veronderstelt men dus een zekere stabiliteit van de persoonlijkheid over tijd. Betekent dit, dat zich in een kort tijdsbestek geen graduele veranderingen in trekken kunnen voordoen en derhalve ook niet kunnen worden geregistreerd?

Graduele veranderingen worden aangetoond door verschuivingen in gemiddelde scores op tests die verondersteld worden trekken te meten. Het begrip funktionele stabiliteit sluit echter de beïnvloedbaarheid van de trek door omgevingsfactoren niet uit. Een uitzonderlijk lage test-retestkorrelatie als ook verschuivingen in korrelaties tussen de test en andere tests zijn echter indicaties dat de test geen trek meet. Voorwaarde voor het meten van graduele veranderingen in trekken is dus een zekere mate van funktionele stabiliteit of temporele stabiliteit in validiteit.

Een redelijke assumptie is, dat in trekken die meer onder invloed van de omgeving ontstaan zijn gemakkelijker graduele veranderingen aan te brengen zijn, als gevolg van sociale beïnvloeding, dan in trekken die meer in aanleg gegeven zijn. De veranderingssituatie moet dan wel overeenkomst vertonen met de situatie waarin de trek is ontstaan.

In de bekende trektheorieën van CATTELL (51a) en GUILFORD (51b) wordt een onderscheid gemaakt tussen drie trekmodaliteiten, nl. dynamische trekken, abilities en temperamentstrekken. Dynamische trekken, ook wel persoonlijkheidstrekken genoemd, hebben te maken met het doelgerichte gedrag. Ze omvatten de fundamentele drijfveren, interessen, attitudes, gevoelens, etc. Abilities bepalen hoe goed de persoon in staat is zijn doelen te bereiken. Temperamentstrekken omvatten konstitutionele kenmerken.

In dit onderzoek werden in hoofdzaak dynamische trekken gemeten. Deze trekken worden door HETTEMA (52a), die evenals bijv. MISCHÉL (52b) het trek-begrip afwijst, situatie-kontingente gedragspreferenties genoemd. Voorts werden in dit onderzoek tests voor ability-meting gebruikt (Word Fluency, Sociale Informatie). Deze laatste tests zou men bij herhaalde meting kunnen opvatten als vorderingentests. In navolging van HETTEMA zou men hier kunnen spreken van intellectieve skills, die op te vatten zijn als eindprodukten van leerprocessen.

Temperamentstrekken zijn in aanleg gegeven trekken, terwijl dynamische trekken en intellectieve skills mogelijk geheel of ten dele door situatieve invloeden ontstaan zijn.

Er werden door ons geen temperamentstrekken gemeten. Dit impliceert dat er in elk geval geen trekken werden gemeten waarvan bij voorbaat vaststaat

dat, als gevolg van sociale beïnvloeding, daarin bijna onmogelijk graduele veranderingen in kort tijdsbestek zijn aan te brengen. Bovendien is bij de konstruktie van het meetinstrument een uitgangspunt gekozen dat een graduele verandering binnen eenzelfde trek op korte termijn niet bij voorbaat uitsluit. Men denke hierbij aan de keuze van test-items die voor dit onderzoek in aanmerking kwamen.

In het bovenstaande werd ingegaan op de vraag of verandering op een trek in zo'n kort tijdsbestek (vier weken) mogelijk is en op de vraag of ons uitgangspunt bij de konstruktie van een instrument, dat een dergelijke verandering moet registreren, juist is geweest (zie ook de discussie hieronder).

Verandering wordt door ons opgevat als een *graduele* verandering binnen éénzelfde trek. Deze verandering manifesteert zich in dit onderzoek in het verschil in nivo of gemiddelde tussen vóór- en nameting.

De beperking tot slechts twee tijdstippen van meting plaatst ons voor een nieuw probleem. Bij meting op slechts twee tijdstippen wordt nl. een lineaire samenhang verondersteld tussen de duur van de beïnvloeding en de mate van verandering. Deze beperking impliceert het gevaar dat men geen verandering signaleert, wanneer er sprake is van een zgn. kuwilineaire samenhang tussen de duur van de beïnvloeding en de mate van verandering.

De eis van representativiteit of generaliseerbaarheid versus de eis van homogeniteit bij itemanalyse (52a)

In veel gevallen wordt bij de testkonstruktie de nadruk gelegd op de homogeniteit van de test. Stelt men de *homogeniteitseis* primair, dan worden alleen items die nagenoeg elkaars replika zijn in de test opgenomen. Elk item wordt dan verondersteld een min of meer zuivere maatstaf te zijn voor de trek in kwestie en alleen de meest zuivere items worden ter meting van de trek in de test opgenomen. Stelt men de *representativiteits- of generaliseerbaarheidseis* primair, dan worden uitsluitend items in de test opgenomen, die elk een unieke betekenis hebben. Hierdoor is de kans groter dan bij een homogene test, dat de gezamenlijke items een betere afspiegeling vormen van het complexe gebeuren buiten de test. In deze worden de standpunten van CATTELL en GUILFORD gevolgd. CATTELL (53, p. 17): „For the sake of control and understanding it is always desirable to know what the homogeneity of any given scale or battery may be, but provided the total test score behaves as it should, i.e. has good validity and reasonable equivalence with another form, low homogeneity should never be considered a defect”. GUILFORD (54, p. 481 en 482): „One way to make a test more valid for predictive purposes

is to make it more heterogeneous. . . The ideal test, from this point of view would be one in which each item measured a different factor (and measured it consistently). This would mean a test of low internal reliability”.

Diskussie

De probleemstelling in dit onderzoek luidt: beantwoordt het PTK beter dan het HvB aan de doelstellingen zoals die zijn opgespoord d.m.v. de doelstellingsanalyses? In par. 1.4.2.1. is opgemerkt, dat doelstellingen kunnen worden omschreven als nagestreefde gedragsveranderingen en in deze paragraaf (zie boven) is de verandering die in dit onderzoek gemeten wordt, getypeerd als het verschil in nivo tussen vóór- en nameting op testvariabelen. Daarbij moet voldaan worden aan de eis van funktionele stabiliteit of temporele stabiliteit in validiteit. Volgens deze eis moet de verandering die gemeten wordt, een verandering binnen eenzelfde trek of functie zijn. Aangezien de nadruk in dit onderzoek ligt op het validiteitsaspect, is bij de analyse op itemnivo van de tests aan de eis van representativiteit of generaliseerbaarheid voorrang gegeven boven de eis van homogeniteit. Bij een heterogene test is de prediktievaliditeit beter gewaarborgd dan bij een homogene test.

BEREITER (55, m n. pp 9-15) heeft aangetoond, wat er gebeurt, wanneer men beoogt de funktionele stabiliteit van een test te verhogen. Men wanneer men daarbij de test-retestkorrelatie wil verhogen, zal dit resulteren in een verlaging van de betrouwbaarheid van de gemeten verandering. Het gaat hier om het volgende dilemma: of men construeert een test die op betrouwbare wijze een verandering meet die op zich zonder betekenis is, óf men construeert een test die een betekenisvolle verandering op minder betrouwbare wijze registreert. In dit onderzoek is gekozen voor de tweede mogelijkheid. In het bovenstaande is misschien gesuggereerd dat homogeniteit en prediktievaliditeit nooit met elkaar te verenigen zouden zijn. Dit geldt uitsluitend binnen eenzelfde test. GUILFORD (54, p. 482) merkt op, dat het mogelijk is een heterogene batterij van homogene tests te konstrueren, zodanig, dat elke afzonderlijke test aan de homogeniteitseis en de batterij als geheel aan de eis van prediktievaliditeit voldoet. Een dergelijke procedure voor testkonstruktie impliceert, dat de onderzoeker voor elk te operationaliseren concept over een aanzienlijk kwantum items beschikt. In dit onderzoek is deze procedure niet uitvoerbaar vanwege het grote aantal te operationaliseren concepten (hier: doelstellingen) en het noodzakelijk beperkte aantal items per concept (denk aan de beperkte tijd beschikbaar voor de afname van de tests).

I.4.3 Onderzoeksfase III: effectbepaling

In deze fase is de beantwoording aan de orde van de probleemstelling die de vraag inhoudt naar de grotere doelmatigheid of effectiviteit van het PTK in vergelijking tot het HvB.

Aan de keuze van het onderzoeksmodel is relatief veel aandacht besteed. De verantwoording van de keuze treft men aan in par. I. 4. 3. 1. Uiteraard

heeft dit model zijn beperkingen. Het gaat immers hier niet om een laboratorium-onderzoek waarbij het mogelijk is alle storende factoren volledig onder kontrôle te houden. Vandaar dat een bespreking van de validiteit van het onderzoeksmodel op zijn plaats is. In par. I. 4. 3. 2 gaan wij in op de interne validiteit en in par. I. 4. 3. 3 op de externe validiteit van het onderzoeksmodel.

I.4.3.1 Keuze van het onderzoeksmodel

Vier factoren die de keuze van een experimentele proefopzet bepalen

In par. I.3.1 is het PTK-evaluatieonderzoek omschreven als een onderzoek naar de resultaten van een kortdurende vrijheidsstraf. In een eerdere publikatie (17 k, p. 228) werd onderzoek naar de resultaten getypeerd als „*experimenteel*” onderzoek.

Het „experimentele” onderzoek vat het te evalueren systeem (of een aspect daarvan) op als de experimentele konditie, waarvan het effect op de zogenaamde afhankelijke of criteriumvariabele(n) kan worden nagegaan.

Het „experimentele” onderzoek wordt opgezet ter beantwoording van twee vragen (21; 22; 56), nl:

- a. heeft de experimentele konditie het nagestreefde effect, en in hoeverre kan dit effect aan deze konditie worden toegeschreven en niet aan andere bijkomstige factoren, en
- b. welke zijn de beperkingen m.b.t. de generaliseerbaarheid van de resultaten van het onderzoek.

Het belang van de publikaties van CAMPBELL (22) en van CAMPBELL en STANLEY (21) bestaat vooral hierin, dat verscheidene experimentele proefopzetten, waarbij de onderzoeker niet alle factoren onder kontrôle heeft, onder de loep worden genomen. De factoren, die de keuze van een experimentele proefopzet beperken, bepalen tevens de sterkte van de proefopzet, gemeten naar de maatstaven van interne en externe validiteit (generaliseerbaarheid) (26). D.w.z., naarmate de onderzoeker meer van deze factoren onder kontrôle heeft, wint de proefopzet aan interne en externe validiteit. Vier factoren kunnen worden onderscheiden bij de bepaling van de keuze van een proefopzet.

De eerste faktor betreft *de mate waarin de onderzoeker in staat is de groepen die vergeleken worden gelijkwaardig te maken*. Kan de onderzoeker de procedure van „randomization” toepassen, of moet hij genoegen nemen met een minder goede procedure (bijv. „matching”)? Bij de procedure van randomization wordt de gelijkwaardigheid van de te vergelijken groepen het best gewaar-

borgd (57).

Een tweede faktor, die niet losstaat van de kwestie van de vergelijkbaarheid van de groepen, is *de mate waarin de onderzoeker vrij is zelf te bepalen, welke groepen met de experimentele konditie worden gekonfronteerd*. In geval van „zelf-selektie” is de onderzoeker in dit opzicht onvrij (58).

Een derde faktor betreft *de mate waarin de onderzoeker zelf kan uitmaken op welke tijdstippen de observaties of metingen plaats zullen vinden*. Er zijn proefopzetten, waarbij simultane metingen verricht worden (bijv. vóór- en nameting vinden bij de experimentele en de kontrôlegroep op hetzelfde tijdstip plaats) en andere waarbij opeenvolgende metingen worden verricht (bijv. het time series design, waarbij éénzelfde groep op verschillende tijdstippen wordt geobserveerd).

Als vierde faktor kan worden genoemd *de mate waarin de onderzoeker het tijdstip van konfrontatie met de experimentele konditie zelf kan bepalen*. Bij het „ex post facto” onderzoek is de onderzoeker in dit opzicht onvrij (59).

Een eerste selektie van proefopzetten

Er werd in eerste instantie een selektie gedaan uit de door CAMPBELL en STANLEY (21) besproken experimentele proefopzetten aan de hand van de vier factoren die de keuze van een experimentele proefopzet bepalen. Ter toetsing van de hypothese: heeft de experimentele konditie het nagestreefde effect, bleven althans voorlopig drie mogelijke proefopzetten van het experimentele type over. Zes proefopzetten kwamen voor het PTK-onderzoek in elk geval niet in aanmerking, omdat aan de voorwaarde van randomization niet kan worden voldaan. Andere proefopzetten vielen eveneens definitief af:

- a. omdat de onderzoeker het tijdstip van konfrontatie met de experimentele konditie niet zelf kan bepalen (bijv. de counterbalanced designs);
- b. omdat de onderzoeker niet vrij is zelf te bepalen, welke groep hij met de experimentele konditie konfronteert. Door deze beperking is de onderzoeker gedwongen te kiezen voor een proefopzet van het „self-selected” type;
- c. omdat sommige proefopzetten te zwak zijn volgens de maatstaven van interne en externe validiteit (de one-shot case study en het one-group pretest-posttest design);
- d. omdat het nagestreefde effect van de experimentele konditie uitsluitend binnen eenzelfde groep wordt nagegaan (het time series design).

Tabel I.1 geeft een schematisch overzicht van de drie voorlopig voor het PTK-onderzoek geselecteerde proefopzetten. In deze tabel is respectievelijk de naam, grafische presentatie en het doel van elke proefopzet te vinden.

Tabel I.1: Drie proefopzetten van het experimentele type die in eerste instantie in aanmerking leken te komen voor het PTK-evaluatieonderzoek (60)

proefopzet	grafische presentatie	doel
1. statische groeps- vergelijking	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> X O </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> - - - - - - </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> O </div>	toetsing van de hypothese:
2. non equivalent control group design, self selected type	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> O X O </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> - - - - - - </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> O O </div>	X heeft het nagestreefde effekt op O
3. multiple time series	<div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> OOOO X OOOO </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center;"> OOOO OOOO </div>	

Hieronder volgt een omschrijving van deze drie proefopzetten.

De statische groepsvergelijking is een proefopzet, waarbij een groep die gekonfronteerd wordt met de experimentele konditie, vergeleken wordt met een groep die daarmee niet gekonfronteerd wordt. Voorts zijn de ppn niet at random aan beide groepen toegewezen. Er wordt alleen een nameting gedaan bij beide groepen. Het voornaamste bezwaar dat men tegen deze proefopzet kan aanvoeren, is, dat de groepen die vergeleken worden niet gelijkwaardig zijn.

Het non equivalent control group design is een proefopzet waarbij een experimentele groep en een kontrôlegroep wordt gebruikt. Bij beide groepen wordt een vóór- én nameting gedaan. Het verschil met het klassieke pretest-posttest control group design is, dat de ppn niet at random uit een gemeenschappelijke populatie aan de beide onderzoeksgroepen worden toegewezen. Ook in deze proefopzet is het „niet gelijkwaardig-zijn” van de experimentele en kontrôle-groep het belangrijkste probleem. Dit probleem wordt ernstiger, indien de onderzoeker niet vrij is te beslissen, welke groep hij met de experimentele konditie konfronteert (het „self-selected” type).

Het multiple time-series design is een combinatie van het time series design en het non equivalent control group design. Bij deze experimentele proefopzet kan het effect van de experimentele konditie tweemaal worden aangetoond:

- a. binnen de experimentele groep: door invoering van een experimentele konditie in de reeks metingen kan het effect van de experimentele konditie worden aangetoond door een onderbreking in de reeks, welke een systematische verhoging of verlaging in het nivo van de metingen te zien geeft (time series design);

b. tussen de experimentele en kontrôlegroep d.m.v. een vergelijkend onderzoek.

De laatstgenoemde proefopzet is de sterkste van de drie besproken proefopzetten. Deze heeft een perfecte interne validiteit. Niettemin komt ook deze proefopzet niet voor dit onderzoek in aanmerking.

De overwegingen die tot deze beslissing hebben geleid, zijn kort samengevat de volgende geweest.

Ten eerste: de vele metingen die deze proefopzet met zich meebrengt werden als te belastend gezien voor de instellingen waar de metingen verricht zouden worden.

Ten tweede: het verrichten van meer dan 2 opeenvolgende metingen in korte tijd werd opgevat als een te grote bedreiging van de externe validiteit van dit onderzoek.

Na de laatste reductie, toegepast om na te gaan welke experimentele proefopzetten voor het PTK-evaluatieonderzoek geschikt zijn, bleven van de door CAMPBELL en STANLEY besproken proefopzetten alleen de statische groepsvergelijking en het non equivalent control group design nog over.

Twee mogelijke manieren ter verhoging van de validiteit van het onderzoek

In dit onderzoek is de onderzoeker aangewezen op twee relatief zwakke proefopzetten, gemeten naar de maatstaven van interne en externe validiteit. De relatieve zwakte blijkt uit enkele factoren die niet onder kontrôle gehouden kunnen worden. Hierdoor wordt het moeilijk het effect toe te schrijven aan het te evalueren systeem (interne validiteit). Tevens kunnen er moeilijkheden ontstaan t.a.v. de algemene geldigheid van de uitkomsten van het onderzoek (externe validiteit). Bij relatief zwakke proefopzetten kan de validiteit op twee manieren verhoogd worden:

- a. door toepassing van een combinatie van verschillende proefopzetten, die elk in een ander opzicht zwak zijn;
- b. door replicatie van dezelfde proefopzet bij andere groepen.

Indien zowel m.b.v. een combinatie van verschillende proefopzetten (a) als m.b.v. een replicatieonderzoek (b) de resultaten in overeenstemming blijken te zijn met de hypothese, dat het effect is toe te schrijven aan het te evalueren systeem, wordt het minder aannemelijk dat het effect toe te schrijven is aan factoren, die niet onder kontrôle gehouden kunnen worden.

Twee modellen ter verhoging van de validiteit

In aansluiting op het bovenstaande werden door ons twee mogelijke onderzoeksmodellen voorgesteld, waarmee de validiteit verhoogd zou kunnen worden. Volgens het eerste onderzoeksmodel (a) worden de beide, na de laatste

reduktie overgebleven proefopzetten gekombineerd toegepast bij een groep uit het PTK en een groep uit het HvB (kombinatie-onderzoeksmodel) Volgens het tweede onderzoeksmodel (b) wordt de sterkste van beide proefopzetten gerepliceerd bij twee andere groepen (replikatie-onderzoeksmodel)

Het non equivalent control group design is meer valide dan de statische groepsvergelijking en vertoont bovendien gebrek aan validiteit op punten waar het laatst genoemde design die ook vertoont (21, 22) Om die reden viel een combinatie van het non equivalent control group design en de statische groepsvergelijking (kombinatie-onderzoeksmodel) als mogelijkheid af en ging onze voorkeur voorlopig uit naar het replikatie-onderzoeksmodel, waarbij het non equivalent control group design wordt gerepliceerd

Een replikatie van de vergelijking tussen PTK en HvB vereist, dat twee andere instellingen worden gevonden, die eveneens in hoofdzaak in de konditie van de groepstraining van elkaar verschillen Bovendien moet de groepstraining in een van deze instellingen sterke overeenkomst vertonen met de groepstraining in het PTK Mede op grond hiervan kan men verwachten dat de doelstellingen die daar worden nagestreefd vergelijkbaar zijn met die van het PTK Ook moeten de instellingen die in het replikatie-onderzoek worden vergeleken, evenals het PTK en het HvB het karakter dragen van „totale instellingen” (61) Verder moeten de groepen die gebruikt worden in het replikatie-onderzoek niet afwijken van de groepen die gebruikt worden in de vergelijking tussen het PTK en het HvB Ten einde het replikatie-onderzoek mogelijk te maken, moesten nog twee andere instellingen worden gekozen Hierbij viel de keuze op:

- de Outward Boundschool te Renesse (OBS): hieruit werd de experimentele groep gerekruteerd;
- de Militaire Koksschool te Leiden (MKS) hieruit werd de kontrôlegroep gerekruteerd.

Het doel van de OBS cursus is een bijdrage te leveren aan de persoonlijkheidsvorming van jongens in de leeftijd van 15 - 23 jaar, enerzijds door het bewust(er) maken van persoonlijkheidskenmerken en van de konsekwenties van gedrag in relatie tot anderen, anderzijds door het beïnvloeden van een aantal persoonlijkheidskenmerken in een bepaalde richting De OBS tracht dit doel te bereiken door de kursisten drie weken lang in groepsverband specifieke ervaringen te laten opdoen die de hele persoon zowel psychisch als lichamelijk opeisen Een groep bestaande uit 8 -12 jongens, wordt zo heterogeen mogelijk samengesteld wat betreft opleidingsnivo, religie, sociaal economische achtergrond, werkkring of studierichting, echter zo homogeen mogelijk wat betreft leeftijd Deelname op basis van vrijwilligheid acht men een voorwaarde voor het slagen van de cursus (62)

De MKS is een eenheid van de intendance en heeft tot taak het personeel op te leiden tot het verrichten van werkzaamheden op het gebied van de voedingsbereiding en verstrekking, zowel in vredes- als in oorlogstijd De school verzorgt onder meer de opleiding van

- dienstplichtige soldaten-kok
- dienstplichtige soldaten-messbediende

De opleiding aan de MKS duurt v w b. de dienstplichtige soldaten-kok en de dienstplichtige soldaten-messbediende acht weken. Wanneer de opleiding met goed gevolg is doorlopen, wordt de dienstplichtige soldaat geplaatst bij de parate troepen, uitgezonderd een bepaald gedeelte van de messbedienden, dat voor de duur van de dienstdtijd blijvend in kazernes zal worden tewerkgesteld. Als ppn voor dit onderzoek hebben dienstplichtige soldaten-messbediende gefungeerd (63)

In tegenstelling tot het PTK en het HvB vindt in de OBS en de MKS geen detentie plaats. Beide laatst genoemde instellingen verschillen onderling in hoofdzaak m.b.t. de groepstrainingskonditie. In de OBS vindt een groepstraining plaats, in de MKS vindt weliswaar ook een training plaats, maar deze betreft voor dit onderzoek irrelevante aspecten. Het PTK en HvB verschillen eveneens in hoofdzaak m.b.t. de groepstrainingskonditie. In het PTK vindt deze training plaats, in het HvB niet. De basistraining in het PTK (onderwerp van dit onderzoek), welke 4 weken duurt, komt in grote trekken overeen met de groepstraining in de OBS, welke 26 dagen duurt (zie: 17 g, rapport fase I, pp. 106 en 107).

Tabel I.2 geeft een schematisch overzicht van het replikatie-onderzoeksmodel. Deze tabel laat zien, dat in het voorgestelde onderzoeksmodel twee te verwachten hoofdeffekten kunnen worden onderscheiden: een effect van de groepstraining en een detentie-effect. In dit model wordt er van uitgegaan dat beide hoofdeffekten zich uitsluitend als *additieve* effecten zullen gedragen. Het replikatie-onderzoeksmodel is gebaseerd op de veronderstelling, dat *geen interactie* tussen beide hoofdeffekten zal optreden. Alleen onder deze voorwaarde kan het groepstrainingseffect tweemaal worden aange-
toond.

Tabel I.2: Het replikatie-onderzoeksmodel

typering van het onderzoek	vergeleken groepen	m.b.t. verwachte hoofdeffekten:	
		effect van de groepstraining?	effect van de detentie?
eerste vergelijkende onderzoek	PTK HvB	ja neen	ja ja
tweede vergelijkende onderzoek	OBS MKS	ja neen	neen neen

De bovengenoemde veronderstelling kan als een zwak punt in het replikatie-onderzoeksmodel worden aangemerkt. Het onderzoeksmodel dat hieronder ter sprake komt, bezit deze tekortkoming niet. Het kan dan ook worden opgevat als een uitbreiding van het replikatie-onderzoeksmodel.

De multivariate variant van het „completely randomized factorial analysis of covariance design, fixed-effects model” (CRFAC-22 Design)

Bestaat de mogelijkheid de ppn at random aan de afzonderlijke instellingen toe te wijzen of de ppn zodanig aan de instellingen toe te wijzen dat het resultaat niet van random-toewijzing verschilt, dan is toepassing van een multivariate variant van het „completely randomized factorial analysis of covariance design (64) fixed-effects model” mogelijk. Het hier bedoelde onderzoeksmodel, afgekort als CRFAC-22 design, wordt in het univariate geval beschreven door KIRK (48, pp. 479 e.v.). In dit model worden groepstraining en detentie opgevat als twee afzonderlijke facetten elk met twee kondities: groepstraining versus geen groepstraining; detentie versus geen detentie (65). Als afhankelijke variabelen fungeren de nametingen en als kovariabelen de voormetingen op de testvariabelen waarop de groepen vergeleken worden, alsmede de metingen op relevante achtergrondvariabelen (geen testvariabelen). Met behulp van dit onderzoeksmodel kan zowel het optreden van een verwacht detentie-effekt als het optreden van een verwacht groepstrainingseffekt worden nagegaan. In het laatste geval, kan bovendien worden nagegaan of het optreden van dit effect in een instelling afhankelijk is van al dan niet plaatsvinden van detentie. Ook kan worden onderzocht of het PTK effectiever is dan het HvB en de OBS effectiever dan de MKS. Het voordeel van dit onderzoeksmodel boven het replikatie-onderzoeksmodel is, dat zijn grondslagen niet aangetast worden wanneer interactie tussen training en detentie plaatsvindt. Bovendien kunnen met dit model het detentie-effekt en het groepstrainingseffekt afzonderlijk worden nagegaan (66). In Tabel I.3 is ten behoeve van dit onderzoek het CRFAC-22 design als een „twee facetten design” afgebeeld.

Tabel I.3: Het CRFAC Design als twee facetten design, elk facet met twee kondities: groepstraining (+) versus geen groepstraining (—); detentie (+) versus geen detentie (—)

		groepstraining facet	
		+	—
detentie facet	+	PTK-groep	HvB-groep
	—	OBS-groep	MKS-groep

Ondanks al deze positieve eigenschappen blijkt de toepassing van het CRFAC-22 design, fixed effects-model, hier toch niet het meest geschikte design:

- Omdat niet alle doelstellingen van het PTK eveneens in de OBS worden nagestreefd. Konsekwentie: niet alle testvariabelen die relevant zijn in de vergelijking tussen PTK en HvB zijn relevant in de vergelijking tussen MKS en OBS.
- Omdat de achtergrondvariabelen maar ten dele op de 4 onderzoeksgroepen van toepassing zijn. Konsekwentie: bij een simultane analyse van de 4 groepen kan uitpartialisering slechts plaats vinden op een gereduceerd aantal achtergrondvariabelen. Eliminatie van buitenexperimentele variabelen lijkt bij simultane analyse van de 4 groepen dus niet optimaal.
- Omdat in dit onderzoek (non-equivalente groepen + zelf-selectie) het facet en de kovariabelen gekorreleerd zijn. In zo'n geval is volgens EVANS en ANASTASIO (67) de basisveronderstelling van het kovariantie analyse model (homogeniteit van de „between-and within-group regression”) in het algemeen niet houdbaar. Het gevolg hiervan is overaanpassing (of het tegenovergestelde) voor verschillen tussen groepen op de kovariabelen. Zij wijzen in dit geval toepassing van kovariantie analyse af.

Het uiteindelijke onderzoeksmodel

Het uiteindelijke onderzoeksmodel is een uitbreiding van het non equivalent control group design. De uitbreiding bestaat uit de toevoeging van twee criteriumgroepen.

Als experimentele groep fungeerde de PTK-groep. Het PTK wordt gekenmerkt door drie kondities:

- het is een *totale instelling*: slapen, spelen en werken vinden er niet in gescheiden leefsfere plaats (61),

- er is sprake van *detentie*,
- er wordt aan *groepstraining* gedaan die gericht is op de resocialisatie van jeugdige, mannelijke delinquenten; deze konditie vormt de experimentele konditie.

Als kontrôlegroep fungeerden vijf HvB's (68), die door het Ministerie van Justitie waren aangewezen, omdat zij de jeugdigen bevatten die het meest overeenkwamen met die uit het PTK.

Deze instellingen zijn te typeren als

- *totale instellingen*,
- waar *detentie* plaats vindt, en
- de *groepstraining* ontbreekt.

Door toepassing van het non equivalent control group design kan het effect van de groepstraining worden nagegaan. Men vergelijkt dan de experimentele en kontrôlegroep in de nametingen op de testvariabelen die verwijzen naar vormen van aangepast gedrag en vormen van onaangepast gedrag, welke vormen van gedrag men middels de groepstraining respectievelijk tracht te bereiken en te voorkomen.

Het aantonen van een verwacht verschil in de nametingen *kan* verwijzen naar een groepstrainingseffect, maar alleen wanneer de groepen niet verschillen in de voormetingen en bovendien niet verschillen in de variabelen die *naast* de experimentele konditie kunnen bijdragen tot een verschil in de nametingen (achtergrondvariabelen).

Het belangrijkste probleem bij het non equivalent control group design is het vinden van *alle* mogelijke variabelen waarop de experimentele en de kontrôlegroep gematched moeten worden. Dit probleem wordt nooit bevredigend opgelost, omdat de voorkennis omtrent de verwachte invloed van zulke variabelen op het uiteindelijke resultaat van het onderzoek geheel of in elk geval gedeeltelijk ontbreekt. De vraag of het eventueel waar te nemen effect op de testvariabelen (afhankelijke variabelen) uitsluitend en alleen aan de invloed van de experimentele konditie kan worden toegeschreven betreft de interne validiteit. Ten einde de interne validiteit te verhogen worden in dit onderzoek twee criteriumgroepen geïntroduceerd. De voormetingen van beide criteriumgroepen worden gebruikt als criteria waarmee de vóór- en nametingen van de experimentele en kontrôlegroep vergeleken worden:

Beide criteriumgroepen

- zijn afkomstig uit *totale instellingen* (MKS, OBS),
- waar de *detentiekonditie* ontbreekt, en
- waar op het tijdstip van de voormeting specifieke *trainingsinvloeden* geen rol kunnen spelen.

In dit onderzoek wordt aangenomen, dat ter onderscheiding op psychologische tests geen verschil gemaakt moet worden tussen delinquenten en niet-

delinkwenten (de criteriumgroepen), maar alleen tussen geregistreerde en niet-geregistreerde delinkwenten (resp. „geregistreerden” en „niet-geregistreerden”). D.w.z., onderzoek naar de ongeregistreeerde kriminaliteit (69) heeft uitgewezen, dat (bijna) iedereen een delinkwent is.

Verwacht wordt dat als gevolg van de stereotype wijze van benadering van de categorie „geregistreerden” in onze samenleving, welke benadering zijn dieptepunt bereikt in de detentieperiode, de maatschappelijke desintegratie van deze categorie gedurende de detentie het sterkst zal zijn en zal toenemen naarmate de detentie langer duurt. Deze verwachting is in overeenstemming met de theorie over „prisonization”. Deze theorie voorspelt in een instelling waar de nadruk ligt op „conformity” en „obedience”, zoals het HvB, dat iemand zich steeds minder konformeert aan de konventionele normen (van de gevangenisstaf) naarmate hij langer in de gevangenis verblijft. Verder, dat de snelheid waarmee en de mate waarin het „prisonization”-proces zich voltrekt, afhankelijk is van de mate waarin gevangenen zich met de „inmate culture” involveren. Van de groepstraining, gericht op resocialisatie, wordt toename in maatschappelijke integratie verwacht (zie ook par. I.1).

Op het tijdstip van de voormeting hebben de ppn uit de experimentele en kontrôlegroep (de „geregistreerden”) één ervaring in elk geval gemeenschappelijk. Zij zijn nl. veroordeeld tot een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf en hebben als regel onmiddellijk voorafgaand aan deze veroordeling een periode van hechtenis doorgebracht in een HvB (70). De voormetingen van beide groepen hebben dus de kondities „totale instelling”, „detentie” en „het ontbreken van de groepstraining” gemeenschappelijk. Van deze kondities ontbreekt alleen „detentie” bij de criteriumgroepen (de „ongeregistreerden”).

Op het tijdstip van de nameting zijn de verschillen iets anders komen te liggen. Ppn uit de experimentele groep hebben als extra-ervaring de groepstraining in het PTK, waaraan een maatschappelijk integrerende invloed wordt toegeschreven. De kontrôlegroep mist deze ervaring. Men mag nu veronderstellen, dat de maatschappelijk desintegrerende invloed, die aan detentie wordt toegeschreven, bij deze groep gekontinueerd wordt.

Op grond van het bovenstaande is te verwachten, dat de PTK-groep en HvB-groep (de „geregistreerden”) bij voormeting – als gevolg van de detentieervaring – lager zullen scoren op een dimensie die als maatschappelijke integratie kan worden aangeduid dan de beide criteriumgroepen (de „ongeregistreerden”), eveneens bij voormeting. Verder, dat bij nameting de HvB-groep – als gevolg van de kontinuering van de detentie – op deze dimensie lager zal scoren dan bij voormeting, terwijl de PTK-groep bij nameting – als gevolg van de groepstraining – juist hoger zal scoren op deze dimensie dan bij voormeting (71).

In de Tabellen I.4 en I.5 vindt men tot slot een overzicht van de kondities

waarin de kontrôlegroep en de criteriumgroepen verschillen van de experimentele groep. Deze tabellen laten verder zien dat beide criteriumgroepen onderling verschillen in één konditie, nl.: „vrijwillig verblijf in de instelling”.

Deze konditie ontbreekt bij de experimentele (12) en de kontrôlegroep, evenals bij de MKS-groep. Eventuele afwijkingen in de voormetingen tussen de beide criteriumgroepen kunnen dus aan dit verschil te wijten zijn. Hieraan kan de volgende betekenis gegeven worden: indien de onderzoeksresultaten ondanks dit verschil in kondities tussen beide criteriumgroepen toch volgens verwachting blijken te zijn (zie boven), dan wordt het minder aannemelijk dat het verwachte effect is toe te schrijven aan kondities die niet onder kontrôle worden gehouden.

Tabel I.4: Kondities op het tijdstip van voormeting bij de experimentele groep (PTK), kontrôlegroep (HvB) en beide criteriumgroepen (OBS, MKS).

vergeleken groepen	kondities:			
	groepstraining (exp. konditie)	detentie	totale instelling	vrijwillig verblijf
PTK-groep bij voormeting	—	+	+	—
HvB-groep bij voormeting	—	+	+	—
OBS-groep bij voormeting	—	—	+	+
MKS-groep bij voormeting	—	—	+	—

+ = konditie aanwezig
— = konditie afwezig

Tabel I.5: Kondities op het tijdstip van nameting bij de experimentele groep (PTK), kontrôlegroep (HvB) en op het tijdstip van voormeting bij de twee criteriumgroepen (OBS, MKS)

vergeleken groepen	kondities:			
	groepstraining (exp. konditie)	detentie	totale instelling	vrijwillig verblijf
PTK-groep bij nameting	+	+	+	—
HvB-groep bij nameting	—	+	+	—
OBS-groep bij voormeting	—	—	+	+
MKS-groep bij voormeting	—	—	+	—

+ = konditie aanwezig
— = konditie afwezig

I.4.3.2 De interne validiteit van het onderzoeksmodel

Interne validiteit heeft, zoals gezegd, betrekking op de vraag of het effect op de afhankelijke of criteriumvariabele(n) uitsluitend en alleen aan de invloed van de experimentele of onafhankelijke konditie kan worden toegeschreven. Interne validiteit is een minimum-eis, omdat de interpreteerbaarheid van de resultaten afhangt van de mate waarin aan deze eis is voldaan (26).

De voornaamste bedreigingen van de interne validiteit van dit onderzoeksmodel zijn het *regressie-effekt* en de interacties die *rijping* impliceren (21, pp. 217 e.v.; 22, pp. 230 e.v.).

Het regressie-effekt

Het regressie-effekt is het verschijnsel dat optreedt bij een onvolkomen vóór-nametingskorrelatie, nl. bij een korrelatie die aanzienlijk kleiner is dan 1.00. Dit effect impliceert o.m. het volgende. Is een groep geselecteerd vanwege haar extreme positie op een onstabiele variabele, dan zal haar gemiddelde score bij de nameting terugvallen naar het gemiddelde van de populatie waaruit zij geselecteerd is (21, pp. 180 en 181, pp. 218 t/m 220).

LORD (72) laat zien dat bij gelijke groepsgemiddelden, gelijke spreidingen en andere gelijke groepsparameters maar bij een onvolkomen korrelatie tussen de vóór- en nametingen (dynamisch evenwicht), er een tendens is, dat hoge pretestskores zullen dalen en lage pretestskores zullen stijgen. Bij het matchen van groepen moet hiermee rekening worden gehouden. Matching dient op variabelen plaats te vinden, die optimaal diskrimineren tussen degenen wier beginskores afnemen („losers”) en degenen wier beginskores toenemen („gainers”).

Indien de onderzoeker vrij is zelf te bepalen, welke groepen met de experimentele konditie worden gekonfronteerd, is matching op de voormeting van variabelen waarop verandering gemeten wordt, aangewezen. Immers, de onderzoeker heeft het dan zelf in de hand de groepen zo samen te stellen, dat personen – die relatief hoog en personen die relatief laag skoren op een variabele welke gerelateerd is aan de voormeting van variabelen waarop verandering gemeten wordt en derhalve mogelijk aan de verandering op deze variabelen zelf – gelijkelijk verdeeld worden over de experimentele en de kontrôlegroep. Wanneer de oorspronkelijke groepen door zelf-selectie zijn geformeerd, zoals in dit onderzoek, is matching op de voormeting van variabelen waarop verandering gemeten wordt echter riskant (zie ook noot 71). Er bestaat dan een kans dat men groepen krijgt die weliswaar gelijk zijn op de voormetingen maar verschillen op variabelen die diskrimineren tussen „losers” en „gainers”, met als gevolg dat men bij nameting verschillen tussen beide groepen aantreft

die geheel of ten dele door het repressie-effekt verklaard kunnen worden.

In dit onderzoek is niet gematched op de voormetingen van testvariabelen waarop verandering gemeten wordt, maar uitsluitend op achtergrondvariabelen. Verder is ernaar gestreefd dit effect te minimaliseren door tests te konstrueren die een zo hoog mogelijke vóór- nametingskorrelatie bezitten.

Interakties met rijping

Rijping verwijst naar processen binnen de ppn, die werkzaam zijn als een functie van het voortschrijden van de tijd. In dit onderzoek lijkt men bij een interactie die rijping impliceert vooral te moeten denken aan de wisselwerking tussen selectie en „ouder worden”. Twee factoren die het optreden van dit effect hier minder waarschijnlijk maken zijn:

1. het feit, dat de vergeleken groepen m.n. op de variabele „leeftijd” worden gematched;
2. het korte tijdsinterval tussen vóór- en nameting, dat ± 4 weken bedraagt.

1.4.3.3 De externe validiteit van het onderzoeksmodel

Externe validiteit stelt, zoals we zagen, de vraag aan de orde naar welke populaties, settings, behandelingsvariabelen en meetvariabelen het effect gegeneraliseerd mag worden (26). Hierna zal aangegeven worden welke beperkingen het onderzoek in dit opzicht heeft. Deze beperkingen hangen ten nauwste samen met:

- de tijdsruimte die als periode van evaluatie wordt voorgesteld;
- het tijdsinterval dat is gekozen tussen vóór- en nameting;
- het meetinstrument dat is ontwikkeld ter meting van de nagestreefde gedragsveranderingen;
- de groepen die werden betrokken in het onderzoek.

De periode van evaluatie

De onderzoeksperiode waarin de dataverzameling plaats vond, strekte zich uit over een periode van 4 jaar, nl. van 1-1-1967 tot 1-1-1971. De enquête waarop de eerste doelstellingenanalyse gebaseerd was, werd gehouden in april 1968. In juli 1969 werd over deze analyse een intern rapport uitgebracht. De tweede doelstellingenanalyse, die gebaseerd was op de jaarverslagen van 1967, 1968 en 1969 alsmede op artikelen die verschenen waren tot juli 1970, vond plaats in de tweede helft van 1970. De dataverzameling ten behoeve van de testkonstruktie en effectbepaling in het PTK en HvB, de OBS en MKS vond plaats:

- in het PTK van: 14-1-1970 tot 14-7-1970

- in de OBS van: 13-4-1970 tot 28-11-1970
- in het HvB van: 21-4-1970 tot 23-11-1970
- in de MKS van: 26-7-1970 tot 25-8-1970.

De eigenlijke onderzoeksperiode in het PTK omvatte 3½ jaar: 1-1-1967 tot 14-7-1970. Deze periode zal worden beschouwd als de periode van evaluatie. Generalisatie van het resultaat naar een latere periode lijkt om twee redenen minder verantwoord.

1. Vanwege de directeurswisseling in het PTK. Deze vond plaats in de tweede helft van 1970. De invloed hiervan op het beleid in het PTK is tot uitdrukking gekomen in een aantal beleidsveranderingen, waarop hier niet nader zal worden ingegaan. (Zie HOOFDSTUK II, noot 7 en 8).
2. Vanwege een wijziging in het plaatsingsbeleid (sinds augustus 1971) van mannelijke tot kortdurende gevangenisstraf veroordeelde jeugdigen (maximum leeftijd 22 jaar, in bijzondere gevallen 24 jaar) (73). Deze wijziging impliceert, dat *na invoering van deze verandering de jeugdgevangenis te Vught meer moet worden gezien als een alternatief naast het PTK voor mannelijke tot kortdurende gevangenisstraf veroordeelde jeugdigen dan het HvB.* (Zie: par. 1.2 i.v.m. de probleemstelling).

Het tijdsinterval tussen vóór- en nameting

De gemiddelde verblijfsduur van gedetineerden in het PTK bedroeg in de periode van evaluatie 6 weken. De eigenlijke training met een duidelijke opbouw in het programma duurde vier weken en begon de week na binnenkomst van de gedetineerden in het PTK. Ter afsluiting van deze periode werd door de groep gedetineerden een prestatieavond verzorgd in de vorm van toneel, cabaret, e.d. De periode daarna werd gekenmerkt door het uiteenvallen van groepen, samenvoegingen van groepsrestanten en veranderingen van groepsleiding als gevolg van deze samenvoegingen, alsmede een routinematige afwerking van het programma.

Teneinde de idee achter de opzet van het PTK een optimale kans te geven bij de evaluatie, werd daarom in overleg met het Ministerie van Justitie besloten alleen bovengenoemde periode van 4 weken van het verblijf in het PTK als te evalueren trainingsperiode te beschouwen. In verband hiermee werd bij alle onderzochte groepen deze zelfde periode als tijdsinterval tussen vóór- en nametingen aangehouden bij de afname van de vragenlijsten ten behoeve van de testkonstruktie en effectbepaling.

Het tijdstip van voormeting vond bij de groepen uit het PTK, de OBS en MKS zo snel mogelijk na binnenkomst in de instelling plaats, in elk geval vóór het begin van de training (PTK), cursus (OBS) en opleiding (MKS). In het HvB vond de voormeting plaats nadat de gedetineerden veroordeeld

waren en in de regel reeds een periode van preventieve hechtenis van tenminste één week in deze instelling hadden ondergaan (zie ook: par. I.4.3.1 en noot 70).

De belangrijkste vraag in het kader van de externe validiteit luidt: is het mogelijk bij een gemeten verandering in dit korte tijdsbestek (4 weken) een voorspelling te doen over het gedrag na dit tijdsinterval en m.n. over het gedrag na ontslag uit de gevangenis? Dit laatste natuurlijk met de restrictie: *uitsluitend en alleen wanneer de samenleving niet negatief op de terugkeer van de gevangene reageert*. Hiermee doelen wij op de in de samenleving werkzaam zijnde factoren, die maken, dat iemand die eens een delikt heeft gepleegd en hiervoor strafrechtelijk is veroordeeld, het extra moeilijk heeft om niet weer met de strafrechter in aanraking te komen (74).

Bovenstaande vraag zullen wij hieronder trachten uit te werken, wanneer wij zullen nagaan of er in dit onderzoek voldoende waarborgen zijn ingebouwd die het verantwoord maken het waar te nemen directe effect te beschouwen als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering (zie ook par. I.3.2).

Het meetinstrument

Een indicatie voor een meer duurzame verandering is er, wanneer mag worden aangenomen, dat het verschil in gemiddelde op een test tussen vóór- en nameting méér is dan een verandering in louter manifeste verbalisaties; d.w.z. meer is dan een reflectie van een openlijk zwichten onder invloed van anderen. Anders gezegd, zo'n indicatie is er, wanneer duidelijk kan worden gemaakt, dat het testgedrag bij vóór- en nameting verwijst naar een onderliggende trek of dispositie. Indien nl. een testskore bij vóór- én nameting door *dezelfde* onderliggende trek of dispositie kan worden geïnterpreteerd, is het mogelijk het *verschil* in gemiddelde tussen vóór- en nameting op de test als een graduele verandering in deze trek of dispositie op te vatten.

Het onderzoek hiernaar treft men aan in par. III.3.4.2. In het betreffende onderzoek zal de vraag worden gesteld of de testresultaten bij vóór- én nameting geëxtrapoleerd kunnen worden naar bepaalde onderliggende trekken of disposities die een zinvolle verklaring voor het testgedrag kunnen inhouden.

Een geheel ander punt, dat hier aan de orde moet komen, betreft het volgende. Doelstellingen kunnen, zoals gezegd, worden omschreven als nagestreefde gedragsveranderingen. Deze laatste worden gemeten m.b.v. een speciaal daartoe ontwikkeld meetinstrument. Dit instrument moet voldoen aan speciale eisen (zie par. I.4.2.2). Items en tests die hieraan niet voldoen, moeten worden geëlimineerd. In par. III.4 zal worden ingegaan op de vraag of de overgebleven tests (na de testkonstruktie) nog als voldoende representatief mogen worden beschouwd ter meting van het geheel van nagestreefde gedragsveranderingen.

In par. I.4.3.1 zagen wij, dat het mogelijk was om van alle HvB's juist dié in het onderzoek te betrekken, welke de jeugdigen bevatten die het meest overeenkomen met die uit het PTK. In par. III.3.1 en par. IV.2 zullen respectievelijk de eerste en tweede matching van de onderzochte groepen aan de orde komen en de te verwachten gevolgen daarvan voor de representativiteit van de experimentele groep (PTK).

1.5 SAMENVATTING

Het onderzoek naar de resultaten van een kortdurende vrijheidsstraf kan worden opgevat als een experimenteel onderzoek. In het onderhavige onderzoek wordt de basistraining van vier weken in het PTK – het te evalueren systeem van beïnvloeding – opgevat als de experimentele konditie waarvan het directe effect op afhankelijke variabelen wordt nagegaan. Onderzocht wordt of het effect van deze experimentele konditie in overeenstemming is met de gestelde verwachtingen. Hiertoe wordt een groep uit het PTK vergeleken met een groep afkomstig uit vijf HvB's, in welke instellingen dezelfde kondities aanwezig zijn als in het PTK (kortdurende vrijheidsstraf opgelegd aan jeugdige mannen, totale instelling, onvrijwillig verblijf), maar waar de experimentele konditie (de groepstraining) ontbreekt. Teneinde de interne validiteit van het non equivalent control group design te verhogen, worden twee criteriumgroepen (MKS, OBS) aan het design toegevoegd.

Het „black-box” karakter van het onderzoek naar de resultaten impliceert dat men bij de interpretatie rekening moet houden met de mogelijkheid, dat aan hetzelfde onderzoeksresultaat een verschillend proces alsook met de mogelijkheid dat aan een verschillend onderzoeksresultaat hetzelfde proces ten grondslag kan hebben gelegen. Er doet zich dus bij de waardering van de onderzoeksresultaten het probleem voor een proces te interpreteren aan de hand van een effect zonder dat het proces, hetwelk tot het effect heeft geleid, onderwerp van studie is geweest.

Bij onderzoek naar het directe effect van een vrijheidsstraf ziet men zich tegenover een dilemma geplaatst. Niet-recidiveren wordt, bij gebrek aan een even hard maar meer volkomen criterium, beschouwd als uiteindelijke toets voor doelmatigheid of effectiviteit van gevangenisstraf. Hierdoor is men bij onderzoek naar het effect van een vrijheidsstraf aangewezen op een onderzoek naar het duurzame effect. Bij een onderzoek naar het duurzame effect geldt echter als voornaamste bezwaar, dat slechts in beperkte mate aan de eis van interne validiteit wordt voldaan. Interne validiteit is een minimum-eis zonder welke de resultaten van een onderzoek niet te interpreteren zijn. In dit onder-

zoek hebben wij voor dit dilemma de volgende compromis-oplossing gevonden. Wij beperken ons tot onderzoek naar het directe effect, maar bouwen bij de opzet van dit onderzoek een aantal waarborgen in, die het min of meer verantwoord moeten maken het waar te nemen directe effect te beschouwen als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering.

In dit hoofdstuk zijn wij ingegaan op nog verscheidene andere methodologische problemen waarmee wij bij de uitvoering van het onderzoek werden geconfronteerd.

Bij de verantwoording van de eerste fase van het onderzoek, die van de analyse van doelstellingen, zijn wij ingegaan op vragen zoals: gelden de opgespoorde doelstellingen van het PTK ook voor het HvB waarmee het PTK vergeleken wordt? Is er een indicatie dat de doelstellingen, opgespoord bij de directie, groepsleiding, bewaking en gedetineerden *in feite* door deze groepen worden nagestreefd? Worden al deze doelstellingen door de directie van het PTK als wenselijk beschouwd?

Bij de verantwoording van de tweede fase van het onderzoek, die van de testkonstruktie, werden wij geconfronteerd met het probleem van de operationalisatie van de doelstellingen en met het probleem van de konstruktie van een geschikt meetinstrument ter bepaling van gedragsverandering.

Het probleem van de operationalisatie betreft de vertaling van de definities van nagestreefde gedragsveranderingen of doelstellingen in termen van definities van meetbaar gedrag. Hierbij is de keuze van de meetprocedure van groot belang. De keuze van de vragenlijstmethode werd door ons uitvoerig toegelicht. Wij zijn daarbij ingegaan op drie beperkingen die aan de keuze van deze meetmethode inherent zijn. De eerste beperking heeft te maken met het feit dat slechts één meetmethode wordt gebruikt. Hierdoor is het niet mogelijk methodespecifieke variantie van trekspecifieke variantie te scheiden. De tweede beperking houdt in, dat een verbale steekproef wordt onderzocht. Hiervan staat de relatie tot het totale gedragsuniversum niet bij voorbaat vast. De derde beperking heeft betrekking op het nivo van de gemeten verandering die in dit onderzoek aan de orde is. De vraag is, of het mogelijk is vanuit het testgedrag (manifeste verbalisatie) bij vóór- en nameting extrapolaties te maken naar een onderliggende dispositie of trek. Is dat mogelijk, dan is er een indicatie dat het nivo-verschil op de test tussen vóór- en nameting verwijst naar een „echte” fundamentele verandering in de psychische gesteldheid van de gedetineerden.

Belangrijke problemen waarmee wij bij de konstruktie van het meetinstrument werden geconfronteerd, zijn: is verandering op een trek in een tijdsbestek van slechts vier weken mogelijk? Is ons uitgangspunt bij de konstruktie van een meetinstrument dat een dergelijke verandering moet registreren, juist geweest? Welke konsekwenties heeft de beperking tot slechts twee tijdstippen

van meting voor de signalering van verandering?

Bij de verantwoording van de derde fase van het onderzoek, die van de effectbepaling, zijn wij ingegaan op een aantal problemen die samenhangen met het feit dat in het onderzoek niet aan alle voorwaarden voor een experiment wordt voldaan. Er is eerder sprake van een quasie-experimenteel onderzoek in de zin van CAMPBELL en STANLEY dan van een echt experiment

Er is m.n. relatief veel aandacht besteed aan de keuze van het onderzoeksmodel en aan de mogelijkheden voor data-analyse. De mogelijkheid van kovariante analyse werd door ons afgewezen, o.a., omdat in dit onderzoek (non-equivalente groepen + zelfselectie) het facet en de kovariabelen gekorreleerd zijn. In zo'n geval is de basisveronderstelling van het kovariante analyse-model in het algemeen onhoudbaar.

- 1 Short-term Methods of Treatment for Young Offenders Straszbourg, 1967
- 2 HEIDE, J TFR, Vrijheid, Over de Zin van de Straf (dissertatie Leiden) 1965
- 3 NAGEI, W H, De Utrechtse School, Tijds Strafrecht, 1963, 5-6, 322-356
- 4 ANCEL, M, La Defense Sociale Nouvelle, Un Mouvement de Politique Criminelle Humaniste Editions Cujas, Paris 1954 (Engelse uitgave 1965 Social Defense, A Modern Approach to Criminal Problems, tweede druk Franse uitgave 1966)
 - 5a JONKERS, W H A, Penitentiaire Jeugdzorg in de Huizen Van Bewaring Ned Tijds Criminol, 7e jrg, 1, 1965, 1-19
 - 5b Het Huis van Bewaring binnen het Penitentiair Bestel, in Maandschrift voor het Gevangeniswezen, 21e jrg, 10, 1970, 199-204
 - 5c Het Huis van Bewaring van Binnenuit, Een Ex-gedetineerde Ned Tijds Criminol, 14e jrg, 1, 1972, 20-30
 - 5d GOORBFRGH, B A, KLEINEN, J J R Van Der, Het Huis van Bewaring Intermediair, 8e jrg, 33, 1972, 1-5
 - 6 SYKES, G M, MESSINGER, S L, The Inmate Social System In R A CLOWARD, D R CRESSEY, G H GROSSER, R McCLEERLY, L E OHLIN, G M SYKES, S L MESSINGER (Eds.), Theoretical Studies in Social Organization of the Prison New York Social Science Research Council 1960 Pp 11-13
 - 7a STREET, D, VINTER, R D, PERROW, Ch, Organization for Treatment, a Comparative Study of Institutions for Delinquents The Free Press, New York 1966
 - 7b BERK, B B, Organizational Goals and Inmate Organization Amer Journ of Sociol, 1966, 71, 5, 522-534
 - 8 CLEMMER, D, The Prison Community New York Rinehart and Co, 1958 (eerste publikatie in 1940)
 - 9 De door ons gegeven interpretatie van het socialisatieproces in het HvB moet men zien als onvolledig en tentatief Men bedenke, dat het aantal onderzoeken op dit gebied nog uiterst beperkt is en dat de meeste in de Verenigde Staten zijn verricht Hoe gevaarlijk het is onderzoeksresultaten te generaliseren naar een land met een andere cultuur en volksaard is aangetoond door CLINE en WHEELER (CLINE, H F, WHEELER, S, The Determinants of Normative Patterns in Correctional Institutions In N CHRISTIE (Ed), Scandinavian Studies in Criminology Vol 2 Oslo Universitetsforlaget 1968, WHEELER, S, Socialization in Correctional Institutions In D A, GOSLIN (Ed), Handbook of Socialization, Theory and Research Rand McNally and Co Chicago 1971 Pp 1005-1023)
 - 10 Literatuur inzake het Penitentiair Trainingskamp
 - 10a EVERS, W A M, PIECK, N J M, Het Penitentiair Trainingskamp „De Corridor” te Zeeland (Noord-Brabant) Ned Tijds Criminol, 9e Jrg, 3, 1967, 82-87,
 - 10b Doelstelling en Opzet PTK, in Maandschrift voor het Gevangeniswezen, 18e jrg, 10, 1967, 153-160,
 - 10c PIECK, N J M, De Corridor, Ned Tijds Criminol, 10e jrg, 6, 1968, 241-254,
 - 10d CNOOP KOOPMANS, A J, Penitentiair Trainingskamp De Corridor, Maandblad voor Berechting en Reclassering, 47e jrg, 6, 1968,
 - 10e PIECK, N J M, De Corridor, een Experimentele Gevangenis De Psycholoog, 5e jrg, 1970, 249-253,
 - 10f Jaarverslagen De Corridor over 1967, 1968 en 1969
 - 11 McCORKLE, L W, ELIAS, A, BIXBY, F L, The Highfields Story, New York 1958
 - 12 In het PTK is er hoogstens sprake van een relatief vrije keuze, in die zin, dat gedetineerden bij de selectie kunnen kiezen tussen een verblijf in het PTK of een verblijf in het HVB
 - 13 Het PTK is bestemd voor jonge mannen

- van 17 t/m 22 jaar,
- aan wie een korte vrijheidsstraf is opgelegd met een maximum van vier maanden,
- bij wie het strafrestant bij aankomst in het PTK nog tenminste 30 dagen is,
- die lang niet alle first offenders zijn, maar ook geen plegers van ernstige misdrijven,
- die bovendien lichamelijk geschikt en mentaal ontvankelijk worden geacht voor een detentie in het PTK,

- die niet zijn veroordeeld of eerder zijn veroordeeld wegens een misdrijf tegen de zeden

Zie verder par 1433 in verband met wijzigingen die zijn aangebracht in het plaatsingsbeleid van mannelijke tot kortdurende gevangenisstraf veroordeelde jeugdigen, na de periode van evaluatie

14 Enige auteurs die terecht het belang van onderzoek naar het proces van beïnvloeding onderschrijven, met betrekking tot de bepaling van de waarde van de onderzoeksresultaten, zijn

14a HESSELING, P., Strategy of Evaluation Research Van Gorcum & Comp., N.V., Assen 1966,

14b CAPLAN, N., Treatment Intervention and Reciprocal Interaction Effects, Journal of Social Issues, 24, 1, 1968, 63-88,

14c WEISS, R., REIN, M., The Evaluation of Broad-Aim Programs Experimental Design, Its Difficulties, and an Alternative, Administrative Science Quarterly, 1970, 97-109,

14d CAMPBELL, D. T., Considering The Case Against Experimental Evaluations of Social Innovations, Administrative Science Quarterly, 1970, 110-113

15 STALPERS, J. A., Zelfbehoud, Aanpassing en Cultuur Psychologische Monografieën Van Loghem Slaterus, Arnhem 1967

16 In dit onderzoek wordt afstand genomen van het begrip „actionresearch“ in de betekenis van ENGLISH, H. B. en ENGLISH, A. Ch., A Comprehensive Dictionary of Psychological and Psychoanalytical terms Longmans, Green and Co., New York, London, Toronto 1958 „Generally, the research is done by some of the participants in the program of action“ Zie ook GALTUNG, J., Gevangenis en Maatschappij Faculteitenreeks 4, Bert Bakker Daamen N.V., Den Haag 1967 Volgens deze auteur moet het worden betwijfeld of de onderzoeker, die zelf deel uitmaakt van de instelling die hij onderzoekt, valide gegevens kan krijgen „zowel gevangenen als personeelsleden die zijn standpunt kennen, kunnen dit inkalkuleren in hun antwoorden en die inlichtingen geven welke de onderzoeker wenst te krijgen – als ze hem tenminste mogen“ (p. 45)

17 Literatuur in verband met wetenschappelijk onderzoek inzake het Penitentiair Trainingskamp (zie ook noot 10)

17g NAGEL, W. H., Begeleidingsonderzoek Penitentiair Trainingskamp, rapporten fase I (1966) en fase II (1970),

17h CAMINADA, H. P. G. M., Analyse van Gedragsbeoordelingen, Rapport I-E, 1968 (ter inzage op het Min. v. Justitie, Wetenschappelijk Voorlichtings- en Documentatiecentrum),

17i CAMINADA, H. P. G. M., Analyse van Gedragsbeoordelingen II, Verslag 1968 (ter inzage op het Min. v. Justitie, Wetensch. Voorl. en Doc. centrum),

17j CAMINADA, H. P. G. M., Dossier-Onderzoek, Rapport I-F, 1968 (ter inzage op het Min. v. Justitie, Wetensch. Voorl. en Doc. centrum),

17k CAMINADA, H. P. G. M., Het PTK-onderzoek een Evaluatie-onderzoek Ned. Tijds. Psychol., XXIV, 4, 1969, 227-238,

17l CAMINADA, H. P. G. M., Enkele Critische Opmerkingen bij het door Prof. Nagel Uitgebrachte „Rapport over het Begeleidingsonderzoek“ Penitentiair Trainingskamp (Zeeland, N. Br.) Fase II, 1970 (ter inzage op het Min. v. Justitie, Wetenschappelijk Voorl. en Doc. centrum)

18a TAPPAN, P. W., Who is the Criminal? Amer. Sociol. Review, 1947, 12 (febr.), 96-103.

18b HOEFNAGELS, G. P., Beginselen van Criminologie Kluwer - Deventer, 1969, p. 128

18c Bos, A. M., Het Begrip Strafbaar Feit in de Rechtsvorming Kluwer - Deventer, 1971

- 19 De uitgangspunten van een dergelijk onderzoek vindt men beschreven in DIJK, M D VAN, Het Follow up-Onderzoek Eerstveroordeelden 1947 Een Evaluerend Onderzoek Ned Tijds Criminol , 1971, 13e jrg , 2, 84-102
- 20 McGuire, W J , The Nature of Attitudes and Attitude Change In G LINDZEY, E ARONSON (Eds), The Handbook of Social Psychology, vol III, 2nd ed , Addison-Wesley, Reading Mass 1969
- 21 CAMPBELL, D T , STANLEY, J C , Experimental and Quasi-experimental Designs for Research on Teaching In N L GAGE (Ed), Handbook of Research on Teaching Rand McNALLY and Comp , Chicago, 1963 Pp 171-246
- 22 CAMPBELL, D T , From Description to Experimentation Interpreting Trends as Quasi-experiments In Ch W HARRIS (Ed), Problems in Measuring Change The Univ of Wisconsin Press Madison, 1963 Pp 212-242
- 23 M JANOWITZ in het voorbericht van STREET, D , VINTER, R D , en PERROW, Ch 1966 (zie noot 7a)
- 24 GIBBENS, T C N , PRINCE, J F , The Results of Borstal Training In P HALMOS (Ed), The Sociol Review Monograph, no 9, KEELE, Univ of Keele, 1965 Pp 227-237
- 25 Een instelling voor jeugdige delinquenten in Engeland, genoemd naar de eerste instelling in het dorp Borstal in Kent
- 26 De interne validiteit van een onderzoek betreft de vraag of het effect op de afhankelijke of criterium-variabele(n) uitsluitend en alleen aan de invloed van de experimentele conditie kan worden toegeschreven Externe validiteit betreft de vraag van de generaliseerbaarheid, naar welke populaties, settings, behandelingsvariabelen en meetvariabelen kan dit effect gegeneraliseerd worden M a w , men vraagt zich af, welke algemene geldigheid aan de resultaten van het experiment mag worden toegekend
- 27a WOLFF-ALBERS, A D , Evaluatie van een Opleiding Empirische Studies over Onderwijs-5 Wolters-Noordhoff Groningen 1968,
- 27b WARRIES, E , Externe en Interne Vormingscursussen Empirische Studies over Onderwijs - 7 Wolters-Noordhoff, Groningen, 1968,
- 27c ENCKEVORT, G M W VAN, PRAAG, E Van, Onderzoek naar Cursusdoelinden Een Voorbeeld uit de Praktijk Mens en Onderneming, 1968, 22, 98-108
- 28 CYERT, R M , McCRIMMON, K R , Organizations In G LINDZEY, E ARONSON (Eds), the Handbook of Social Psychology, vol I, 2nd ed , Addison - Wesley, Reading Mass 1968 Volgens deze auteurs dienen de doelstellingen van een organisatie in zekere zin een smelting te zijn van de doelstellingen van de participanten aan de organisatie
- 29 Voor literatuur raadplege men noot 28
- 30 GROOT, A D , DE, Methodologie Mouton en Co , 's-Gravenhage 1968
- 31a DE GROOT (zie noot 30) brengt het probleem van de objectieve evaluatie in verband met „de effecten van methoden die erop gericht zijn het menselijk gedrag te beïnvloeden” (p 182),
- 31b HESSELING, P , (zie noot 14a), deze auteur definieert evaluatie als „the assessment of changes in human behavior as a result of influencing methods and as a factor in a process of change” (p 44)
- 32 WEBB, E J , CAMPBELL, D T , SCHWARTZ, R D , SECHREST, L , Unobtrusive Measures Nonreactive Research in the Social Sciences Rand McNally and Comp , Chicago 1966
- 33 Binnen de antwoord-tendenties kan weer worden onderscheiden tussen „response sets” en „response styles” „Response sets” zijn dan min of meer bewuste antwoord-tendenties (bijv het kiezen van de sociaal meest geaccepteerde antwoorden) en hebben met de evaluatie van de inhoud van het testitem te maken Onder „response styles” verstaat men dan niet bewust gerichte aan de persoonlijkheid inherente wijzen (stijlen) van beantwoorden van vragen of van reageren op teststimuli die losstaan van de inhoud van de testitems (bijv toestemmingshouding,

kiezen van extremen uit meervoudige keuzemogelijkheden) De grens tussen „response sets” en doelbewuste falsifikaties is niet scherp te trekken De invloed van de „response style” (i.c. toestemmingshouding) blijkt bij de bepaling van het testgedrag (i.c. MMPI) van weinig belang (voor literatuur zie noot 39a en 52a)

34 CATTELL, R. B., Personality and Motivation, Structure and Measurement World Book Comp., Yonkers-on Hudson, New York 1957

35 Zie bijv

35a CAMPBELL, D. T., FISKE, D. W., Convergent and Discriminant validation by the Multitrait-Multimethod Matrix Psychol Bull., vol 56, 2, 1959 81-105

35b HUMPHREYS, L. G., Note on the Multitrait-Multimethod Matrix Psychol Bull., vol 57, 1, 1960, 86-89

35c JACKSON, D. N., Multimethod Factor Analysis in the Evaluation of Convergent and Discriminant Validity Psychol Bull. vol 72, 1, 30-49 Men leze pp 30-37 De door Jackson aanbevolen faktor analyse beschreven op pp 38-49 blijkt methodologisch minder verantwoord

36 In een tweetal vooronderzoeken werd door ons met behulp van het klassieke meetfoutmodel en de generaliseerbaarheidstheorie aangetoond, dat negatief geantwoord moet worden op de vraag of het mogelijk is op grond van beoordelingen over gedetineerden in het PTK een bepaald gedragskenmerk toe te schrijven aan een bepaalde gedetineerde, onafhankelijk van de beoordelaar en onafhankelijk van de interactie tussen de beoordeelde personen en de beoordelaar Op grond van deze onderzoeken constateerden wij dat gedragsobservaties voor dit onderzoek minder geschikt zijn en dat beter vragenlijsten en/of objectieve tests gebruikt kunnen worden Raadpleeg noot 17h en 17i voor de verwijzing naar de betreffende literatuur

37 SCHOUTEN, J. A. M., Persoonlijkheidsfactoren en Geneigdheid tot Delinquentie in de Puberteit Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1967

38 DRENTH, P. J., De Psychologische Test Psychologische Monografieën Van Loghum Slaterus, Arnhem, 1971

39a ZEEUW, J. DE, Algemene Psychodiagnostiek 1, Testmethoden Swets en Zeitlinger, Amsterdam 1971

39b CRONBACH, L. J., Essentials of Psychological Testing Harper & Row, Publ 1970

40 WICKER, A., Attitudes versus Actions The Relationship of Verbal and Overt Behavioral Responses to Attitude Objects Journ. of Social Issues, vol 25, 4, 1969, 41-78

41 WHEELER, S. (1971) Zie noot 9

42 MESSINGER, S. L., Issues in the Study of the Social System of Prison Inmates Issues in Criminol., vol 4, 2, 1969, 133-144

43 De volgende bronnen werden hierbij geraadpleegd De N I P Documentatie van Tests en Testresearch in Nederland 1964, idem, 1969, Swets en Zeitlinger, Catalogus Testmateriaal en Literatuur, 1966, idem, 1968, BONJEAN, Ch. M., HILL, R. J., McLEMORE, S. D., Social Measurement, An Inventory of Scales and Indices, 1967, BUROS, O. K., The Mental Measurement Yearbook, laatste jaargangen tot 1969

44a WILDE, G. J. S., Neurotische Labiliteit Gemeten volgens de Vragenlijstmethode Van Rossum, Amsterdam, 1963

44b GOLDBERG, L. R., HASE, H. D., Strategies and Tactics of Personality Inventory Construction An Empirical Investigation ORI Research Monograph, 7, no 1 1967

45 JESSOR, R., HAMMOND, K. R., Construct Validity and the Taylor Anxiety Scale, Psychol Bull., vol 54, 3, 1957, 161-170

46 Zie ook noot 10c. p 243 „Gedragingen van Groepsleden worden niet vanuit psychologische of psychiatrische referentiekaders geduid Het uitgangspunt ligt ook niet in de overweging, dat de groepsleden gestoord of ziek zijn”

47 Zie opnieuw noot 10c, pp 243 en 244 „Men verdiept zich als daar geen aanleiding toe is, niet in het verleden van een groepslid Het gaat veel meer om gezamenlijke reflexie op gebeurte-

nissen die hier en nu in de groep plaatsvinden en om de houdingen en gedragingen van de groepsleden tijdens die gebeurtenissen'

48 Zie bijv. KIRK, R. E., *Experimental Design Procedures for the Behavioral Sciences* Brooks/Cole Publ. Comp. Belmont, Calif. 1969

49 LOEVINGER, J., *Objective Tests as Instruments of Psychological Theory* Psychol. Reports, 1957, 3, 635-694. m n pp. 664 en 665

50 CATTELL, R. B., *Patterns of Change Measurement in Relation to State Dimension, Trait Change, Liability, and Process Concepts*. In R. B. CATTELL (Ed.), *Handbook of Multivariate Experimental Psychology* Rand McNally & Co., Chicago 1966 Pp. 355-402

51a CATTELL, R. B., *Personality: A Systematic Theoretical and Factual Study*, New York, McGraw-Hill 1950

51b GUILFORD, J. P., *Personality*, New York, McGraw-Hill 1959

52a HETTEMER, P. J., *Trekken, Processen en Persoonlijkheidstests* Ned. Tijds. Psychol., 22, 10, 1967, 618-642

52b MISCHER, W., *Personality and Assessment* New York Wiley 1968

53 CATTELL, R. B., *Validity and Reliability: A Proposed More Basic Set of Concepts* Journ. of Educ. Psychol., vol. 55, 1, 1964 1-22

54 GUILFORD, J. P., *Fundamental Statistics in Psychology and Education* Intern. Stud. Ed., 4e ed. 1965

55 BEREITER, C., *Some Persisting Dilemmas in the Measurement of Change*. In Ch. W. HARRIS (Ed.), *Problems in Measuring Change* The Univ. of Wisconsin Press Madison 1963 Pp. 3-20

56 HYMAN, H. H., WRIGHT, Ch. R., HOPKINS, T. K., *Applications of Methods of Evaluation* Univ. Calif. Press 1962

57 Bij *randomization* worden ppn volgens een tabel van toevalsgetallen aan de te vergelijken groepen toegewezen. De veronderstelling hierbij is, dat alle variabelen of kenmerken volgens toeval onder de betreffende groepen verdeeld zijn. *Matching* kan *van te voren* of *achteraf* plaatsvinden. Bij *matching van te voren* worden ppn zodanig over de groepen verdeeld, dat deze wat betreft de relevant geachte variabelen gelijkwaardig zijn. Het belangrijkste nadeel van de procedure is, dat de onderzoeker tevoren dient te weten welke kenmerken van de betreffende groepen verschillen in de resultaten kunnen veroorzaken. Wordt *achteraf* gematched, dan gaat het bovengenoemde bezwaar niet op. Maar dan zijn er weer andere bedenkingen (17 k).

58 Van „zelf-selectie” is sprake wanneer buiten controle van de onderzoeker, ofwel ppn zichzelf selecteren voor confrontatie met de experimentele konditie, ofwel ppn weloverwogen geselecteerd worden voor confrontatie met deze konditie.

59 Bij het „ex post facto” onderzoek is de experimentele konditie reeds gebeurd, voorafgaand aan het onderzoek. Het onderzoek begint met de meting op de afhankelijke variabelen. Achteraf wordt nu het mogelijke effect van de experimentele konditie op de afhankelijke variabelen nagegaan.

60 Toelichting bij Tabel I 1 (grafische presentatie). „X” verwijst naar de experimentele konditie waarmee de experimentele groep wordt gekonfronteerd. Het effect van deze confrontatie kan worden waargenomen. Met „O” wordt het proces van observatie of meting aangeduid. X-en O's die in dezelfde rij staan, verwijzen naar dezelfde ppn. De links- en rechtsdimensie geeft de volgorde in de tijd aan. De verticale dimensie impliceert, dat iets simultaan plaatsvindt. Een stippellijn tussen rijen houdt in, dat de groepen die vergeleken worden, niet gelijkwaardig zijn gemaakt d.m.v. *randomization*.

61 Gevangenisstraffen kunnen worden gekenschetst als totale instellingen (GOFFMAN, E., *Asylums* Aldine Publ. Comp./Chicago 1961). De nadelen van de totale instelling zijn door HOEFNAGELS (18b) kort samengevat. Vergelijkbaarheid van het replicatieonderzoek met de oorspronkelijke vergelijking tussen het PTK en het HVB vereist, dat de verwachte hoofd-effecten

bij de twee instellingen in de tweede vergelijking zoveel mogelijk analoog zijn aan die van de eerste vergelijking. Dit impliceert hier, dat de twee instellingen in het replikatieonderzoek eveneens het karakter van de totale instelling moeten dragen. Hierdoor kunnen eventuele verschillen in onderzoeksresultaat tussen beide onderzoeken niet worden geïnterpreteerd als een functie van het effect van de totale instelling.

62 HOUTMAN, J. B. F., RANFT, J. H., FERRARI, G., Algemeen Overzicht en Theoretische Schets van het Outward Bound Vormingswerk. Renesse 1971.

63 Syllabus DPI. Soldaat - Messbediende. Functie-codenummer H 24 X O.

64 Dit standpunt wordt verdedigd door LORD (LORD, F. M., Elementary Models for Measuring Change. In Ch. W. HARRIS (Ed.), Problems in Measuring Change. 1962, p. 38).

65 De term facet verwijst hier naar een bijzonder samenstel van experimentele kondities (zie ook EDWARDS, A. I., Experimental Design in Psychological Research. Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1968, p. 5). Het onderzoeksmodel is een fixed-effects model, omdat de vier kondities niet at random geselecteerd zijn.

66 ROSKAM, E., Notities bij de Cursus Multivariate Analyse. 1969-70. P. XXI. 5. „Interactie-termen met „fixed” factoren dragen niet bij tot de variantie van een hoofdeffect, of lagere orde interactie”.

67 EVANS, S. H., ANASTASIO, E. J., Misuse of Analysis of Covariance when Treatment Effect and Covariate are confounded. Psychol. Bull., vol. 69, 4, 1968, 225-234.

68 Deze instellingen zijn

- het HVB te Roermond (B-vleugel)
- het HVB II te Rotterdam
- het HVB I te Haarlem
- het HVB I te Utrecht
- het HVB te Groningen

69a ROBINSON, S., Can Delinquency Be measured? New York: Columbia Univ. Press 1936.

69b SCHWARTZ, E. E., A Community Experiment in the Measurement of Juvenile Delinquency. Herdruk van National Association Yearbook 1945 (Washington, D. S., U. S. Government Printing Office, 1947).

69c POTTERSFIELD, A. L., Youth in Trouble (voorbericht L. Potisham Foundation, 1946), hoofdstuk 2.

69d MURPHY, F. J., SHIRLEY, M. M., WITMER, H. L., The Incidence of Hidden Delinquency. Amer. Journ. Orthopsych., 1946, XVI, 686-696.

69e COHEN, A. K., Delinquent Boys. The Culture of the Gang. Glencoe: Free Press 1955, 37-41.

69f SHORT, J. F., Jr., The study of Juvenile Delinquency by Reported Behavior. An Experiment in Method and Preliminary Findings, paper read at the annual meetings of the Amer. Sociol. Society, Washington, D. C., 1955.

69g COHEN, A. K., Sociological Research in Juvenile Delinquency, paper read before American Orthopsychiatric Association, March 1956.

69h SHORT, J. F., Jr., NYE, F. I., Reported Behavior as a Criterion of Deviant Behavior. Social Problems. Winter, 1957-1958.

69i NYE, F. I., SHORT, J. F., Jr., Scaling Delinquent Behavior. Amer. Sociol. Review, 1957, XXII, 326-331.

69j NYE, F. I., Family Relationships and Delinquent Behavior. New York: Wiley, 1958.

69k ERICKSON, M. L., EMPEY, LAMAR, T., Court Records, Undetected Delinquency and Decision-making. The Journal of Crim. Law, Criminol. Pol. Science 1963, Vol. 54, 1, 456-469.

69l EMPEY, LAMAR, T., ERICKSON, M. L., Hidden Delinquency and Social Status. Social Forces, 1966, 44, 4, 546-554.

69m GOLD M , Undetected Delinquent Behavior Journal of Research in Crime and Delinquency January 1966

69n ANTIALLA I JAAKKOLA, R , Unrecorded Criminality in Finland Kriminologinen Tutkimuslaitos Helsinki 1966

69o BUIKHUISEN, W JONGMAN, R W , OVING, W , Ongeregistreerde Criminaliteit bij Studenten Ned Tijds Criminol , 1969, jrg 11, 69-89

69p SHORT J F , NYE, F I , Extent of Unrecorded Juvenile Delinquency Tentative Conclusions In GARABEDIAN P G , en GIBBONS D C (Eds.) Becoming delinquent Young offenders and the correctional process Aldine Publ Comp Chicago, 1970, 49-60 (Herdruk van een artikel in the Journ of Crim Law and Criminol , 1958, vol 49,4)

69q EKKERS, C L , FRIS, T , Druggebruik en Ongeregistreerde criminaliteit, Enige Kritische Opmerkingen Ned Tijds Criminol 1970, jrg 12, 118-120

69r BUIKHUISEN, W , JONGMAN, R W , Druggebruik en Ongeregistreerde Criminaliteit Een Replik Ned Tijds Criminol , 1970, jrg 12 121-124

69s JONGMAN, R W , Verborgen Criminaliteit en Sociale Klasse Ned Tijds Criminol , 1971, jrg 13, 141-153

70 Bij de eerste matching (par III 3 l) bedroeg het percentage ppn dat voorafgaand aan deze veroordeling een preventieve hechtenis van tenminste een week had ondergaan voor de groep uit het PTK 64% en voor de groep uit de HVB's 71% In Tabel IV 1 kan men zien dat in deze percentages als gevolg van de tweede matching waarschijnlijk geen al te grote wijzigingen zijn opgetreden Bovendien bleek na de eerste matching, dat bij 94% van de gematchede groep uit het PTK de plaatsing vanuit een HVB gebeurd was Men kan dus stellen, dat bijna alle ppn uit het PTK en uit de HVB's op het tijdstip van de voormeting een kort of langdurige ervaring met uitsluitend detentie hebben opgedaan

71 Matching tussen „geregistreerden en „niet-geregistreerden" in de voormetingen op tests – zoals dat in het CRFAC-model werd voorgestaan – moet om deze reden worden afgewezen Matching tussen deze twee groepen dient dus uitsluitend plaats te vinden op relevante achtergrondsvaariabelen (geen testvariabelen)

72 LORD, F M , Elementary Models for Measuring Change In Ch W HARRIS (Ed) , Problems in Measuring Change The Univ of Wisconsin Press Madison 1963 Pp 21-38

73 Deze wijziging heeft betrekking op het volgende

a In het HvB worden in het vervolg alleen nog maar zeer korte straffen tenuitvoergelegd Vanuit de vrije maatschappij dienen daar als regel alleen veroordeelden te worden geplaatst met een werkelijke straftijd van niet meer dan 1 maand De maximale duur van de werkelijke straftijd in een HvB tenuitvoergelegd blijft echter op 3 maanden gehandhaafd.

b Het PTK is bestemd voor veroordeelden met een werkelijke straftijd van niet meer dan 4 maanden Bij opname moet het strafrestant nog tenminste 30 dagen bedragen,

c Straffen t/m 4 maanden worden in principe alleen nog in de jeugdgevangenis te Vught en in het PTK tenuitvoergelegd Men zie ook het zgn „Herstrukturingsplan" voor het Gevangeniswezen (Balans, Maandblad voor Gevangeniswezen en Psychopatenzorg, 3e jrg , 1972, juni/juli-nummer en novembernummer)

74a SCHWARTZ, R D , SKOLNICK, J H , Two Studies of Legal Stigma In H S BECKER, The Other Side, New York, Free Press of Glencoe 1963 Pp 103-118 ,

74b FRIS, T , Afwijzing van de Afgestrafte Delinquent Ned Tijds Criminol 1967, 65-77,

74c KUYT, J , FRIS, T , Afwijzing van de Sollicitant met een strafblad Mens en Onderneming, 1969, 23, 122-128,

74d BUIKHUISEN, W , DIJKSTERHUIS, W , Sollicitatiekansen van Delinquenten Ned Tijds Criminol 1969, 50-58

HOOFDSTUK II ANALYSE VAN DOELSTELLINGEN

II.1 INLEIDING

Als de belangrijkste doelstelling van het PTK wordt „wederaanpassing van de jeugdige gedetineerde aan de maatschappij” genoemd (1). Hierbij speelt de ordelijke tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf een ondergeschikte rol. In termen van GALTUNG (2) betekent dit, dat het PTK meer gericht is op het *resocialisatie*-aspect dan op het *straf*-aspect. Dit laatste aspect kan typerend worden genoemd voor het HvB.

GALTUNG spreekt van een „treatment orientation” (lees: resocialisatie-oriëntatie) versus een „punishment orientation” (lees: straf-oriëntatie). Bij de resocialisatie-oriëntatie wordt minder nadruk gelegd op de schuldvraag dan op verzachtende omstandigheden bij de benadering van gedetineerden. In de voorlichting naar buiten wordt niet als bij de straf-oriëntatie het afschrikwekkend karakter van de gevangenis (generale preventie) benadrukt, maar wordt getracht de gevangenis een positieve althans niet-negatieve symboolwaarde voor de gemeenschap te geven. Dit doet men door in de voorlichting te wijzen op de agogische mogelijkheden van de gevangenis. Verder wordt bij de resocialisatie-oriëntatie een zekere vorm van koöperatie bij de gedetineerden verondersteld en probeert men de gedetineerden positief te motiveren t.o.v. de behandeling. Bij de straf-oriëntatie ontbreekt deze veronderstelling van bereidheid tot medewerking en probeert men bewust het verblijf in de gevangenis zo onaangenaam mogelijk te maken. Bij de resocialisatie-oriëntatie ligt het aksent bij de behandeling verder op 1. het bevorderen van een zo klein mogelijke sociale afstand tussen personeel en gedetineerden, 2. de agogische training van het personeel, en 3. de voorbereiding van de gedetineerden op het ontslag, van welk ontslag men de datum laat afhangen van het verloop van de behandeling. Bij de straforiëntatie daarentegen ligt de nadruk bij de benadering verder op: 1. het bevorderen van een zo groot mogelijke sociale afstand tussen personeel en gedetineerden, 2. de training van het personeel op beveiligingsaspecten, en 3. een achterwege blijven van een voorbereiding van de gedetineerden op hun ontslag.

Een term als „resocialisatie” is natuurlijk veel te globaal om als uitgangspunt van onderzoek te dienen. Het ontbreken van uitgekristalliseerde doelstellingen is, zoals gezegd, de aanleiding geweest tot het houden van een enquête in april 1968 bij de direktieleden, groepsleiders, bewakers en gedetineerden van het PTK.

Van de op deel I van deze enquête gebaseerde eerste doelstellingen-analyse zal in par. II.2 verslag worden uitgebracht. Over het onderzoek naar de belangrijkheid van de middels deze analyse opgespoorde expliciete doelstellingen zal in par. II.3 worden gerapporteerd. In dit onderzoek werden data geanalyseerd, verkregen met behulp van deel II van de enquête.

In par. II.4 zal melding worden gemaakt van de tweede doelstellingen-

analyse. Deze analyse impliceert de vergelijking van de expliciete doelstellingen met de inmiddels (tweede helft van 1970) uitgekristalliseerde officiële doelstellingen (gebaseerd op uitspraken van de direktie van het PTK in jaarverslagen en wetenschappelijke tijdschriften). Deze vergelijking heeft geresulteerd in de opsporing van de uiteindelijke doelstellingen. Dit zijn expliciete doelstellingen, vertaald in termen van de officiële doelstellingen van het PTK.

II.2 EERSTE ANALYSE VAN DOELSTELLINGEN: OPSPORING VAN DE EXPLICIETE DOELSTELLINGEN

II.2.1 De enquête

De enquête bestond uit twee delen. In deel I werden aan de respondenten uit bovengenoemde vier groepen uitspraken ontlokt over door hen waargenomen doelstellingen van het PTK. Deze uitspraken, die dus de verbale formulering zijn van de waargenomen doelstellingen, vormden het uitgangspunt bij de opsporing van de expliciete doelstellingen. In deel II werden bij deze personen attitudes gemeten t.o.v. de middelen waarover de organisatie van het PTK bij de realisering van haar doelstellingen beschikt. Doel en opzet van dit deelonderzoek treft men aan in par. II.3.1.

De respondenten

Aan de enquête ging een schriftelijk verzoek tot deelname vooraf. Hierbij werd gewezen op het nut van het onderzoek en een beroep gedaan op de bereidheid tot medewerking.

Hoewel de enquête anoniem was, kon toch worden vastgesteld van welke categorie respondenten – direktie, groepsleiding, bewaking, gedetineerden – de ingevulde formulieren afkomstig waren.

De enquête werd door 68 personen ingevuld, die als volgt verdeeld waren over de verschillende categorieën respondenten (zie Tabel II.1).

Tabel II.1: Deelname aan de enquête

kategorie respondenten	response in % van het totaal per categorie	totaal per categorie
direktie	50	4
bewaking	86	16
groepsleiding	94	18
gedetineerden	100	35

De response van de gedetineerden is 100%. D.w.z. de medewerking werd verkregen van de totale bezetting van het PTK op de dag dat de enquête gehouden werd (25 april 1968). Ook bij de groepsleiding en bewaking is het response-% hoog te noemen. Bij de directie, die bestond uit de directeur, een adjunctdirecteur en twee hoofdgroepsleiders is dit percentage slechts 50. Dit laatste is mede de aanleiding geweest tot uitvoering van de tweede doelstellingen-analyse.

De vragen

Hieronder volgen de *open* vragen, die dusdanig zijn gesteld, dat niet alleen positief maar ook negatief geformuleerde uitspraken verkregen kunnen worden. Vraag 1 ontlokt positief geformuleerde en vraag 6 negatief geformuleerde uitspraken t.a.v. het gehele PTK-programma. De vragen 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9 en 10 hebben betrekking op een bepaald onderdeel van dat programma. De vragen 1 en 6, 2 en 7, 3 en 8, 4 en 9, 5 en 10 hebben per paar betrekking op hetzelfde programma(onderdeel).

Vraag 1. Wat tracht men in „de Corridor” te bereiken? Anders gezegd: Wat zijn volgens U de belangrijkste bedoelingen van „de Corridor”?

Vraag 2. Wat zijn volgend U de bedoelingen van „de sport” in „de Corridor”?

Vraag 3. Wat tracht men, denkt U, in „de Corridor” te bereiken met de „arbeid”?

Vraag 4. Wat denkt U, dat de bedoelingen zijn van „het vormingsprogramma” in „de Corridor”?

Vraag 5. Welk doel (of doeleinden) heeft volgens U de „bewaking” in „de Corridor”?

Vraag 6. Wat tracht men in „de Corridor” volgens U te voorkomen? Met andere woorden: zijn er volgens U punten op te noemen, die men in „de Corridor” probeert te vermijden?

Vraag 7. Wat probeert men volgens U met „de sport” in „de Corridor” zeker niet te bereiken? Beter gezegd: wat tracht men met de sport te voorkomen?

Vraag 8. En met de „arbeid”? Wat tracht men in „de Corridor” volgens U met de arbeid te voorkomen?

Vraag 9. Nu zou ik graag willen weten, wat men volgens U met het „vormingsprogramma” in „de Corridor” probeert te voorkomen of tegen te gaan?

Vraag 10. Wat probeert men in „de Corridor”, denkt U, met de „bewaking” te voorkomen?

Procedure gevolgd bij de opsporing van de expliciete doelstellingen

Om deze doelstellingen op te sporen, werd bij de analyse de volgende procedure gevolgd:

a) Alle uitspraken, verkregen met deel I van de enquête werden overgeschreven op kaartjes. Zo kwam men voor elk van de tien vragen tot ongeveer 25 uitspraken.

b) Deze uitspraken werden voor iedere vraag door twee leden van het onderzoeksteam onafhankelijk van elkaar gekomprimeerd tot ongeveer 10 representatieve uitspraken per vraag. Deze in totaal \pm 100 uitspraken werden in overleg met de overige leden van het onderzoeksteam geïnterpreteerd en van een hoofdje voorzien.

c) Deze 100 uitspraken konden worden opgesplitst in 20 uitspraken, die betrekking hebben op het hele programma en 80 meer specifieke, die betrekking hebben op een bepaald onderdeel van het programma.

d) In eerste instantie werd door vijf leden van het onderzoeksteam onafhankelijk van elkaar getracht de specifieke uitspraken onder te brengen bij de 20 algemene. Uiteindelijk werd een specifieke uitspraak aan een algemene toegewezen, als hierover tussen tenminste 3 van de 5 leden van het onderzoeksteam overeenstemming bestond. Specifieke uitspraken ten aanzien waarvan onvoldoende overeenstemming bestond, konden niet aan de 20 algemene uitspraken worden toegewezen. Daarom werd na een discussie tussen vijf leden van het onderzoeksteam besloten, ze op te splitsen in 2 klusters. Deze klusters werden elk benoemd naar die specifieke uitspraak, welke het onderzoeksteam het meest representatief achtte voor de betreffende kluster. Deze 2 klusters werden alsnog als aanvullende algemene uitspraken toegevoegd aan de reeds bestaande 20 uitspraken. Dit alles resulteerde dus voorlopig in 22 algemene uitspraken.

Er werd gestreefd naar een oplossing, waarbij geen overlap bestaat tussen de 22 algemene uitspraken. Dus, waren er specifieke uitspraken die aan verschillende algemene uitspraken waren toegewezen, dan werden deze alsnog door het onderzoeksteam aan één bepaalde algemene uitspraak, die voor de betreffende specifieke uitspraak het meest representatief werd geacht, toegewezen.

e) Na een laatste discussie tussen vijf leden van het onderzoeksteam over de mogelijkheden tot operationalisatie, konden alsnog een aantal uitspraken worden samengevoegd en bleven uiteindelijk 14 algemene uitspraken over, die als doelstellingen werden opgevat, nl.

1. 10 doelstellingen, die in het onderzoek naar het directe effect van het PTK als uitgangspunt van onderzoek zouden kunnen fungeren;

2. drie doelstellingen, waarvan de realisatie eerst zou kunnen blijken bij een eventuele follow up-studie, nl.

- streven naar een betere uitvoering van de opdracht tot resocialisatie dan in het HvB,
 - streven naar een zinvolle vrijetijdsbesteding,
 - voorkomen van recidive;
3. één doelstelling, die niet in aanmerking kwam, omdat ze werd gerekend tot de competentie van een onderzoek opgedragen aan de Universiteit van Nijmegen en de Hoge School te Wageningen (3), nl.
- verbeteren van de lichamelijke konditie.

II.2.2 Resultaten: de tien expliciete doelstellingen

Hieronder volgen de 10 expliciete doelstellingen die na bovenstaande analyse voor dit onderzoek overbleven.

Doelstelling I

Omschrijving:

- voorkomen van schijnaanpassing aan het heersende regiem
- leren van meer tolerantie t.a.v. afwijkende meningen alsmede van minder star en dogmatisch denken
- leren minder gebruik te maken van defensiemechanismen

Doelstelling II

Omschrijving:

- voorkomen van egocentrisme
- leren samenwerken met anderen
- voorkomen van agressie, geweld en vechten

Doelstelling III

Omschrijving:

- door groepsgebeuren een betere kijk op zichzelf krijgen
- zelfrespekt vermeerderen, door in teamverband aanpassingsmoeilijkheden te overwinnen
- voorkomen van het ontlenen van een eigen identiteit aan het misdadig zijn (voorkomen van een crimineel zelf-koncept)

Doelstelling IV

Omschrijving:

- voorkomen van het overnemen van slechte gewoonten van anderen
- voorkomen van een criminele subcultuur (4) en criminele normering

Doelstelling V

Omschrijving:

- het kunnen beschikken over meer maatschappelijke informatie
- het bevorderen van verbale expressie

Doelstelling VI

Omschrijving:

- vergroten van frustratietolerantie (vergroting van inkassings- en doorzettingsvermogen)
- verhogen van prestatiemotivatie

Doelstelling VII

Omschrijving:

- voorkomen van vooroordeel t.o.v. de maatschappij en al haar instituten, m.n. t.a.v. justitie
- voorkomen dat de maatschappij als vijandig ervaren wordt
- voorkomen van gevoelens van machteloosheid en „erbuiten” staan

Doelstelling VIII

Omschrijving:

- voorkomen van afschuiving van individuele verantwoordelijkheid
- voorkomen van het uit de weg gaan van moeilijkheden
- voorkomen dat de jongen zich afzondert en met zijn moeilijkheden alleen gelaten wordt en gaat piekeren

Doelstelling IX

Omschrijving:

- voorkomen van een autoritaire sfeer: voorkomen dat het gezag van bovenaf afgedwongen wordt, dat alleen de mening van de groepsleider belangrijk is, dat de bewakers op hun strepen staan e.d. (4)
- voorkomen van ondemokratische begeleiding (4)
- voorkomen van infantilisering

Doelstelling X

Omschrijving:

- bereiken van sociale en kulturele interessen; leren begrijpen van dingen en zaken waarvoor de gedetineerde zich tot nu toe weinig of niet interesseerde, en waarmee hij in de maatschappij zeer zeker te maken krijgt

II.3 ONDERZOEK NAAR DE BELANGRIJKHEID VAN DE EXPLICIETE DOELSTELLINGEN

II.3.1 Doel en opzet van dit deelonderzoek

Wij beschouwen doelstellingen als belangrijk, wanneer ze in feite nagestreefd worden (par. I.4.1.1). Doel van dit deelonderzoek is dan ook na te gaan of er een indicatie is dat de expliciete doelstellingen van het PTK in feite nagestreefd worden.

Hiertoe hebben wij naar de attitudes gevraagd t.o.v. de middelen van het PTK bij de genoemde vier groepen respondenten. Deze groepen zijn het nauwste betrokken bij de uitvoering van de groepstraining en derhalve bij de toepassing van de middelen waarover het PTK als organisatie beschikt.

Wanneer deze attitudes bij *alle* vier groepen respondenten overwegend positief zijn, is het meer waarschijnlijk dat deze consensus in positieve attitudes ook geldt t.o.v. de doelstellingen zelf, voor het bereiken waarvan deze middelen bedoeld zijn. In dat geval hebben wij een indirecte indicatie voor het feitelijk nastreven van de doelstellingen. Wij spreken hier van „indicatie”, omdat een positieve attitude, zoals die door ons gemeten wordt, alleen een „positieve gerichtheid” t.o.v. het attitude-objekt aangeeft. Deze „positieve gerichtheid” is wel een voorwaarde voor „feitelijk nastreven” i.v.m. het attitude-objekt, maar is er niet identiek mee.

Eerst zal nu worden ingegaan op de vragen over de middelen. Deze vragen vormen de items van deel II van de enquête (zie par. II.2.1). De items zullen hieronder worden gegroepeerd naar de middelen waarop ze betrekking hebben (5).

Als methode van attitude-meting kozen wij de evaluatieve faktor van OSGOOD's Semantische Differentiaal. D.w.z., wij kozen de vier schalen die voor Nederland het meest representatief zijn gebleken voor deze evaluatieve faktor. Wij zullen eerst ingaan op de vraag of de betekenis van eenzelfde item in combinatie met een verschillende evaluatieve schaal ook bij de door ons onderzochte respondenten (alle groepen gezamenlijk) steeds dezelfde is. Alleen items, die in combinatie met elk van de vier evaluatieve schalen dezelfde betekenis hebben zullen voor verdere analyse in aanmerking komen.

In bedoelde analyse zal voor elke groep respondenten voor elk van bovenbedoelde items (die dus voor verdere analyse in aanmerking komen) worden nagegaan of de gemeten attitude t.o.v. een middel positief, negatief of neutraal is.

II.3.2 Het meetinstrument

Instructie bij deel II van de enquête

Instructie:

„Het doel van dit onderdeel van het interview is, na te gaan hoe U tegenover een aantal onderwerpen staat. Met andere woorden, wat sommige onderwerpen voor U zoal kunnen betekenen. Bijvoorbeeld, zo kan een vraag luiden: „Hoe vindt U een vakantie aan het water?” Wat U van zo'n vakantie vindt, kunt U eenvoudig weergeven door een kruisje te plaatsen op een lijn, ook wel een schaal genoemd. Wij hebben vier schalen gekozen, die alle vier steeds moeten worden ingevuld.

Deze schalen zijn:

prettig	naar
gelukkig	ongelukkig
goed	slecht
aardig	onaardig

De onderwerpen die U moet beoordelen treft U aan in dit boekje”.

Hierna volgde nog eerst een voorbeeld waarbij duidelijk werd gemaakt, hoe de schalen moeten worden gebruikt.

Keuze van de items voor deel II van de enquête

Bij de formulering van de items, bestemd voor deel II van de enquête, zijn de kontakten en gesprekken die wij met direktieleden, gedetineerden, groepsleiders en bewakers hadden voornamelijk van invloed geweest. Bij de keuze van de items is niet uitgegaan van een of andere pasklare theorie die de relatie tussen middelen en doelstellingen van het PTK meer inzichtelijk zou kunnen maken. Een dergelijke theorie is er niet. Op het tijdstip dat de enquête werd samengesteld beschikten wij over weinig uitgewerkte noties van middelen en doelstellingen. Het ontbreken van kennis over middelen en doelstellingen is dan ook juist de reden geweest waarom deel I en deel II van deze enquête gehouden zijn. Nu inmiddels meer literatuur (6) over het PTK verschenen is, zal achteraf getracht worden de keuze van de items nader toe te lichten. Hiertoe zal in het navolgende van elk middel een beknopte beschrijving worden gegeven. Na deze beschrijving volgen de items die op het middel betrekking hebben.

In het PTK moet een situatie worden geschapen waarin het handelen van de gedetineerden samen met anderen en de reflexie op dat handelen tot een toename van zelfinzicht en het overbrengen van sociaal aanvaardbare houdin-

gen bij de gedetineerden leiden. De middelen daartoe zijn:

- A. de groep
- B. de groepsleider
- C. de geprogrammeerde gezamenlijke activiteiten
- D. de organisatie en de outillage.

A. De groep

De groep wordt opgevat als het milieu waarin sociaal gedrag plaatsvindt. De groep is tevens het middel om sociaal gedrag te leren. Een groep telt 10 gedetineerden die in leeftijd slechts weinig variëren (17 tot 23 jaar). Ook de samenstelling van de groep naar de ernst van het gepleegde delikt is betrekkelijk homogeen. Alleen plegers van minder ernstige misdrijven worden tot het PTK toegelaten.

Gedurende de opbouwperiode zijn de gedetineerden ingedeeld in een vaste groep met vaste groepsleiders en moeten zij een programma afwerken waarin een duidelijke opbouw te bemerken is. De opbouwperiode duurt vier weken en begint de week na binnenkomst van de gedetineerden in het PTK. In deze periode vindt dus de eigenlijke groepstraining plaats. Na deze periode worden de gedetineerden, die nog niet ontslagen zijn samen met gedetineerden uit andere groepen die eveneens een lange straftijd hebben, in één groep samengebracht (7).

Items die op de groep betrekking hebben, zijn:

5. Hoe vindt U het dat de groepen in het PTK zijn samengesteld uit gevangenen die ongeveer even oud zijn?

8. Hoe vindt U het dat gevangenen in het PTK in de sport, arbeid en het vormingsprogramma kunnen tonen wat ze als groep waard zijn?

32. Hoe zoudt U het vinden als kortgestrafte, jeugdige gevangenen, die voor het eerst tot een korte gevangenisstraf veroordeeld zijn hun straftijd zouden doorbrengen samen in een groep met personen die reeds vaker tot een lange gevangenisstraf zijn veroordeeld?

37. Hoe vindt U het dat een groep van gevangenen na de opbouwperiode vaak niet lang meer bijeen blijft?

44. Hoe zoudt U het vinden als de groepen in het PTK kleiner zouden zijn dan nu het geval is?

B. De groepsleider

Aan het hoofd van elke groep staat een team van drie leiders. De groepsleider wordt gezien als de belangrijkste schakel in de gehele opzet van het PTK. „Zij zijn degenen, die het sociaal leren moeten stimuleren, kanaliseren, en ook beïnvloeden” (1, p. 248). Van belang hierbij is, dat de sociale afstand tussen groepsleiders en gedetineerden zo klein mogelijk is.

Items die op de groepsleiding betrekking hebben, zijn:

13. Hoe vindt U het, dat bij iedere groep gevangenen 3 groepsleiders zijn aangesteld die, wat hun aanpak betreft, aanzienlijk van elkaar kunnen verschillen?

25. Hoe zoudt U het vinden als in het PTK de groepsleiders gemiddeld enige jaren ouder zouden zijn dan nu het geval is?

30. Hoe zoudt U het vinden als personen die vroeger bewaker in een gevangenis of een huis van bewaring zijn geweest, de leiding over een groep gevangenen zouden krijgen?

C. De geprogrammeerde gezamenlijke activiteiten

Het programma in het PTK is bedoeld om situaties te creëren, waarin sociaal leren kan plaatsvinden. Het is opgebouwd uit de volgende onderdelen:

C.1 groepsactiviteiten

C.2 vormingsprogramma's

C.3 groeps gesprekken

C.4 arbeid

C.5 sport

C.1 Groepsactiviteiten

Groepsactiviteiten omvatten o.a. het organiseren van een prestatie-avond, de weekend-planning, de kampkrant en het korveën.

Items die op groepsactiviteiten betrekking hebben, zijn:

7. Hoe vindt U het dat gevangenen korveediensten moeten verrichten?

31. Hoe vindt U het dat aan groepen gevangenen speciale taken (zoals b.v. een prestatieavond) worden opgedragen?

C.2 Vormingsprogramma's

Het programma sociaal-kulturele vorming is erop gericht inzicht te verschaffen in de rol, die het individu speelt in maatschappelijke verbanden en organisaties.

Items die op vormingsprogramma's betrekking hebben, zijn:

4. Hoe vindt U het dat gevangenen vragen kunnen stellen over allerlei zaken die hen interesseren?

15. Hoe vindt U het dat van gevangenen in het PTK wordt verwacht, dat zij door de pater óf dominee óf rabbi óf geestelijke raadsman te houden bijeenkomsten regelmatig bijwonen?

28. Hoe denkt U dat de gevangenen in het PTK de seksuele vorming vinden, zoals die in het PTK gegeven wordt?

42. Hoe vindt U het als gevangenen iets te horen krijgen over „hoe de maatschappij in elkaar zit“?

C.3 Groepsgesprekken

In het dagelijkse groepsgesprek, waar het groepsgebeuren het voornaamste onderwerp van gesprek vormt, ontdekt de gedetineerde, door zich te spiegelen aan de ander, de sociale betekenis van zijn eigen gedrag.

Het item, dat op het groepsgesprek betrekking heeft, is:

3. Hoe vindt U het dat gevangenen gedurende het dagelijkse groepsgesprek in het bijzijn van de hele groep hun mening naar voren kunnen brengen?

C.4 Arbeid

De arbeid in het PTK is gericht op het verdelen van de taak, het kunnen samenwerken, het halen van de taaknorm, het leren verdragen van frustraties die door regelmatig werk ontstaan, het kunnen aksepteran van leiding.

Items, die op de arbeid betrekking hebben, zijn:

16. Hoe zou U het vinden als gevangenen werk zouden verrichten, waartoe zij opgeleid zijn?

29. Hoe zou U het vinden als gevangenen voor hun werk een normaal loon zouden ontvangen?

41. Hoe vindt U het als gevangenen werk verrichten dat een machine eigenlijk ook kan? (8)

C.5 Sport

Bij het programma-onderdeel sport gaat het onder meer om het leren inspelen op elkaar, vooruitlopen op het te verwachten gedrag bij de ander, het gezamenlijk maken en uitvoeren van een plan, het leren inzien van eigen sterke en zwakke momenten, het aanvullen van elkaar.

Het item, dat op de sport betrekking heeft, is:

27. Hoe zou U het vinden als U volleybal moest spelen in een team dat behalve U zou bestaan uit mensen die maar weinig ballen goed kunnen raken?

D. De organisatie en de outillage

In het PTK ligt, zoals gezegd, meer nadruk op het resocialisatie-aspekt dan op het straf-aspekt. De organisatie beoogt door haar opbouw en sfeer zoveel mogelijk een normale omgang tussen staf en gedetineerden te bevorderen. Hiertoe heeft men bij de bouw van het kamp en de opzet van het trainingsprogramma zoveel mogelijk getracht een normale omgang tussen staf en gedetineerden te realiseren. De organisatie dient ruimte te bieden aan konflikten voor zover deze aangewend kunnen worden tot sociale leerprocessen. Voorbereiden van de terugkeer van gedetineerden in het maatschappelijk leven wordt in het PTK vertaald in termen van „laten leren omtrent zichzelf in de relatie met mede-gedetineerden en stafleden” (1).

Items die betrekking hebben op de „erkenning versus ontkenning van het recht van gevangenen op autonomie” (9), zijn:

1. Hoe vindt U het dat gevangenen zelf mee kunnen beslissen of ze hun straftijd in het huis van bewaring dan wel in het PTK zullen doorbrengen?

6. Hoe vindt U het dat personen die door de rechter veroordeeld zijn, enige tijd uit de gewone samenleving worden afgezonderd, en in het PTK worden bijeengebracht in een groep, waarin ze gedwongen worden met lotgenoten lief en leed te delen?

14. Hoe vindt U het dat er in het PTK zo'n groot beroep wordt gedaan op het verantwoordelijkheidsgevoel van gevangenen (bij voorbeeld in verband met de geringe beveiliging)?

18. Hoe zoudt U het vinden als de gevangenen in het PTK de tijd die voor ontspanning beschikbaar is zelf mogen indelen?

Items die betrekking hebben op de „erkenning versus ontkenning van de noodzaak van de nadruk op beveiliging”:

2. Hoe vindt U het dat in het PTK de bewakers een uniform dragen?

40. Hoe vindt U het dat er in het PTK personen zijn, die er onder meer voor moeten zorgen, dat gevangenen niet kunnen ontvluchten?

Items die betrekking hebben op de tegenstelling „maatschappijgerichtheid versus eenzijdige gerichtheid op een passief en aangenaam verblijf in de gevangenis” (10), zijn:

10. Hoe vindt U het als gevangenen proberen het zichzelf gedurende hun straftijd zo gemakkelijk en aangenaam mogelijk te maken?

12. Hoe vindt U het dat er in het PTK verwacht wordt dat de gevangenen altijd actief bezig zijn?

19. Hoe vindt U het als gevangenen met rust gelaten willen worden, en van mening zijn dat funktionarissen van de gevangenis zich met hun eigen zaken moeten bemoeien?

22. Hoe zoudt U het vinden als er in het PTK z.g. baantjes zouden bestaan?

Items die betrekking hebben op andere aspecten van de tegenstelling „resocialisatie-oriëntatie versus straf-oriëntatie”, zijn:

20. Hoe vindt U het dat er in het PTK een rijksreklasseringsambtenaar aanwezig is, bij wie de gevangenen hun problemen op sociaal gebied kunnen bespreken?

26. Hoe vindt U het dat in het PTK de uitgaande en inkomende post van gevangenen door funktionarissen van het PTK gelezen wordt? (11)

34. Hoe vindt U het als men zegt: „Het is hun eigen schuld, dat gevangenen gestraft worden”?

39. Hoe vindt U het als gezegd wordt dat de gevangenen het in het PTK eigenlijk veel te goed hebben, als men de luxe waarin zij verkeren vergelijkt met de levensomstandigheden van veel mensen die nooit met Justitie in aanra-

king zijn gekomen?

43. Hoe vindt U het dat gevangenen in het PTK gedurende de teach-in tegen de directeur alles mogen zeggen?

Items die betrekking hebben op de „paradox resocialisatie én strafuitvoering”, zijn:

33. Hoe vindt U het dat personen die er voor moeten zorgen, dat de straf wordt uitgevoerd, er *tevens* voor moeten zorgen, dat gevangenen worden voorbereid op hun terugkeer in het maatschappelijk leven?

35. Hoe vindt U het als er mensen zijn die zeggen, dat gevangenen moeten oppassen voor bewakers, groepsleiders en directie van het PTK kortom voor alles wat „Justitie” heet?

Items met betrekking tot de algemene gang van zaken, zijn:

11. Hoe vindt U het dat gevangenen in het PTK medisch onderzocht worden?

17. Hoe vindt U het dat iemand die eenmaal zijn straftijd in het PTK heeft doorgebracht later niet voor een tweede maal zijn straftijd in het PTK kan doorbrengen?

21. Hoe vindt U het dat gevangenen in het PTK zich aan de kampregels moeten houden?

23. Hoe vindt U het dat een gevangene teruggeplaatst kan worden naar een gewone gevangenis of een huis van bewaring?

24. Hoe vindt U het als er gevangenen zijn, die laten merken, dat ze een verblijf van ongeveer 2 maanden in het PTK erg lang vinden?

36. Hoe vindt U het dat gevangenen in de Corridor vrij uitvoerig psychologisch worden onderzocht?

Items, die betrekking hebben op de outillage, zijn:

9. Hoe vindt U het dat iedere gevangene in het PTK over een eigen kamer beschikt?

38. Hoe vindt U het dat gevangenen in het PTK afstand moeten doen van hun eigen kleding en de door het Rijk verstrekke, uniforme kleding moeten dragen?

Evaluatie van het meetinstrument

Een attitude wordt in de sociale psychologie meestal omschreven als een min of meer duurzaam en geïntegreerd systeem van positief of negatief gekleurde affekties, cognities en conaties (12) t.o.v. een bepaald objekt.

In het bovenstaande werden de items van deel II van de enquête gepresenteerd en werd nader ingegaan op de keuze van deze items. De items vormen bij onze attitude-meting de objekten ten opzichte waarvan de intensiteit en richting van de attitudes worden bepaald.

Om de intensiteit en richting van de attitudes te kunnen bepalen, kozen wij voor de evaluatieve faktor van de Semantische Differentiaal, die voor

Nederland gestandaardiseerd is door JANSSEN en SMOLENAARS (13). Voor deze faktor zijn de volgende door ons gebruikte schalen representatief: „prettig-naar“, „gelukkig-ongelukkig“, „goed-slecht“, en „aardig-onaardig“.

Door middel van een gemiddelde skore op deze vier evaluatieve schalen van de Semantische Differentiaal verkrijgen wij van elke respondent een indikatie van de intensiteit en richting van zijn attitude (positief, negatief of neutraal) t.o.v. het attitude-objekt (hier: item).

De vraag die nu eerst aan de orde komt, is of de betekenis van eenzelfde item wel steeds dezelfde is in kombinatie met elk van de vier evaluatieve schalen. Deze vraag moet eerst bevestigend beantwoord worden, alvorens wij bij de verdere analyse mogen uitgaan van de gemiddelde skores op de vier schalen. De vraag is niet zonder betekenis, wanneer men bedenkt, dat de door ons onderzochte respondenten een nogal specifieke populatie vertegenwoordigen. Deze populatie is waarschijnlijk niet representatief voor die waarop de Semantische Differentiaal in Nederland werd gestandaardiseerd.

Om nu op bovenstaande vraag een antwoord te kunnen geven, werden per evaluatieve schaal de produkt moment korrelaties berekend tussen de 44 items over alle 68 respondenten (d.w.z., de respondenten uit alle vier groepen gezamenlijk). Vervolgens werd op elk van de vier verkregen korrelatiematrices een faktor analyse uitgevoerd (principale komponenten analyse met 1-en in de diagonaal van de korrelatiematrix). Deze vier faktor analyses werden gevolgd door varimax rotaties (14). De geroteerde faktor-oplossingen van de vier faktor analyses werden vervolgens onderling vergeleken ten einde de kongruentie tussen faktoren, afkomstig van verschillende analyses, te kunnen bepalen.

De volgende procedure werd toegepast om te besluiten welke rotatie-oplossing voor alle vier faktor analyses de meest gewenste is:

1. Er wordt gestreefd naar een rotatieoplossing, waarbij per faktor tenminste drie items te vinden zijn met een lading $>.50$ op een faktor en geen lading $>.30$ op andere faktoren. Deze items kunnen als specifiek voor een faktor worden beschouwd.

2. De voorkeur gaat voorts uit naar een rotatie-oplossing waarbij het totaal aantal specifieke items zo groot mogelijk is.

3. Gunstig is als tevens geldt, dat de totaal verklaarde variantie voor de betreffende rotatieoplossing gemiddeld voor de vier faktor analyses zo groot mogelijk is.

De keuze viel op een rotatie-oplossing van vijf faktoren.

Om te besluiten of faktoren uit verschillende analyses als voldoende kongruent konden worden beschouwd, werd het volgende criterium aangehouden. Kongruente faktoren moeten tenminste 3 specifieke items gemeenschappelijk

hebben. Tevens moeten de ladingen van de betreffende specifieke items op deze factoren in teken volledig identiek óf volledig tegengesteld zijn. Op deze wijze konden drie van de vijf factoren als voldoende kongruent worden beschouwd.

– Faktor I verscheen in alle analyses na rotatie als eerste faktor (6 specifieke items).

– Faktor II verscheen eenmaal als vijfde, tweemaal als tweede en eenmaal als derde faktor na rotatie (6 specifieke items).

– Faktor III verscheen eenmaal als tweede en tweemaal als derde faktor na rotatie (4 specifieke items).

Tabel II.2: Faktor I, rotatie over vijf factoren

	nr. v.d. analyse:	1	2	3	4
	nr. v.d. geïdentificeerde faktor na rotatie:	I	I	I	I
nr. v. d. gemeenschappelijke specifieke items:	teken van de faktor-ladingen:				
3		+	+	+	+
22		—	—	—	—
31		+	+	+	+
32		—	—	—	—
35		—	—	—	—
42		+	+	+	+

Tabel II.3: Faktor II, rotatie over vijf factoren

	nr. v.d. analyse:	1	2	3	4
	nr. v.d. geïdentificeerde faktor na rotatie:	V	II	III	II
nr. van de gemeenschappelijke specifieke items:	teken van de faktor-ladingen:				
10		—	+	—	—
17		+	—		+
23		+	—		+
26		+	—		+
28		—	+	—	—
30		+	—		+

Tabel II.4: Faktor III, rotatie over vijf factoren

	nr. v.d. analyse:	1	2	3	4
	nr. v.d. geïdentificeerde faktor na rotatie:	II	III		III
nr. van de gemeenschappelijke specifieke items:	teken van de faktor-ladingen:				
1		+	+		+
4		+	+		+
5		+	+		+
9		+	+		+

Op grond van de resultaten, samengevat in de tabellen II.2 t/m II.4 komen wij tot de volgende konklusies.

1. Bij verdere analyse dienen wij ons te beperken tot de items die specifiek zijn voor faktor I, II en III. Dit zijn nl. de items, die in combinatie met *elk* van de vier evaluatieve schalen relevant zijn gebleken bij de verklaring van de relaties tussen alle items gezamenlijk.

2. Bij deze items is het toegestaan uit te gaan van de gemiddelde score op de vier evaluatieve schalen. De betekenis van deze items is nl. dezelfde in combinatie met elk van de vier evaluatieve schalen.

II.3.3 Resultaten en konklusie

Voordat wij zullen ingaan op de vraag in hoeverre de groepen respondenten overeenkomen in hun attitudes t.o.v. de middelen, moeten wij eerst de drie gevonden factoren interpreteren.

Het belang van deze factoren is, dat zij ons een funktionele indeling van de middelen verschaffen. D.w.z. in plaats van de formele indeling naar A (de groep), B (de groepsleider), C (de geprogrammeerde gezamenlijke activiteiten) en D (de organisatie en outillage) hebben wij hier een indeling van de middelen die een meer psychologische interpretatie van het proces van beïnvloeding in het PTK helpt mogelijk te maken.

Interpretatie van de drie factoren

Faktor I:

De typische hoge scoorder op deze faktor (zie Tabel II.2) is iemand die positief staat tegenover het feit dat gedetineerden gedurende het dagelijkse groepsgesprek hun mening naar voren kunnen brengen. Hij waardeert ook

positief dat aan groepen gedetineerden speciale taken worden opgedragen. Ook vindt hij het positief als gedetineerden iets te horen krijgen over hoe de maatschappij in elkaar zit. Hij is tegen de idee om in het PTK zgn. baantjes te introduceren. Ook is hij gekant tegen de opvatting om kortgestrafte jeugdige gedetineerden die voor het eerst tot een korte gevangenisstraf veroordeeld zijn, hun straftijd samen te laten doorbrengen in een groep met gedetineerden die reeds vaker tot een lange gevangenisstraf veroordeeld zijn. Hij stelt zich tenslotte negatief op tegenover mensen die zeggen dat gevangenen moeten oppassen voor bewakers, groepsleiders en directie van de Corridor, kortom voor alles wat Justitie heet.

Samenvattend kunnen we zeggen dat de hoge skoorder op faktor I positief staat tegenover *het middel sociaal leren*. In de groepstraining worden, zoals gezegd, leerprocessen geactiveerd. Via deze leerprocessen wil men in het PTK voorkomen dat een criminele subcultuur ontstaat waaraan gedetineerden hun criminele waarden gaan ontlelen. Vervolgens wil men via deze leerprocessen bij de gedetineerden het zelfinzicht vergroten (zie par. 1.1).

Faktor II:

De typische hoge skoorder op faktor II (zie Tabel II.3) is een persoon die goedkeurt dat een gedetineerde die eenmaal zijn straftijd in het PTK heeft doorgebracht later niet voor een tweede maal zijn straftijd in dit kamp kan doorbrengen. Hij staat ook positief tegenover de procedure volgens welke een gevangene teruggeplaatst kan worden naar een gewone gevangenis of een HvB. Ook is hij een voorstander van briefcensuur en van de idee om personen die vroeger bewaker in een gevangenis of HvB zijn geweest de leiding over een groep te geven. Hij keurt het af als gedetineerden proberen het zichzelf gedurende hun straftijd zo gemakkelijk en aangenaam mogelijk te maken. Verder meent hij dat de gedetineerden in het PTK de seksuele vorming zoals die in het PTK gegeven wordt, negatief zullen beoordelen.

De hoge skoorder op faktor II is samenvattend te typeren als iemand, die positief staat tegenover *het middel van de ordelijke tenuitvoerlegging van de gevangenisstraf*

Faktor III:

De typische hoge skoorder op faktor III (zie Tabel II.4) is iemand, die het goedkeurt dat gedetineerden zelf kunnen meebeslissen of ze hun straftijd in het HvB dan wel in het PTK zullen doorbrengen. Hij staat ook positief tegenover de gedachte dat gevangenen vragen kunnen stellen over allerlei zaken die hen interesseren. Hij vindt het positief dat de groepen in het PTK zijn samengesteld uit gedetineerden die ongeveer even oud zijn en dat in het PTK iedere gedetineerde over een eigen kamer beschikt.

Samenvatting: de hoge skoorder op faktor III is een persoon die positief staat tegenover *het middel dat een beroep doet op de behoefte aan zelf-aktualisatie*. Aan dit middel wordt in het PTK vorm gegeven door de uitnodiging aan de gedetineerden zichzelf te zijn (1).

Vergelijking van de groepen respondenten in hun gemiddelde skores op de items die specifiek zijn voor elk van de drie factoren

Uit het bovenstaande blijkt dat de gemiddelde skores van de verschillende groepen respondenten op de specifieke items van faktor I en faktor III ons een beeld verschaffen van de attitudes van deze groepen t.o.v. twee middelen van het PTK die verwijzen naar het resocialisatieaspect. Daar dit aspect in het PTK benadrukt wordt, is het vooral belangrijk dat de verschillende groepen in hun gemiddelde skores op de items, die voor elk van deze twee factoren specifiek zijn, overeenstemmen. Deze overeenstemming moet dan wel geïnterpreteerd kunnen worden als een konsensus tussen de groepen in hun positieve attitudes t.o.v. beide middelen. Minder ernstig is het wanneer geen konsensus in positieve attitudes tussen groepen respondenten naar voren komt in de skores op de items die specifiek zijn voor faktor II. De gemiddelde skores op de zes items die specifiek zijn voor deze faktor, reflecteren nl. attitudes t.o.v. een middel dat verwijst naar het strafaspect. Dit aspect is in het PTK duidelijk ondergeschikt aan het resocialisatie-aspect.

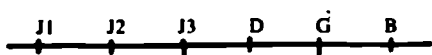
Om nu na te gaan of er tussen de groepen overeenstemming bestaat in hun skores op specifieke items, werd gebruik gemaakt van grafieken. Hierbij zijn voor elk specifiek item de groepen respondenten uitgezet op de horizontale as en de gemiddelde skores van deze groepen (lopend van 7-6: zeer negatief tot 2-1: zeer positief) op de verticale as. Op deze wijze werd voor elk specifiek item een profiel van groepsgemiddelden verkregen. De profielen voor items die specifiek zijn voor faktor I zijn gegeven in figuur II.1. De profielen voor items die specifiek zijn voor faktor II zijn gepresenteerd in figuur II.2. De profielen voor items die specifiek zijn voor faktor III vindt men uitgebeeld in Figuur II.3.

Ter toelichting op deze drie figuren moet nog het volgende worden opgemerkt:

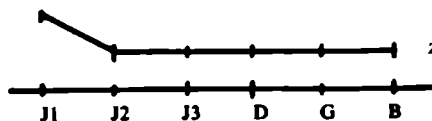
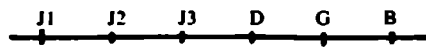
a) De drie subgroepen gedetineerden, aangeduid met J₁, J₂ en J₃ betreffen drie groepen gedetineerden die zich in drie verschillende fasen van hun verblijf in het PTK bevonden. Tien gedetineerden aangeduid als J₁ bevonden zich op het tijdstip waarop de enquête gehouden werd gemiddeld in de beginfase. Achttien gedetineerden aangeduid als J₂ bevonden zich op dat moment in de middenfase en zeven gedetineerden aangeduid als J₃ in de eindfase van hun verblijf in het PTK. Deze indeling is aangebracht in navolging van

WHEELER die op de mogelijkheid heeft geattendeerd dat delinkwenten zich in de begin- en slotfase van hun verblijf in de gevangenis sterker konformer aan de gevangenisstaf dan in de middenfase (15).

b) De overige symbolen, die in de figuren zijn gebruikt, spreken voor zich: D = Direktieleden, G = Groepsleiders, B = Bewakers.

zeer neg.

zeer pos.

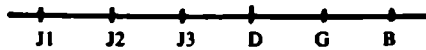
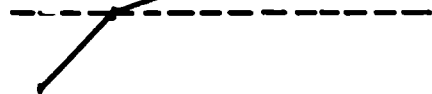

Fig. II.1.a

Fig. II.1.d

zeer neg.

zeer pos.

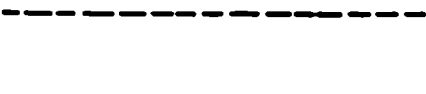

Fig. II.1.b

Fig. II.1.e

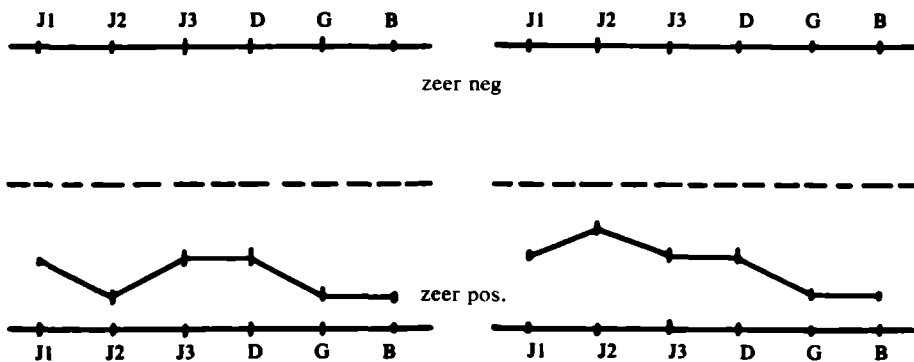

Fig. II.1.c

Fig. II.1.f

Fig. II.1.a : Profiel voor item 3

Fig. II.1.b : Profiel voor item 22

Fig. II.1.c : Profiel voor item 31

Fig. II.1.d : Profiel voor item 32

Fig. II.1.e : Profiel voor item 35

Fig. II.1.f : Profiel voor item 42

Fig. II.1 : Profielen van groepsgemiddelden voor items die specifiek zijn voor faktor I.

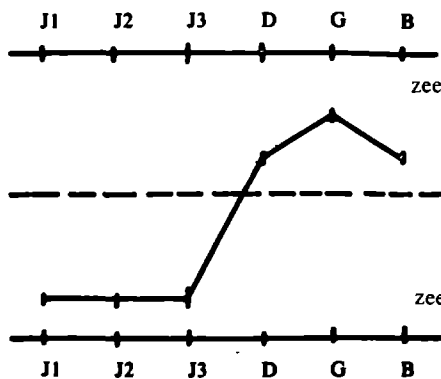

Fig. II.2.a

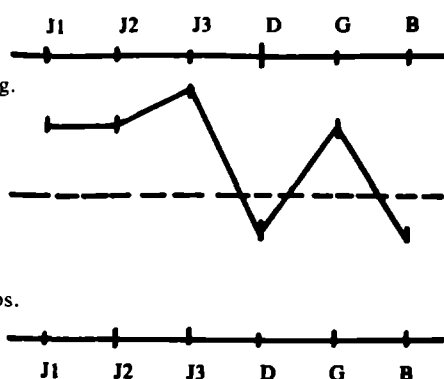

Fig. II.2.d

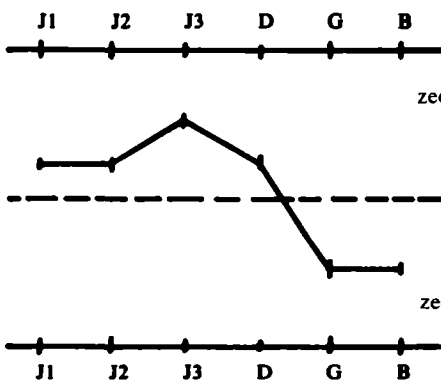

Fig. II.2.b

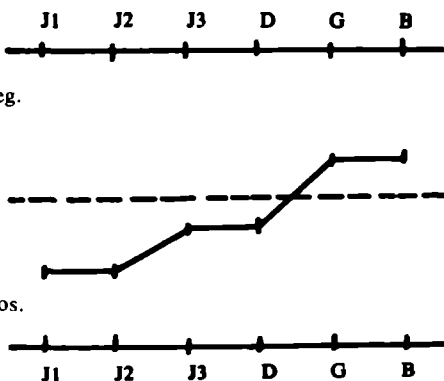

Fig. II.2.e

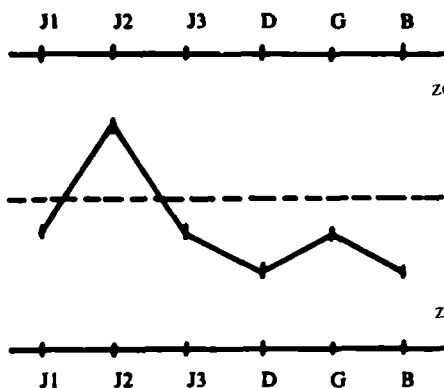

Fig II 2 c

Fig II 2 f

Fig II 2 a Profiel voor item 10

Fig II 2 b Profiel voor item 17

Fig II 2 c Profiel voor item 23

Fig II 2 d Profiel voor item 26

Fig II 2 e Profiel voor item 28

Fig II 2 f Profiel voor item 30

Fig II 2 Profielen van groepsgegevens voor items die specifiek zijn voor faktor II

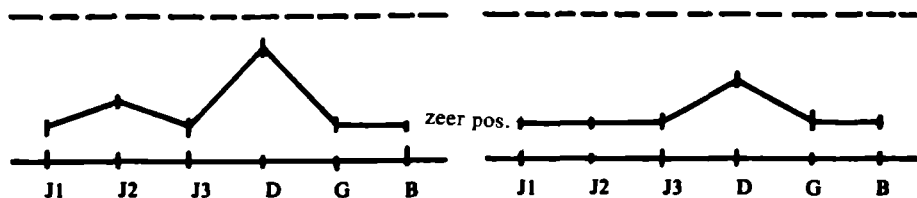
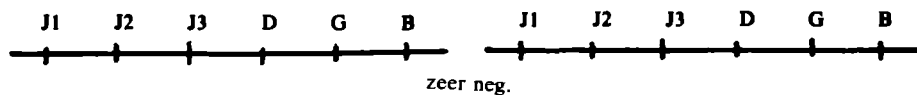

Fig. II.3.a

Fig. II.3.c

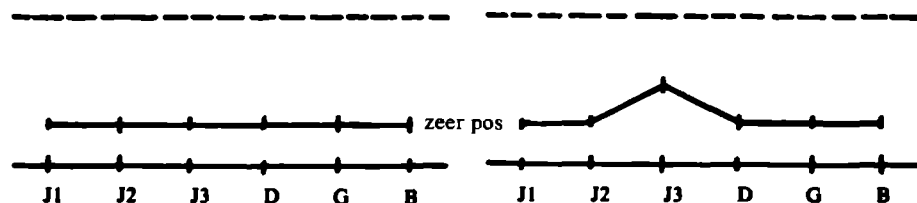
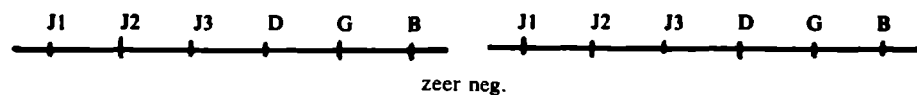

fig. II.3.b

Fig. II.3.d

Fig. II.3.a : Profiel voor item 1

Fig. II.3.b : Profiel voor item 4

Fig. II.3.c : Profiel voor item 5

Fig. II.3.d : Profiel voor item 9

Fig. II.3 : Profielen van groepsgemiddelden voor items die specifiek zijn voor faktor III.

Konklusie:

Uit de Figuren II.1 en II.3 blijkt, dat op alle items die specifiek zijn voor faktor I en faktor III een grote overeenstemming bestaat tussen de verschillende groepen respondenten. Deze overeenstemming kan worden vertaald in termen van een konsensus in positieve attitudes tussen alle groepen respondenten t.o.v. de middelen „sociaal leren” en „een appèl doen op de behoefte aan zelf-aktualisatie”.

Uit Figuur II.2 komt naar voren dat er weinig overeenstemming bestaat tussen de verschillende groepen respondenten op de items die specifiek zijn voor faktor II. Dit gebrek aan overeenstemming kan worden vertaald in termen van een gebrek aan konsensus in attitudes tussen de verschillende groepen t.o.v. het middel van de „ordelijke tenuitvoerlegging van de vrijheidsstraf”. De tegenstelling in attitudes is het grootst tussen de gedetineerden en de bewakers.

De konsensus in positieve attitudes is dus niet t.o.v. alle middelen gevonden. Ze is alleen gebleken t.o.v. beide middelen die verwijzen naar het resocialisatie-aspekt. Op dit aspekt is de groepstraining in het PTK, zoals gezegd, meer gericht dan op het straf-aspekt. De expliciete doelstellingen hebben ook uitsluitend betrekking op het resocialisatie-aspekt.

Of er een indirecte indicatie in het PTK is voor het feitelijk nastreven van de expliciete doelstellingen, is ons inziens afhankelijk van een aantoonbare konsensus tussen alle groepen respondenten in hun positieve attitudes t.o.v. de middelen waarover het PTK als organisatie beschikt. Gezien het bovenstaande lijkt het redelijk ons hierbij te beperken tot de middelen die verwijzen naar het resocialisatie-aspekt. Passen wij deze beperking toe, dan mogen wij aannemen, dat bovenbedoelde indirecte indicatie aanwezig is.

Tegen deze konklusie zou men eventueel nog kunnen aanvoeren, dat men de bewakers een serieuze belemmering kunnen vormen voor het feitelijk nastreven van de doelstellingen in het PTK. Dit, t g v hun relatief sterke positieve attitude t o v het middel dat naar het straf-aspekt verwijst. De doelstellingen hebben uitsluitend betrekking op het resocialisatie-aspekt. Het straf-aspekt en het resocialisatie-aspekt verwijzen, zoals gezegd, naar twee tegengestelde orientaties binnen het gevangeniswezen. De bewakers in het PTK zijn echter alleen belast met taken die betrekking hebben op de ordelijke tenuitvoerlegging van de straf (straf-aspekt). Hierdoor is hun direkte invloed op de uitvoering van de groepstraining (deze is meer gericht op het resocialisatie-dan op het straf-aspekt) beperkt en is als gevolg daarvan de kans klein dat zij een serieuze belemmering vormen voor het feitelijk nastreven van de doelstellingen.

II.4 TWEEDE ANALYSE VAN DOELSTELLINGEN: OPSPORING VAN DE UITEINDELIJKE DOELSTELLINGEN DOOR VERGELIJKING VAN DE EXPLICIETE MET DE OFFICIELE DOELSTELLINGEN

II.4.1 De vergelijking

De eerste analyse van doelstellingen is gebaseerd op deel I van de enquête. Middels dit deel van de enquête zijn de tien expliciete doelstellingen opgespoord bij de gedetineerden, groepsleiders, bewakers en direktieleden van het PTK.

In par. I.4.1.1 hebben wij gezien, dat de direktie van het PTK de uiteindelijke norm moet zijn bij de opsporing van de doelstellingen van het PTK. Tabel II.1 laat zien dat slechts twee van de vier direktieleden aan bovengenoemde enquête hun medewerking hebben verleend. De direktie was dus bij deze enquête ondervertegenwoordigd. De vraag of de expliciete doelstellingen door de direktie als geheel als wenselijk worden beschouwd, moet dus aan de orde worden gesteld.

Hiertoe is een tweede analyse van doelstellingen uitgevoerd. Hierbij gaat het om de vergelijking van de tien expliciete doelstellingen verkregen bij de eerste analyse van doelstellingen met de officiële doelstellingen. Deze laatst genoemde doelstellingen, gebaseerd op uitspraken van de direktie van het PTK in jaarverslagen en wetenschappelijke tijdschriften, waren in de periode dat de tweede analyse werd uitgevoerd (tweede helft van 1970) meer gedetailleerd en gespecificeerd dan ten tijde van de eerste analyse.

Bij de tweede analyse van doelstellingen werd evenals bij de eerste analyse afgegaan op de overeenkomst in inhoud van de uitspraken die door het onderzoeksteam kenmerkend werden gevonden voor een doelstelling. Door middel van deze tweede analyse bleken de tien oorspronkelijke expliciete doelstellingen geïnterpreteerd te kunnen worden in termen van 12 officiële doelstellingen. Deze 12 aldus in termen van officiële doelstellingen vertaalde expliciete doelstellingen zullen hieronder worden gepresenteerd als de uiteindelijke doelstellingen (Tabellen II.5 t/m II.16). Deze blijken te kunnen worden geklassificeerd volgens twee globale aspecten (16), te weten:

- aanleren van meer aangepast gedrag
- voorkomen of afleren van onaangepast gedrag.

II.4.2. Resultaten: de twaalf uiteindelijke doelstellingen

Tabel II.5: Doelstelling I „Meer rekening leren houden met anderen”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling I	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1. toenemende zelfkennis, zich manifesterend in: beter oog voor de verlangens, de belangen en de verwachtingen van de ander 2. leren zich te aanvaarden zoals hij is	1a. door groepsgebeuren een betere kijk op zichzelf krijgen 1b. voorkomen van egocentrisme 2. zelfrespekt vermeederen, door in teamverband aanpassingsmoeilijkheden te overwinnen	aanleren van meer aangepast gedrag

konklusie: officiële doelstelling I toont overeenkomst met expliciete doelstellingen II (uitspraak 1.b) en III (uitspraken 1.a en 2).

Tabel II.6: Doelstelling II „Toename van de bereidheid tot samenwerking”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling II	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1. leren samenwerken	1. leren samenwerken met anderen	aanleren van meer aangepast gedrag

konklusie: officiële doelstelling II toont overeenkomst met expliciete doelstelling II (uitspraak 1).

Tabel II.7: Doelstelling III „Verruiming van het sociaal inzicht en van de sociale en kulturele belangstelling”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling III	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1. het eigen gedrag leren benoemen in termen van de samenleving; informatie kunnen inpassen en aanwenden 2. (17)	1 het kunnen beschikken over meer maatschappelijke informatie 2 bereiken van sociale en kulturele interesses. leren begrijpen van dingen en zaken waarvoor de gedetineerde zich tot nu toe weinig of niet interesseerde, en waarmee hij in de maatschappij zeer zeker te maken krijgt	aanleren van meer aangepast gedrag

konklusie: officiële doelstelling III komt overeen met expliciete doelstelling V (uitspraak 1) en de expliciete doelstelling X (uitspraak 2). Zie noot 17 in dit verband.

Tabel II.8: Doelstelling IV „Bevorderen van verbale expressie”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling IV	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1. leren tot verbale expressie te komen	1. het bevorderen van verbale expressie	aanleren van meer aangepast gedrag

konklusie: officiële doelstelling IV toont overeenkomst met expliciete doelstelling V (uitspraak 1).

Tabel II.9: Doelstelling V „Verbeteren van de prestatiemotivatie”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling V	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
<p>1.a leren verdragen van de frustraties die door regelmatig werk ontstaan</p> <p>1.b een taaknorm halen</p>	<p>1.a vergroten van frustratie-tolerantie (vergroting van in-kasserings- en doorzettings-vermogen)</p> <p>1.b verhogen van prestatie-motivatie</p>	<p>aanleren van meer aangepast gedrag</p>

konklusie: officiële doelstelling V stemt overeen met expliciete doelstelling VI (uitspraken 1.a en 1.b)

Tabel II.10: Doelstelling VI „Voorkomen van authoritarianism”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling VI	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
<p>1. zoveel mogelijk voorkomen van schijnaanpassing en schijngedrag</p> <p>2. het leren onderkennen en ondergraven van stereotype vormen van gedragsoriëntatie en het voorkomen van de waarneming van elkaar in stereotypieën en de vorming van vooroordelen</p> <p>3. afnemend gebruik van defensiemechanismen</p>	<p>1. voorkomen van schijnaanpassing aan het heersende regiem</p> <p>2. leren van meer tolerantie t.a.v. afwijkende meningen, alsmede van minder star en dogmatisch denken</p> <p>3. leren minder gebruik te maken van defensiemechanismen</p>	<p>voorkomen of afleren van onaangepast gedrag</p>

konklusie: officiële doelstelling VI komt overeen met expliciete doelstelling I (uitspraken 1, 2 en 3).

Tabel II.11: Doelstelling VII „Voorkomen van stigmatisering”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling VII	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1 voorkomen dat de gedetineerden aan de rol van misdadiger een eigen identiteit gaan ontlelen	1 voorkomen van het ontlelen van een eigen identiteit aan het misdadig zijn (voorkomen van een crimineel zelf-koncept)	voorkomen of afleren van onaangepast gedrag

konklusie: officiële doelstelling VII vertoont overeenkomst met expliciete doelstelling III (uitspraak 1).

Tabel II.12: Doelstelling VIII „Voorkomen van criminele beïnvloeding”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling VIII	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1. voorkomen van morele besmetting: aanpassing aan en versteviging van de waarden van een criminele subcultuur	1 a voorkomen van het overnemen van slechte gewoonten van anderen 1 b voorkomen van een criminele subcultuur en criminele normering	voorkomen of afleren van onaangepast gedrag

konklusie: officiële doelstelling VIII stemt overeen met expliciete doelstelling IV (uitspraken 1.a en 1.b).

Tabel II.13: Doelstelling IX „Voorkomen van een rankuneuze instelling t.o.v. de maatschappij”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling IX	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
<p>1 a voorkomen dat de gedetineerden een rankuneuze instelling hebben t.o.v. justitie en de samenleving</p> <p>1 b versterking voorkomen van een agressieve instelling t.a.v. de samenleving e.d.</p>	<p>1 a voorkomen van vooroordeel t.o.v. de maatschappij en al haar instituten, m.n. t.a.v. justitie</p> <p>1 b voorkomen dat de maatschappij als vijandig ervaren wordt</p> <p>1 c voorkomen van gevoelens van machteloosheid en „erbuiten”-staan</p>	<p>voorkomen of afleren van onaangepast gedrag</p>

konklusie: officiële doelstelling IX stemt overeen met expliciete doelstelling VII (uitspraken 1.a, 1.b en 1.c).

Tabel II.14: Doelstelling X „Voorkomen van depersonalisatie”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling X	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
<p>1 a tegengaan van infantilisering t.g.v. totale afhankelijkheid e.d.</p> <p>1 b voorkomen van depersonalisering</p>	<p>1 a voorkomen van infantilisering</p> <p>1 b voorkomen van afschuiving van individuele verantwoordelijkheid</p> <p>1 c voorkomen van het uit de weg gaan van moeilijkheden</p> <p>1 d voorkomen dat de jongen zich afzondert en met zijn moeilijkheden alleen gelaten wordt en gaat piekeren</p>	<p>voorkomen of afleren van onaangepast gedrag</p>

konklusie: officiële doelstelling X komt overeen met expliciete doelstelling VIII (uitspraken 1.b, 1.c en 1.d) en met expliciete doelstelling IX (uitspraak 1.a).

Tabel II.15: Doelstelling XI „Voorkomen van een gevoel van machteloosheid t.g.v. externe kontrôle”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling XI	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1 a autoritair-hierarchische verhoudingen, protocol, militante discipline, duidelijke en strenge sankties op overtredingen van regels, dressuur e.d. moet men in „De Corridor” niet verwachten	1 a voorkomen van een autoritaire sfeer voorkomen dat het gezag van bovenaf afgedwongen wordt, dat alleen de mening van de groepsleider belangrijk is, dat de bewakers op hun strepen staan e.d.	voorkomen of afleren van onaangepast gedrag
1 b streven naar een zo normaal mogelijke omgang tussen gedetineerden en staf	1 b voorkomen van een ondemokratische begeleiding	

konklusie: officiële doelstelling XI stemt overeen met expliciete doelstelling IX (uitspraken 1.a en 1.b).

Tabel II.16: Doelstelling XII „Voorkomen van agressie”

uitspraken die betrekking hebben op officiële doelstelling XII	korresponderende uitspraken die betrekking hebben op de expliciete doelstellingen	globaal aspect
1 kritiek op het eigen gedrag leren zien als hulpverlening, en niet als agressie jegens de ander	1 voorkomen van agressie, geweld en vechten	voorkomen of afleren van onaangepast gedrag

konklusie: officiële doelstelling XII komt overeen met expliciete doelstelling II (uitspraak 1).

- 1 PIECK, N J M (1968) Zie Hoofdstuk I noot 10c
- 2 GALTUNG, J., Prison Organization of Dilemma In D R CRESSEY (Ed), The Prison, Studies in Institutional Organization and Change Holt, Rinehart and Winston, INC New York, 1961 Pp 107-149
- 3 Dit geentameerde onderzoek is evenwel nooit uitgevoerd
- 4 Merk op, dat het hier meer gaat om een omschrijving van een *middel* waarmee men een gedragsverandering bij gedetineerden tracht te bewerkstelligen (subdoel) dan om een omschrijving van de te realiseren gedragsverandering zelf (doel) In dit onderzoek zullen doelen en subdoelen vertaald worden in termen van nagestreefde gedragsveranderingen die meetbaar zijn
- 5 In de enquête zelf korrespondeert de volgorde met de nummering van de items
- 6 Zie Hoofdstuk I, Noot 10
- 7 Tot voor kort was dit de „restgroep” die hetzelfde programma te verwerken kreeg als dat gedurende de opbouwperiode Het kwam vrij regelmatig voor dat een gedetineerde meermalen van restgroep verwisselde Na de periode van evaluatie (par 1, 4 3 3) is men in het PTK begonnen met een eindpaviljoen, dat in de plaats is gekomen van de restgroep In het eindpaviljoen worden de gedetineerden d m v een aanvullend programma op hun ontslag voorbereid bijv door voorlichting over drugs, door sollicitatie-rollenspel of door het bezoek van een advocaat
- 8 Dit item heeft betrekking op het type arbeid, dat in het PTK verricht wordt Dit is nl ongeofende, weinig konstruktieve arbeid Na de periode van evaluatie (par 1 4 3 3) is er een wijziging in het programma arbeid aangebracht, welke wijziging het volgende inhoudt Voor het eindpaviljoen (zie noot 7) worden nu arbeidsprojekten geentameerd met een duidelijk konstruktief en dienstverlenend karakter buiten de gevangenis, zoals de bouw van speeltuinen, de aanleg van een zwembad e d
- 9 Hieronder verstaan wij zelfstandigheid, d w z , het zelf richting kunnen en willen geven aan eigen gedrag
- 10 De gehele aanpak in het PTK is zoveel mogelijk maatschappij-gericht Het kamp is bedoeld als doorgang naar de vrijheid en geen samenleving op lange termijn Daarom geen baantjes, geen mogelijkheden tot „nestelen”, geen overgezellige groepsverblijven, zo min mogelijk sfeer van geborgenheid Dit alles doet men echter niet met de uitsluitende bedoeling de detentie zo onaangenaam mogelijk te maken (straf-orientatie), maar met de bedoeling om de gedetineerde in de korte tijd van zijn verblijf in het PTK niet de gelegenheid te geven om van het beoogde doel van het kamp afgeleid te worden
- 11 In de loop van 1968 is de censuur op de briefwisseling in het PTK opgeheven
- 12 Het conatieve aspekt wordt met de meest bekende methoden voor attitudemeting niet gemeten Ook in dit onderzoek wordt dit aspekt niet gemeten
- 13 JANSEN, M J , SMOLENAARS, A J , Kort Verslag inzake een Interlandelijk Gestandaardiseerde Semantische Differentiaal Ned Tijds Psychol , 21, 3, 1966, 211-217
- 14 De komputerbewerkingen liggen bij de auteur ter inzage, Prof dr J J M VAN TULDER te Leiden verleende medewerking bij de elektronische verwerking van de onderzoeksgegevens
- 15 WHEELER, S (1971), Zie HOOFDSTUK I, noot 9
- 16 Zie Hoofdstuk I, noot 10
- 17 Het aspekt „Sociale en Kulturele Belangstelling” ontbreekt weliswaar bij de officiële doelstelling, maar er werd o a door de direktie wel melding van gemaakt in deel I van de enquête, door middel waarvan de expliciete doelstellingen werden opgespoord

III.1 INLEIDING

Het probleem van de operationalisatie houdt de vertaling in van de definities van de nagestreefde gedragsveranderingen of doelstellingen in termen van definities van meetbaar gedrag. De definities van de nagestreefde gedragsveranderingen moeten zoveel mogelijk aansluiten bij de definities in termen van meetbaar gedrag. Dit alles houdt de keuze in van een meetinstrument dat aan deze laatst genoemde voorwaarde voldoet. In par. III.2 zal de keuze worden toegelicht van de oorspronkelijke tests (zie BIJLAGE I).

Op de oorspronkelijke tests moeten nog een aantal bewerkingen op item- en testniveau worden uitgevoerd. Deze bewerkingen houden de konstruktie en evaluatie in van de definitieve tests (zie BIJLAGE II). Over deze konstruktie en evaluatie zal in par. III.3 verslag worden uitgebracht.

De keuze van de oorspronkelijke tests laat zien of wij er in geslaagd zijn bovengenoemd vertaalprobleem op te lossen. Bij de konstruktie van de definitieve tests zijn behalve een aantal items uit de oorspronkelijke tests ook enkele oorspronkelijke tests in hun geheel afgefallen, omdat zij niet voldeden aan de gestelde eisen bij de konstruktie. Reden, waarom in par. III.4 wordt ingegaan op de vraag naar de representativiteit van de definitieve tests voor het geheel van te operationaliseren doelstellingen. Een toelichting bij de in dit hoofdstuk gevolgde procedures treft men aan in par. I.4.2.

III.2 OPERATIONALISATIE VAN DE UITEINDELIJKE DOELSTELLINGEN RESULTEREND IN DE KEUZE VAN DE OORSPRONKELIJKE TESTS

Doelstelling I „Meer rekening leren houden met anderen” (Tabel II.5)

Aan doelstelling I zijn twee aspecten te onderscheiden. Het eerste aspect heeft betrekking op het „bereiken van een meer altruïstische instelling”, het tweede op het „bereiken van een positiever zelfbeeld”. „Altruïsme” wordt gemeten m.b.v. de *Benevolence Scale* van GORDON (1). Een persoon die hoog scoort op deze schaal wordt door GORDON omschreven als „doing things for other people, sharing with others, helping the unfortunate being generous”.

Het „zelfbeeld” wordt gemeten m.b.v. de *Tennessee Self Concept Scale* van FITTS. Hiervan werden drie subschalen (2) gebruikt:

– de subschaal *Identity*, hierbij ligt het aksent op de wijze waarop de persoon

zichzelf waarneemt als individu;

- de subschaal *Social Self*, waar het aksent ligt op de wijze waarop de persoon zichzelf waarneemt *in relatie tot anderen*;
- de subschaal *Self Satisfaction*, hier ligt het aksent op de mate waarin de persoon tevreden is met het beeld dat hij van zichzelf heeft.

Doelstelling II „Toename van de bereidheid tot samenwerking” (Tabel II.6)

De „bereidheid tot samenwerking” wordt gemeten met behulp van de *Samenwerkingsschaal*. Hiervoor heeft de faktor „Samenwerking”, beschreven door VAN DONGEN model gestaan (3a, p. 190). Deze faktor is een combinatie van de theoretische dimensies „hedonic tone” en „viscosity” van HEMPHILL en WESTIE (3b).

Doelstelling III „Verruiming van het sociaal inzicht en van de sociale en kulturele belangstelling” (Tabel II.7)

Het aspect „Sociaal inzicht” wordt gemeten m.b.v. de *Sociale Informatieschaal*. Voor de konstruktie van deze schaal werden enkele items aan de Sociale Informatie Schaal van GROEN en HOUWINK (4) ontleend. Verder werden items samengesteld naar voorbeeld van GROEN en HOUWINK. Alle items van de schaal hebben betrekking op sociaal nuttige kennis (4, pp.33 en 34).

Het gedrag dat betrekking heeft op het tweede aspect wordt gemeten met een zelf-gekonstrueerde schaal *Sociale en Kulturele Interesse*. In de oorspronkelijke versie bestond deze schaal uit:

- drie items die betrekking hebben op kulturele interessen;
- zes items die betrekking hebben op sociale interessen;
- één item dat betrekking heeft op kulturele én sociale interessen.

Doelstelling IV „Bevorderen van verbale expressie” (Tabel II.8)

Verbale expressie wordt gemeten door middel van CORSINI's *Word Fluency* test. Deze test korreleert positief met CORSINI en RENCK's *Verbal Reasoning* test en met T.G. THURSTONE's „Understanding Communication” (beide zijn tests voor prestatienivo) en verwijst naar kenmerken als „good at making conversation” en „never at a loss for words” (5).

Doelstelling V „Verbeteren van de prestatie-motivatie” (Tabel II.9)

Als operationalisatie van „prestatie-motivatie” kozen wij de *P-schaal* van HERMANS (6), die de tendens om te presteren (prestatie-motief) meet. „Presteren wordt opgevat in de zin van excelleren: dit zowel in de ogen van anderen als van zichzelf” (7, p. 5). De criteria waarvoor de P-schaal valide is, zijn prestaties waarbij een ruime mate van doorzettingsvermogen vereist is (8, p. 6).

Doelstelling VI „Voorkomen van authoritarianism” (zie Tabel II 10)

Het eerste doelstellingsaspect heeft betrekking op het begrip „schijnaanpassing”. Hieronder wordt een openlijk zwichten onder invloed van anderen verstaan (hier: onder invloed van de staf van het PTK), d.w.z. een oppervlakkige verandering voor de duur van de detentieperiode. In par. III 3 4 2 zal in het kader van het onderzoek naar de begripsvaliditeit worden nagegaan of een dergelijke gedragsverandering zich heeft voorgedaan.

Het tweede en derde aspect van deze doelstelling kan worden gemeten met de *Dogmatisme* schaal van ROKEACH (hierna DS te noemen), die blijkens onderzoeken een betere maat is voor het algemene begrip authoritarianism dan de F-schaal van ADORNO, die alleen rechts-authoritarianism meet (9).

Het tweede aspect van deze doelstelling heeft betrekking op het door ROKEACH geformuleerde begrip „intolerantie”. Deze verstaat hieronder de mate waarin personen worden afgewezen als een funktie van de mate waarin zij afwijkende opvattingen er op na houden (10, p. 394). Dit nu is kenmerkend voor de hoge skoorder op de DS (11).

Het derde aspect heeft betrekking op het „gebruik maken van defensiemechanismen”. Volgens ROKEACH omvat dogmatisme het totale netwerk van psycho-analytische defensiemechanismen. De onderzoeken naar de relatie tussen dogmatisme en het gebruik maken van defensiemechanismen zijn overzichtelijk samengevat door VACCHIANO e.a. (9, p. 265).

Doelstelling VII „Voorkomen van stigmatisering” (Tabel II 11)

Er is sprake van stigmatisering, als de „delinkwent” gaat beantwoorden aan een kriminele verwachting als gevolg van de stereotype, afwijzende houding in de samenleving t.o.v. „delinkwenten”: selffulfilling prophecy (12).

De keuze van de items voor de zelfgekonstrueerde test, die beoogt *stigmatisering* te meten, is gebaseerd op een publikatie van BUIKHUISEN en DIJKSTERHUIS over ongelijke sollicitatiekansen van „delinkwenten” (13).

Doelstelling VIII „Voorkomen van kriminele beïnvloeding” (Tabel II.12)

Kriminele beïnvloeding kan worden omschreven als „aanpassing aan én versteviging van de waarden van een kriminele subcultuur”. Aanpassing aan waarden kan versteviging van deze waarden impliceren. Dit ter rechtvaardiging van de keuze van de hier toegepaste tests, die alleen de „aanpassing aan de waarden van een kriminele sub-cultuur” meten. CLEMMER noemt deze aanpassing „prisonization”. Hij verstaat hieronder „the taking on, in greater or less degree, of the folkways, mores, customs and general culture of penitentiary” (14).

De twee tests die dit begrip operationaliseren komen hieronder ter sprake.
– De *Social Maladjustment Scale*. De items van deze schaal werden grotendeels

ontleend aan de gelijknamige schaal van de *Jesness Inventory*. Deze schaal verwijst naar „a set of attitudes associated with inadequate or disturbed socialization, as defined by the extent to which an individual shares the attitudes of persons who demonstrate inability to meet environmental demands in socially approved ways” (15, p. 3; 16).

– De test *Een Handige Inbreker* bestaat uit het concept „Een handige inbreker” en uit 30 contrast-paren overgenomen van SCHOUTEN (17 pp. 25 e.v. en pp. 50 e.v.). Uitgegaan werd van de hypothese, dat personen die zich konformereren aan waarden van de criminele subcultuur, een wetsovertreder (in casu een handige inbreker) hoger zullen aanslaan dan personen die zich konformereren aan de algemeen aanvaarde waarden van de samenleving. De 30 contrastparen die SCHOUTEN gebruikte om dit te bepalen hebben volgens hem betrekking op de evaluatieve faktor van de Semantische Differentiaal van OSGOOD.

Doelstelling IX „Voorkomen van een rankuneuze instelling t.o.v. de maatschappij” (Tabel II.13)

Deze doelstelling wordt geoperationaliseerd door vier tests.

– De *Anomie*-schaal. „The eunomia - anomia dimension, as conceived by SROLE, refers to the individual's generalized, pervasive sense of „self-to-others belongingness” at one extreme compared with „self-to-others distance” and „self-to-others alienation” at the other pole of the continuum” (18, p. 34; 19a en 19d).

– De tests, *Houding t.o.v. Politie* en *Houding t.o.v. Justitie*. Deze tests bestaan uit respectievelijk de concepten „Politie” en „Justitie” en verder elk uit 18 contrastparen overgenomen van BUIKHUISEN (19c). Elk contrastpaar heeft een positieve en een negatieve pool. Bij de keuze van beide concepten werd er van uitgegaan, dat een attitudeverandering in positieve zin t.o.v. die instanties een indicatie zou kunnen zijn van een zich konformereren aan de wetten (normen) van de samenleving. Immers, „Politie” en „Justitie” zien er op toe dat de wet nageleefd en gehandhaafd wordt. Een verandering in negatief opzicht zou kunnen wijzen op een afwijzing van de waarden die aan de wetten ten grondslag liggen en dus ook van de maatschappij in zijn totaal.

– De *Apathie*-schaal. Deze schaal heeft betrekking op „politieke desinteresse”. Van een persoon met een rankuneuze instelling t.o.v. de maatschappij mag men veronderstellen, dat hij weinig verwacht van, zich zelfs vijandig opstelt ten opzichte van de politiek. De schaal werd overgenomen van HYMAN e.a. (19b), uit het Engels vertaald en aangepast aan de Nederlandse omstandigheden.

Doelstelling X „Voorkomen van de-personalisatie” (Tabel II.14)

Van „de-personalisatie” is sprake wanneer het individu zich beroofd voelt van zijn identiteit en autonomie. Als gevolg van de afhankelijkheidsrelatie waarin gevangenen zich in de regel bevinden, kunnen zij terugvallen naar een toestand van infantiel gedrag (afschuiving van verantwoordelijkheid, ontlopen van moeilijkheden) en bestaat het gevaar dat zij zich gaan afzonderen van medegevangenen en staf (withdrawal, 20, pp. 97 en 98).

Het begrip „de-personalisatie” wordt geoperationaliseerd d.m.v. twee schalen van de *Jesness Inventory* (15; 16).

– De *Immaturity Scale*: „immaturity” verwijst hier naar „the tendency to display attitudes and perceptions of self and others which are usual for persons of a younger age than the subject” (15, p. 4).

– De *Withdrawal Scale*: „Withdrawal involves a perceived lack of satisfaction with self and others and a tendency toward isolation from others” (15, p. 4).

Doelstelling XI „Voorkomen van een gevoel van machteloosheid t.g.v. externe kontrôle” (Tabel II.15)

Het te verwachten effect van autoritair-hierarchische verhoudingen is, dat degenen die een ondergeschikte positie in de hiërarchie innemen onvoldoende ruimte voor zelfontplooiing krijgen. Dientengevolge kan bij hen een gevoel van machteloosheid en vervreemding van anderen, m.n. van hen die het gezag representeren, ontstaan.

Deze doelstelling wordt geoperationaliseerd door twee tests.

– De *Alienation Scale* van de *Jesness Inventory* (15; 16). „Alienation refers to the presence of distrust and estrangement in a person’s attitudes toward others, especially toward those representing authority” (15, p. 4).

– De *Powerlessness*-schaal (zelf gekonstrueerd). LIVERANT e.a. brengen het begrip „powerlessness” (een dimension van alienation) in verband met het begrip interne en externe controle: „. . . internal control refers to the perception of positive and/or negative events as being a consequence of one’s own actions and thereby under personal control. Whereas external control refers to the perception of positive and/or negative events as being unrelated to one’s own behaviors in certain situations and therefore beyond control” (18, p.28).

Doelstelling XII „Voorkomen van agressie” (Tabel II.16)

Het begrip „agressie”, wordt gemeten met de *Manifest Agression Scale* van de *Jesness Inventory* (15; 16). „Manifest Aggression reflects an awareness of unpleasant feelings, especially of anger and frustration, a tendency to react readily with emotion, and perceived discomfort concerning the presence and control of these feelings” (15, p.4).

III 3 KONSTRUKTIE VAN DE DEFINITIEVE TESTS OP BASIS VAN DE OORSPRONKELIJKE TESTS, EN EVALUATIE VAN DE DEFINITIEVE TESTS

III 3 1 De onderzoeksgroepen na eerste matching

Van 14-1 tot 14-7-1970 werden in het PTK de oorspronkelijke tests bij 124 getineerden afgenomen. Dit aantal betrof de totale bezetting in deze periode. Hiervan bleven uiteindelijk 89 ppn over, omdat een aantal afviel om de volgende redenen. Tien ppn (8%) vielen af wegens duidelijk slordig invullen van de tests en 25 ppn (20%) wegens vroegtijdig vertrek uit de instelling, tussentijdse overplaatsing e.d. Er waren geen ppn die weigerden aan het onderzoek mee te doen.

De meeste ppn die afvielen (20%) zijn dus personen die om welke reden dan ook niet in staat zijn geweest de gehele basis-training in het PTK te volgen. Zij vormen daardoor een categorie die eigenlijk minder in aanmerking lijkt te komen voor de groepstraining in het PTK. Op grond hiervan zou men kunnen verdedigen dat de uitval van personen uit de PTK-groep niet heeft geleid tot een ernstige aantasting van de representativiteit van de onderzoeksgroep uit het PTK, althans voor de populatie van personen die eigenlijk in aanmerking lijken te komen voor een groepstraining in het PTK.

Bij de samenstelling van de onderzoeksgroepen uit de OBS (81 ppn), MKS (69 ppn) en het HvB (79 ppn) werd geprobeerd door middel van matching een optimale vergelijkbaarheid met de PTK-groep te realiseren. Tabel III 1 toont het resultaat.

Tabel III 1 Gemiddelden* van de onderzoeksgroepen op vier achtergrondvariabelen

onderzoeks- groep	leeftijd tijdens onderzoek (jaren)	nivo beroep vader	nivo beroep pp	nivo voor- opleiding
PTK	20	4	5	4
HvB	20	5	5	4
MKS	21	4	5	3
OBS	19	4	5	4

* Deze gemiddelden zijn afgerond

- Uit deze tabel blijkt, dat er weinig variatie tussen de groepen is in
- leeftijd (19 - 21 jaar),
 - nivo van het beroep van vader (categorie geoefende of geschoolde arbeiders respectievelijk nivo 5 en 4),
 - nivo van het beroep van pp (categorie geoefende arbeiders, nivo 5)
 - vooropleiding, nl lager onderwijsnivo (nivo 4) of (M)ulo-nivo (nivo 3)

III 3 2 Afname van de oorspronkelijke tests

De oorspronkelijke tests werden afgenomen in het PTK, de MKS, de OBS en vijf Huizen van Bewaring (21)

De procedure van afname hield overal in

- een *groepsgewijze* afname (bij minstens twee ppn tegelijk)
- medewerking van de ppn op basis van *vrijwilligheid*,
- identifikatie van de ppn via de naam (in het PTK, HvB de OBS) of via het legernummer (in de MKS) (er werd dus een *niet-anonieme* steekproef onderzocht),
- *standaardisatie van de testkondities* door uniformering van de afnameprocedure, het testmateriaal, de instructies, oefenvoorbeelden, tijdslijmieten, verwerkingsregels en situatie waarin de ppn bij de afname verkeerden,
- een *voor- en een nameting* met een tijdsruimte daartussen van drie a vier weken

III 3 3 Konstruktie van de definitieve tests

De item-analyses, die op de oorspronkelijke tests werden uitgevoerd, hadden tot doel te komen tot de konstruktie van de definitieve tests. Bij deze analyses werden items in een test gehandhaafd, wanneer ze onderling optimaal verschilden en wanneer bovendien de verschillen tussen hen niet konden worden toegeschreven aan systematische effecten die specifiek zijn voor een bepaalde meetgelegenheid. Hierdoor hoopten wij tests te krijgen,

1 die zoveel mogelijk zouden beantwoorden aan de eis van representativiteit of generaliseerbaarheid (zie par 1 4 2 2), en

2 die bovendien tussen voor- en nameting een zo hoog mogelijke korrelatie zouden vertonen

De gevolgde procedure is identiek aan de „multitrait-multimethod” strategie die wordt toegepast bij onderzoek naar de begripsvaliditeit van tests. Daarbij wordt eenzelfde persoonlijkheidstrekk door verschillende methoden gemeten ten einde de specifieke methode-variantie (de onbedoelde variantie) van de trek-variantie (bedoelde variantie) te kunnen onderscheiden.

In dit onderzoek verwijzen de „items” naar verschillende aspecten van een trek en wordt „meetgelegenheid” opgevat als „methode”.

Wij gingen nu verder als volgt tewerk. Per onderzoeksgroep (PTK, HvB, OBS en MKS) en per test werden de korrelaties tussen vóór- en nametingen op de items berekend. Dit leverde de zgn. hetero-item- hetero-meetgelegenheidsmatrices op (hierna hetero-meetgelegenheidsmatrices te noemen). Aangezien er 22 oorspronkelijke tests waren waarop item analyse verricht kon worden (22), werden $4 \times 22 = 88$ hetero-meetgelegenheidsmatrices verkregen.

In eerste instantie werd besloten een item uit een oorspronkelijke test te handhaven, wanneer het voldeed aan twee criteria, ontleend aan CAMPBELL en FISKE (23), nl.

1. elke diagonaalwaarde in de hetero-meetgelegenheidsmatrices moet significant en voldoende hoog zijn;

2. elke diagonaalwaarde in deze matrices moet hoger zijn dan de overige waarden in de rij en kolom die korresponderen met de diagonaalwaarde.

Aan beide criteria kon niet helemaal worden voldaan. Reden, waarom een wijziging werd aangebracht die het volgende inhield. Een item uit een oorspronkelijke test werd gehandhaafd:

1. wanneer de diagonaalwaarde in de hetero-meetgelegenheidsmatrix (zie Tabel III.2) bij alle vier groepen (24) significant (positief) is op 5% nivo;

2. wanneer in tenminste 95% van het aantal mogelijke gevallen – dus 95% van $(2n-2)$, waarbij n = het aantal items van de test – de diagonaalwaarde in de hetero-meetgelegenheidsmatrix bij alle vier groepen hoger is dan de overige waarden in de rij en kolom die korresponderen met de diagonaalwaarde.

Na de eliminatie van items uit de oorspronkelijke tests deed zich de vraag voor, of een test in zijn geheel nog gehandhaafd kon worden. Besloten werd een test te handhaven wanneer aan de volgende eisen voldaan werd, nl.

1. tenminste vijf items moeten aan de twee gewijzigde criteria voldoen;

2. wordt aan deze eis niet voldaan, dan wordt een test alsnog gehandhaafd, wanneer 1/3 van het totaal aantal items, maar nooit minder dan drie, aan beide criteria voldoen;

3. van het aantal gehandhaafde items mag het percentage significant negatieve korrelaties (5% nivo) in de „multi-item-multi-meetgelegenheidsmatrix, R, bij de vier groepen gemiddeld niet hoger zijn dan 5% van het aantal mogelijke korrelaties (25).

TABEL III 2 De multi-item – multi-meetgelegenheids-matrix „R” samengesteld uit vier submatrices twee diagonaal-matrices de zgn mono-meetgelegenheidsmatrices, en twee buiten-diagonaal-matrices, de zgn hetero-meetgelegenheidsmatrices

		voormeting			nameting		
items		1	2	n	n+1	n+2	2 n
voor- meting	1	•					
	2		mono- meetgelegenheids- matrix			hetero- meetgelegenheids- matrix	
			•	•			
	n						
na- meting	n+1				•		
	n+2	•	hetero- meetgelegenheids- matrix			mono- meetgelegenheids- matrix	
			•	•		•	
	2n			•			•

Als resultaat van de analyses bleven de volgende tests over, die gezamenlijk de definitieve testbatterij vormen (zie BIJLAGE II), nl Identity (test no 2) Social Self (test no 3), Self Satisfaction (test no 4), Sociale Informatie (test no 6) Sociale en Kulturele Interesse (test no 7), Word Fluency (test no 8) (26) Prestatie-motief (test no 9), Dogmatisme (test no 10), Stigmatisering (test no 11) Social Maladjustment (test no 12), Withdrawal (test no 14), Alienation (test no 15), Manifest Aggression (test no 16), Anomie (test no 18), Standard Progressive Matrices (test no 23) (26)

De eerst genoemde zeven tests kunnen worden beschouwd als indicatoren voor vormen van aangepast gedrag (zie Tabel II 5 t/m Tabel II 9), de overige tests, met uitzondering van test no 23 (Stand Progr Matr), kunnen worden opgevat als indicatoren voor vormen van onaangepast gedrag (zie Tabel II 10 t/m Tabel II 16)

III 3 4 Evaluatie van de definitieve tests

III 3 4 1 Betrouwbaarheid

Er is zoals gezegd, door ons bewust getracht om heterogene tests te konstrueren Volgens GUILFORD (27, p 450) is men bij de schatting van de betrouwbaarheid van heterogene tests niet aangewezen op formules voor interne consistentie, bijv de KR (20) formule maar op de test-retestkorrelatie De test-retestkorrelaties voor de definitieve tests voor alle groepen gezamenlijk zijn vermeld in BIJLAGE III, onder het hoofdje *konvergerende validiteit* De hoogste test-retestkorrelatie is gevonden voor Word Fluency (79) en de laagste voor Stigmatisering (38) De mediaan van de test-retestkorrelaties, met uitzondering van de Standard Progressive Matrices (van welke test wij uitsluitend over de voormetingen beschikken), bedraagt 61

Konklusie

De gevonden test-retestkorrelaties zijn als *betrouwbaarheids*-indices matig tot laag maar in het licht van het door BEREITER vermelde onbetrouwbaarheids-invaliditeits-dilemma wellicht toch niet ongunstig te noemen D w z , het lijkt er op, dat wij tests hebben gekonstrueerd, waarmee op tamelijk betrouwbare wijze een nog als betekenisvol te kenschetsen verandering te registreren is (zie de discussie in par I 4 2 2)

III.3.4.2 Begripsvaliditeit

Op het belang van begripsvaliditeit voor dit onderzoek is in HOOFDSTUK I op verschillende plaatsen gewezen.

Onderzoek naar de begripsvaliditeit is allereerst noodzakelijk om te weten te komen, of de items die geselecteerd werden voor een bepaalde test op grond van hun vermeende betekenis, deze betekenis ook bij de onderzochten in feite blijken te bezitten (zie par. 1.4.2.2, Strategie gevolgd bij de itemselectie). Begripsvaliditeit is van belang, omdat uitsluitend de vragenlijstmethode werd toegepast. M.n. bij de vragenlijst doen zich, zoals gezegd, de mogelijkheden voor van falsifikatie, antwoordtendentie, meerduidigheid der items, etc., die alle gezamenlijk als specifieke bron van methode-variantie aangemerkt kunnen worden. Bij het onderzoek naar de begripsvaliditeit gaat men na of het geoorloofd is extrapolaties te maken vanuit het testgedrag naar een veronderstelde onderliggende trek.

Onderzoek naar de begripsvaliditeit van de tests, zowel bij voormeting als bij nameting, blijkt bovendien noodzakelijk, omdat het verschil in nivo tussen twee tijdstippen van meting op tests, opgevat als verandering, direkt betrekking heeft op manifeste verbalisaties en slechts indirect op latente onderliggende disposities of trekken. Alleen, wanneer aannemelijk kan worden gemaakt dat een testskore bij vóór- én nameting door dezelfde onderliggende trek of dispositie geïnterpreteerd kan worden, is het mogelijk het nivo-verschil tussen vóór- en nameting op de test als een graduele verandering in de trek of dispositie op te vatten (zie par. 1.4.2.1). In dat geval hebben wij een aanwijzing dat het gemeten nivo-verschil tussen beide tijdstippen van meting méér is dan een reflectie van een openlijk zwichten onder invloed van anderen. Aangenomen werd dat een dergelijk verschil een indicatie is voor een meer duurzame verandering. Deze procedure is noodzakelijk, omdat het duurzame effect niet rechtsstreeks wordt nagegaan. Het waargenomen direkte effect moet daarom dus kunnen worden opgevat als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering (zie par. 1.4.3.3).

In het onderstaande zal bij de tests de begripsvalidering in *konfirmerende* en *diskriminatieve* zin volgens DRENTH (28) aan de orde komen. Verder zal bij deze tests worden ingegaan op de *konvergerende* en *diskriminatieve* validiteit in de betekenis volgens CAMPBELL en FISKE (23).

Bij begripsvalidering in konfirmerende zin gaat het er volgens DRENTH (28, pp. 234 e.v.) om, om aan te tonen dat het testgedrag zinvol in termen van een bepaalde trek kan worden geïnterpreteerd. Wij gaan uit van de idee, dat tests voldoen aan de eis van begripsvaliditeit in konfirmerende zin, wanneer blijkt dat zij in hun interkorrelaties niet verschillen van andere tests die veron-

dersteld worden dezelfde trekken te meten. Om deze vorm van begripsvaliditeit na te gaan, zijn wij als volgt tewerk gegaan. Tussen de te valideren tests (de definitieve tests met uitzondering van de Standard Progressive Matrices) werden de produkt-moment korrelaties berekend over de vier onderzoeksgroepen gezamenlijk, bij voormeting alsook bij nameting. Dit leverde de *gevonden* samenhangen op (29). Deze korrelaties werden vervolgens vergeleken met die welke in een literatuur-onderzoek naar voren waren gekomen tussen tests die verondersteld worden dezelfde trekken te meten. De laatste korrelaties betreffen de *verwachte* samenhangen (30). In BIJLAGE III zijn per test deze verwachte en gevonden samenhangen (5% nivo) onder het hoofdje „Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)“ te vinden.

Bij begripsvalidering in diskriminatieve zin gaat het volgens DRENTH (28, pp. 234 e.v.) om het aantonen van de unieke betekenis van het testgedrag, of tenminste om het verwerpen van een voor de hand liggende alternatieve interpretatie aangaande de betekenis van het testgedrag. Als voor de hand liggende alternatieve interpretaties aangaande de betekenis van het testgedrag noemt DRENTH (28, pp. 240 e.v.) de begrippen intelligentie en sociale wenselijkheid. Ten einde deze vorm van begripsvaliditeit vast te stellen werd bij vóór- en nameting van elke test de samenhang nagegaan met de Standard Progressive Matrices (een intelligentietest) (31). Deze gevonden samenhang werd vergeleken met de verwachte samenhang van de test met intelligentie. De samenhangen (5% nivo) met intelligentie zijn per test te vinden in BIJLAGE III onder het hoofdje „Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)“ (32). Oorspronkelijk was het de bedoeling ook een sociale wenselijkheidsschaal (zie BIJLAGE I, test no. 24) in dit onderzoek te betrekken. Omdat de items niet voldoen aan de criteria die bij de konstruktie van de definitieve tests gesteld zijn (par. III.3.3) kwam deze schaal hier niet voor in aanmerking.

Uitgaande van de produkt-moment korrelaties over alle groepen tussen de voormetingen, nametingen en tussen de vóór- en nametingen van de tests (29) werd een onderzoek ingesteld naar de konvergerende en diskriminatieve validiteit in de betekenis die CAMPBELL en FISKIE (23) aan beide vormen van validiteit hebben gegeven. Hiertoe werd evenals in par. III.3.3 de „meetgelegenheid“ als „methode“ opgevat. Bij de analyse van de heteromeetgelegenheidsmatrix moest worden voldaan aan twee criteria van CAMPBELL en FISKE (zie par. III.3.3), nl.

1. de diagonaalwaarde van een te valideren test in deze matrix moet significant (positief) en voldoende hoog zijn (kriterium bij de bepaling van de konver-

gerende validiteit);

2. deze diagonaalwaarde moet hoger zijn dan elke andere waarde in de rij en kolom van de matrix die korresponderen met de diagonaalwaarde (kriterium bij de bepaling van de diskriminatieve validiteit).

In BIJLAGE III zijn de gegevens, die betrekking hebben op de konvergerende en diskriminatieve validiteit volgens CAMPBELL en FISKE, per test te vinden, alsmede een verwijzing naar de voor de begripsvalidering geraadpleegde literatuur.

Samenvatting van de resultaten

1. De resultaten van de begripsvalidering in konfirmerende en diskriminatieve zin volgens DRENTH zijn gegeven in Tabel III.3. De interpretatie van deze Tabel is als volgt: de data in de kolommen a + e houden een versterking en de data in de kolommen b + c + d een verzwakking van de begripsvaliditeit in.

Tabel III.3: Resultaten van de begripsvalidering volgens DRENTH bij vóór- en nameting

	begripsvalide- ring in konfir- merende zin			begripsvalidering in diskriminatieve zin	
	a	b	c	d	e
Identity (test no. 2)	3 (4)		2 (1)	x	(x)
Social Self (test no. 3)	5 (5)			(x)	x
Self Satisfaction (test no. 4)	5 (4)		(1)		x (x)
Sociale Informatie (test no 6)	2 (2)		1 (1)	n.v.t. (n.v t.)	n.v t. (n.v t.)
Soc en Kult. inter (test no 7)					x (x)
Word Fluency (test no. 8)	1 (1)			n v.t. (n.v t.)	n v.t. (n.v.t.)
Prestatie-Motief (test no 9)	(1)		1		x (x)
Dogmatisme (test no 10)	2 (3)		1	x (x)	
Stigmatisering (test no 11)					x (x)
Social Maladjustment (test no. 12)	1 (2)		2 (1)	x (x)	
Withdrawal (test no. 14)	2 (3)		1		x (x)
Alienation (test no. 15)	5 (4)		4 (5)		x (x)
Manifest Aggression (test no. 16)	2 (2)		1 (1)	x (x)	
Anomie (test no 18)	4 (2)		1 (3)	x (x)	

Sleutel:

a = aantal keren dat de gevonden samenhangen met andere definitieve tests in teken overeenkwamen met de verwachte samenhangen

b = aantal keren dat deze gevonden samenhangen in teken verschilden met de verwachte samenhangen

c = aantal keren dat verwachte samenhangen met andere definitieve tests niet werden gevonden

d = er werd een samenhang met intelligentie gevonden die niet verwacht was

e = er werd volgens verwachting geen samenhang met intelligentie gevonden

() = bij nameting

N.B.: Merk op, dat de verwachte kurvilineaire samenhangen tussen de Social Maladjustment Schaal en self concept schalen niet kunnen worden nagegaan, omdat met de hier gebruikte produkt-moment methode alleen lineaire samenhangen worden gevonden.

Samenvattend kunnen wij nu het volgende zeggen; het vermoeden, dat het testgedrag de betekenis in feite bezit werd

– *altijd versterkt*

bij voormeting voor: Social Self, Self Satisfaction, Sociale en Culturele Interesse, Word Fluency en Stigmatisering;

bij nameting voor: Word Fluency, Prestatie-motief, Stigmatisering, Withdrawal, Sociale en Culturele Interesse;

– *vaker versterkt dan verzwakt*

bij voormeting voor: Sociale Informatie, Withdrawal, Alienation en Anomie;
bij nameting voor: Identity, Social Self, Self Satisfaction, Sociale Informatie, Dogmatisme;

– even vaak versterkt als verzwakt

bij voormeting voor: Identity, Prestatie-motief, Dogmatisme, Manifest Aggression;

bij nameting voor: Social Maladjustment, Alienation, Manifest Aggression;

– vaker verzwakt dan versterkt

bij voormeting voor: Social Maladjustment;

bij nameting voor: Anomie.

Konklusie:

Als tests met een relatief sterke begripsvaliditeit volgens DRENTH komen naar voren: Social Self, Self Satisfaction, Sociale en Kulturele Interesse, Word Fluency, Stigmatisering, Withdrawal en Sociale Informatie.

Als tests met een relatief matige begripsvaliditeit volgens DRENTH manifesteren zich: Identity, Prestatie-motief, Dogmatisme, Manifest Aggression en Alienation.

Alleen Social Maladjustment en Anomie blijken een relatief zwakke begripsvaliditeit volgens DRENTH te bezitten.

Bemoedigend is, dat geen enkele keer gebleken is, dat de gevonden samenhangen in teken verschillen met de verwachte samenhangen. Bovendien blijkt bij geen enkele test het vermoeden, dat het testgedrag de betekenis in feite bezit, bij beide meetgelegenheden vaker verzwakt dan versterkt te zijn.

2. Bij de bepaling van de konvergerende validiteit volgens CAMPBELL en FISKE wordt door alle 14 definitieve tests aan het gestelde criterium voldaan. Dit houdt in, dat de tests bij een herhaalde meting hun betekenis behouden. Bij de bepaling van de diskriminatieve validiteit volgens CAMPBELL en FISKE wordt eveneens door alle tests aan het gestelde criterium voldaan. Dit impliceert, dat de tests naast een onderlinge overeenkomst in betekenis ook een unieke betekenis hebben.

Konklusie

De gevonden test-retestkorrelaties (indikaties voor konvergerende validiteit volgens CAMPBELL en FISKE) zijn alle significant positief. Dit wijst er op, dat wij vermoedelijk trekken gemeten hebben (stabiliteit over tijd, zie par. I.4.2.2), hoewel deze korrelaties, zoals gezegd, over het geheel matig tot laag genoemd moeten worden (zie ook par. III.3.4.1 en par. III.3.4.3).

Met uitzondering van Social Maladjustment en Anomie hebben wij te maken

met tests die bij vóór- én nameting blijken te voldoen aan de gestelde criteria voor begripsvaliditeit.

Dit impliceert, dat bij alle tests (wellicht met uitzondering van beide vernoemde tests) vanuit het nivo-verschil tussen vóór- en nameting op de tests geextra-poleerd mag worden naar een gradueel verschil in de veronderstelde trekken. Dit laatste houdt in, dat het nivo-verschil op de tests, waarschijnlijk met uitzondering van Social Maladjustment en Anomie, mag worden opgevat als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering.

III.3.4.3 Temporele stabiliteit in validiteit

In par. I.4.2.2 zagen wij, dat verandering in standaard deviatie van de test (σ_x) kan worden geïnterpreteerd als „experimental error” en verandering in korrelaties van de test met andere tests als temporele instabiliteit in validiteit van de test.

Wij zullen nu de volgende twee verwachtingen trachten te konfirmeren, nl.:

1. de invloed van „experimental errors” is te verwaarlozen, en
2. de testbatterij voldoet in zijn geheel aan de eis van temporele stabiliteit in validiteit.

Hiertoe hebben wij gebruik gemaakt van de toets voor gelijkheid van kovariantie-matrices (toets van BARTLETT) (33). Hierbij is de toetsingsgrootheid, χ^2_b , verdeeld als Chi-kwadraat met $(n-1)p(p+1)/2$ vrijheidsgraden, waarbij n = het aantal groepen en p = het aantal variabelen (34).

Deze toets wordt hier toegepast, omdat wij willen aantonen dat de korrelatie-matrices en ook de varianties van elke afzonderlijke test ($\sigma_{x_i}^2$) bij voor- en nameting gelijk zijn. In de kovariantiematrix staan de varianties op de diagonaal en de kovarianties buiten de diagonaal. Verder kan de korrelatiematrix, R , afgeleid worden van de kovariantie-matrix, K , volgens de formule $R = (\text{diag } K)^{-1/2} K (\text{diag } K)^{-1/2}$, waarbij $\text{diag } K$ = diagonaal van K (35). Uit het bovenstaande blijkt dus dat gelijkheid van de kovariantiematrices een indicatie is voor gelijkheid van varianties en gelijkheid van korrelatiematrices.

Getoetst wordt de hypothese van gelijkheid van kovariantiematrices betreffende vóór- en nametingen bij de vier onderzoeksgroepen afzonderlijk op de 14 tests.

De resultaten zijn samengevat in Tabel III.4.

Tabel III 4 Toetsing van de hypothese van gelijkheid van de kovariantie matrices betreffende vóór- en nametingen bij de vier onderzoeksgroepen op de 14 tests (toets van Bartlett)

onderzoeksgroep	χ^2_b	df	gevonden p-waarde*
PTK	100.07	105	.62
HvB	78.47	105	.98
OBS	92.68	105	.80
MKS	65.13	105	.9987

* de kritische p-waarde is .05

Uit bovenstaande Tabel blijkt, dat de gevonden p-waarden veel groter zijn dan de kritische p-waarde. Geen der Chi-kwadraatwaarden is dus significant. De hypothese voor gelijkheid van de kovariantiematrices betreffende vóór- en nametingen op de tests behoeft derhalve voor geen van de onderzoeksgroepen verworpen te worden. Hiermee is de verwachting van temporele stabiliteit in validiteit van de testbatterij geconfirmeerd. De verwachting, dat de invloed van „experimental errors” te verwaarlozen is, werd ook bevestigd.

III.3.4.4 Cross cultural stability in validity

Een testbatterij voldoet aan de eis van „cross cultural stability in validity”, wanneer blijkt, dat de korrelatiematrices van de tests betreffende verschillende groepen homogeen zijn. Deze korrelatiematrices zijn homogeen wanneer de faktor-struktuur van elke korrelatie-matrix overeenkomt met de faktor-struktuur van de korrelatiematrix betreffende alle groepen gezamenlijk. Laatst genoemde faktor-struktuur noemen wij in het vervolg de globale faktor-struktuur.

T.b.v. deze kongruentiebepaling werden onderstaande stappen gevolgd (29).

1. Per meetgelegenheid werden voor elke onderzoeksgroep (PTK, HvB, OBS en MKS) afzonderlijk de korrelatiematrices (produkt-moment korrelaties) m.b.t. de 14 tests berekend. Deze stap resulteerde in acht korrelatiematrices.

2. Voor beide meetgelegenheden en voor alle vier onderzoeksgroepen gezamenlijk werd één korrelatiematrix (produkt-moment korrelaties) betreffende deze tests berekend.

3. Op elk van de verkregen negen korrelatiematrices (stap 1 en 2) werd een Kaiser - Caffrey alpha faktor analyse (36) uitgevoerd. De faktor-struktuur van de korrelatiematrix bedoeld in stap 2 wordt aangeduid als de globale faktor-struktuur.

4. De faktor-strukturen van de korrelatiematrices bedoeld in stap 1 werden geroteerd volgens de varimax-methode.

5. Bij de verkregen faktor-oplossingen bleken steeds ten hoogste twee faktoren te zijn die de meeste variantie verklaarden en bovendien betekenisvol te interpreteren waren. Het leek derhalve zinvol van de globale faktor-struktuur, alleen de eerste twee faktoren te roteren (varimax-rotatie) en de resulterende struktuur na rotatie op te vatten als de kriterium-struktuur (zie BIJLAGE V).

6. Middels kongruentie-rotatie (37) werd voor elke onderzoeksgroep per meetgelegenheid de specifieke faktor-struktuur gevonden die zoveel mogelijk leek op de kriterium-struktuur.

7. Als maat voor de gelijkenis tussen een specifieke faktor-struktuur en de kriterium-struktuur werd een kleinste kwadraten-kriterium genomen,

$$\sum_j \sum_k (\hat{a}_{jk} - b_{jk})^2,$$

welke som men tracht te minimaliseren. Men kan de afwijkingen in bovenstaande formule ook uitdrukken in de volgende vorm:

$$„stress” = S = [\sum_j \sum_k (\hat{a}_{jk} - b_{jk})^2 / (m \times q)]^{1/2},$$

waarbij,

$j = 1 \dots m$ variabelen; $k = 1 \dots q$ faktoren van de kriterium- faktormatrix B ; \hat{a}_{jk} = lading van variabele j op faktor k in de specifieke faktor-matrix \hat{A} ; b_{jk} = lading van variabele j op faktor k in B ; m = aantal variabelen; q = aantal faktoren in B .

Per kolom van \hat{A} wordt de formule voor „stress” als volgt geschreven:

$$„stress” = S_k = [\sum (\hat{a}_{jk} - b_{jk})^2 / m]^{1/2}$$

Resultaten

S blijkt te variëren van .08 tot .13; S_k van .09 tot .12 voor faktor I en van .07 tot .15 voor faktor II van \hat{A} . De lage „stress” impliceert een grote

overeenstemming tussen de verschillende specifieke faktor-matrices, \hat{A} , en de criterium faktor-matrix, B. Uit deze resultaten blijkt, dat de testbatterij voldoet aan de eis van „cross cultural stability in validity”. Dit impliceert, dat het testgedrag bij de verschillende onderzoeksgroepen dezelfde betekenis heeft en dat derhalve vergelijkend onderzoek bij deze groepen geoorloofd is.

III.3.4.5 De onderliggende faktor-struktuur

De samenhangen tussen alle 14 definitieve tests werden door middel van faktor analyse onderzocht. De factoren die met deze analyse gevonden worden, kunnen worden opgevat als „constructs”, d.w.z. gepostuleerde meer omvatende trekken, waarvan men veronderstelt dat ze gereflekteerd worden in de responses op meerdere tests.

Wij baseren ons hier op de bij het onderzoek naar de „cross cultural stability in validity” gevonden globale faktor-struktuur of criterium-struktuur, die verkregen was na rotatie (stap 5). De faktor-struktuur bestaat uit de produkt-moment korrelaties van de 14 definitieve tests met de twee geroteerde factoren die gezamenlijk 27% van de totale variantie verklaren; hiervan verklaart faktor I 16% en faktor II 11% (zie BIJLAGE V).

Faktor I

Alle tests die kunnen worden opgevat als indicatoren voor vormen van aangepast gedrag laden in éénzelfde richting op deze faktor (met uitzondering van één test) en alle tests die kunnen gelden als indicatoren voor vormen van onaangepast gedrag laden eveneens in éénzelfde richting op deze faktor maar vergeleken met eerstgenoemde tests in tegengestelde richting.

Specifiek voor deze faktor zijn de tests Social Maladjustment (.62), Manifest Aggression (.55), Anomie (.50) en Dogmatisme (.46), die alle positief op deze faktor laden, en de tests Sociale Informatie (–.60), Sociale en Kulturele Interesse (–.40) en Word Fluency (–.38) die alle negatief op deze factoren laden.

Een lage score op deze faktor lijkt kenmerkend voor een persoon die *maatschappelijk geïntegreerd* is. Op de relevantie van deze faktor is in par. I.4.3.1 gewezen.

Faktor II

Specifiek voor deze faktor zijn de tests Self Satisfaction (.69) en Identity (.61), elk met een positieve lading en de test Alienation (–.47) met een negatieve lading op deze faktor.

Een hoge score op deze faktor lijkt typerend voor iemand die *persoonlijk geïntregeerd* is.

III.4 REPRESENTATIVITEIT VAN DE DEFINITIEVE TESTS VOOR HET GEHEEL VAN TE OPERATIONALISEREN DOELSTELLINGEN

De vraag die nog aan de orde gesteld moet worden is, of de 14 definitieve tests (38) representatief genoemd mogen worden voor het geheel van te operationaliseren doelstellingen. Immers, bij de testkonstruktie werden sommige oorspronkelijke tests geëlimineerd die niet voldeden aan de gestelde eisen bij de konstruktie.

Van de 12 uiteindelijke doelstellingen blijken alleen doelstelling II („toename van de bereidheid tot samenwerking”) en één aspekt van doelstelling I („bereiken van een meer altruïstische instelling”) niet geoperationaliseerd te zijn. Hieruit blijkt, dat wij er in geslaagd zijn een testbatterij te konstrueren die als voldoende representatief beschouwd kan worden.

III.5 SAMENVATTING

Ondanks de eliminatie van enkele oorspronkelijke tests die afvielen, omdat ze niet voldeden aan de gestelde eisen bij de testkonstruktie, blijken de overgebleven 14 definitieve tests voldoende representatief voor het geheel van te operationaliseren doelstellingen.

De 14 definitieve tests zijn: Identity, Social Self, Self Satisfaction, Sociale Informatie, Sociale en Kulturele Interesse, Word Fluency, Prestatie-motief, Dogmatisme, Stigmatisering, Social Maladjustment, Withdrawal, Alienation, Manifest Aggression en Anomie. De eerst genoemde zeven tests kunnen worden beschouwd als indicatoren voor vormen van aangepast gedrag, de overige zeven tests als indicatoren voor vormen van onaangepast gedrag.

Er werden twee indikaties gevonden, dat de metingen op de definitieve tests trekken reflektieren, nl. de konfirmatie van de verwachting van temporele stabiliteit in validiteit van de testbatterij en de gevonden significante positieve test-retestkorrelaties.

Deze laatste korrelaties blijken over het geheel slechts matig tot laag te zijn. Volgens het onbetrouwbaarheids-invaliditeits-dilemma (BEREITER) impliceert dit, dat het mogelijk moet zijn met de gekonstrueerde tests op tamelijk betrouwbare wijze een nog als betekenisvol te kenschetsen verandering te registreren. Dit laatste kon inderdaad aannemelijk worden gemaakt. Het blijkt nl., dat (wellicht met uitzondering van de tests Social Maladjustment en Anomie) vanuit het nivo-verschil tussen vóór- en nameting op de tests geëxtrapoleerd mag worden naar een gradueel verschil in de veronderstelde trekken.

Deze laatste bevinding houdt in dat het redelijk is het nivo-verschil tussen vóór- en nameting op de tests, waarschijnlijk met uitzondering van bovengenoemde twee tests, op te vatten als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering.

Uit het onderzoek naar de „cross cultural stability in validity” blijkt, dat het testgedrag bij de vier onderzoeksgroepen dezelfde betekenis heeft en dat derhalve vergelijkend onderzoek bij deze groepen geoorloofd is.

Bij dit onderzoek werden twee onafhankelijke factoren gevonden waarmee de samenhangen tussen alle 14 definitieve tests zinvol verklaard kunnen worden. Faktor I verwijst naar het „construct” *maatschappelijke integratie* en faktor II naar het „construct” *persoonlijke integratie*.

NOTEN EN LITERATUUR

1 De schaal werd uit het Engels vertaald en wijkt slechts op drie items af van de oorspronkelijke Amerikaanse versie. Eliminatie van deze items was nodig vanwege een minder nauwkeurige vertaling. Literatuur a GORDON, L. V., Ph. D., SRA Manual for Survey of Interpersonal Values Science Research Associates, Inc. Recorder No 7-2761 Prelim Ed 1960, b GORDON, L. V., Ph. D., Research Briefs en Survey of Interpersonal Values Manual Supplement Revised Science Research Associates, Inc. Recorder No 7-2761 1963

2 De items die in de oorspronkelijke Amerikaanse versie representatief waren voor deze subschalen werden uit het Engels vertaald. Vervolgens werd elk item volgens de in par 1.4.2.2 besproken strategie van itemselectie aan een van de drie subschalen toegewezen. Hierdoor werd soms afgeweken van de indeling van de subschalen volgens FITTS. Zie verder BIJLAGE II waar de definitieve subschalen worden gepresenteerd. Literatuur a FITTS, W. H., Ph. D., Tennessee Self Concept Scale. Department of Mental Health, Nashville, Tennessee 1965, b FITTS, W. H., Ph. D., Manual Tennessee Self Concept Scale. Nashville, Tennessee, 1965

3a DONGEN, H. J. VAN, Sociaal-psychologische Variabelen en het zenden van ideeën 1969 (dissertatie Tilburg)

3b HEMPHILL, J. K., WESTIE, Ch. M., The Measurement of Group Dimensions. Journal of Psychology, 1950, 29, 325-342

4 GROEN, K., HOUWINK, R. H., De Dolderse Schaal. Een Methode ter Bepaling van de Sociale Redzaamheid en de Sociale Informatie. J. B. Wolters Groningen 1966

5 CORSINI, R. J., Word Fluency Test. Test Administration Manual. Industrial Relations Center Univ. of Chicago 1959

6 Verschillende items van de oorspronkelijke versie werden geëlimineerd. Bij de keuze van de items moest vooral rekening worden gehouden met het opleidingsniveau van de respondenten, die meestal weinig meer dan lager onderwijs hebben genoten. Zie ook de handleiding bij de Prestatie Motivatie Test waarin wordt aanbevolen de test niet ongewijzigd bij deze categorie respondenten af te nemen.

7 HERMANS, H., Motivatie en Prestatie. Swets en Zeitlinger, Amsterdam 1967

8 HERMANS, H., Prestatie Motivatie Test, Handleiding. Swets en Zeitlinger, Amsterdam

9 VACCHIANO, R. B., STRAUSS, P. S., HOCHMAN, L., The Open and Closed Mind. A Review of Dogmatism. Psychol. Bull., 1969, 71, 4, 261-273. In dit literatuuroverzicht vindt men o.m. een vergelijking van de begrippen dogmatisme en authoritarianism.

10 ROKEACH, M., The Open and Closed Mind. New York: Basic Books, 1960

11 De hier toegepaste Dogmatisme Schaal is een verkorte versie van een bewerking vanuit de K.U. te Nijmegen, versie E. Men zie hiervoor HAGENDOORN, L., Aantekeningen bij Rokeach' Theorie over Dogmatisme en de Dogmatisme-schaal. Ned. Tijds. Psychol., 24, 10, 1969, 617-638. Voor de criteria van itemselectie zijn men verwezen naar par 1.4.2.2

12 CHAPMAN, D., Sociology and the Stereotype of the Criminal. Tavistock Publications, 1968

13 Zie Hoofdstuk I, noot 74d

14 Zie Hoofdstuk I, noot 8

15 JESNESS, C. F., The Jesness Inventory. Manual. Consulting Psychological Press. California 1966

16 De „Jesness Inventory” werd ontworpen ter vaststelling van „changes of attitudes over a relatively short time. The items must be easily comprehended by persons as young as eight years of age” (zie noot 15, p. 3). De inventory wordt verondersteld vormen van „onaangepast gedrag” te meten. De items werden uit het Engels vertaald en volgens de in par 1.4.2.2 besproken strategie van itemselectie aan een van de volgende vijf schalen toegewezen, nl

– *Social Maladjustment Scale*

– *Immaturity Scale*

- *Withdrawal Scale*
- *Alienation Scale*
- *Manifest Aggression Scale*

Zie verder BIJLAGE II waar de definitieve versies van deze schalen worden gepresenteerd

17 Zie Hoofdstuk I, noot 37

18 BONJEAN e a , (1967) Zie Hoofdstuk I, noot 43

19a CLINARD, M B , *Anomie and Deviant Behavior* The Free Press of Glencoe New York, 1964

19b HYMAN e a (1962) Zie Hoofdstuk I, noot 56

19c BUIKHUISEN, W , *Achtergronden van Nozemgedrag* Van Gorkum Assen 1966

19d RAPPORT No SP 001-68, *Sociaal Psychol Afdeling R U Leiden*

20 GLASER, D , *The Effectiveness of a Prison and Parole System* Indianapolis The Bobbs-Merrill Co 1964

21 Zie HOOFDSTUK I, noot 68

22 D w z alle oorspronkelijke tests met uitzondering van de tests Word Fluency en Standard Progressive Matrices, die beide elk slechts een totaalscore hebben

23 Zie HOOFDSTUK I, noot 35a

24 De analyses werden om twee redenen per onderzoeksgroep uitgevoerd en niet over alle groepen gezamenlijk, nl

1 om te voorkomen, dat items die optimaal diskrimineren tussen groepen bij nameting ten onrechte geelimineerd zouden worden,

2 om te bereiken dat de te verkrijgen resultaten voor alle groepen geldig zouden zijn (de gevolgde procedure kan dus als een vorm van kruisvalidering worden opgevat)

25 Voorbeeld stel het aantal gehandhaafde items op 9, het aantal mogelijke correlaties in matrix, R , bedraagt dan $18 \times 17/2$ Deze eis is in overeenstemming met het gevolgde principe bij de skoring (kodering) van de items (par 1 4 2 2)

26 De test werd zonder meer gehandhaafd Zie ook noot 22

27 Zie HOOFDSTUK I, noot 54

28 Zie HOOFDSTUK I, noot 38

29 De berekeningen werden uitgevoerd op de IBM 360/OS komputer van de K U te Nijmegen

30 Indien geen verwachte samenhang wordt vermeld, impliceert dat alleen dat in de literatuur niets omtrent een eventuele samenhang werd gevonden Dit is iets anders dan de verwachting van geen samenhang

31 De produkt-moment correlaties tussen de te valideren tests en de Standard Progressive Matrices werden uitgevoerd bij alle onderzoeksgroepen gezamenlijk Voor de berekeningen werd gebruik gemaakt van de IBM 360/OS komputer van de K U te Nijmegen

32 BIJLAGE IV geeft de matrices van correlaties tussen de definitieve tests, gebruikt bij het onderzoek naar de begripsvaliditeit in konfirmerende en diskriminatieve zin

33 Er werd gebruik gemaakt van het komputerprogramma MULTAN (auteur E ROSKAM) De berekeningen werden uitgevoerd op de IBM 360/OS komputer van de K U te Nijmegen De gebruikte toets is eigenlijk minder geschikt voor toepassing bij afhankelijke steekproeven zoals in dit geval In de periode dat de analyses verricht werden, was het evenwel niet mogelijk de meest adequate toetsing via de komputer te laten uitvoeren als gevolg van het ontbreken van een uitvoerbaar standaardprogramma Bij de gebruikte toets is de waarschijnlijkheid groter dan bij de toets met een grotere power dat de nulhypothese niet verworpen wordt wanneer de alternatieve hypothese juist is

34 BOCK, R D , *Contributions of Multivariate Experimental Designs to Educational Research* In R B CATTELL (Ed), *Handbook of Multivariate Experimental Psychology* Rand McNally in Comp Chicago 1966 P 823

35 Zie HOOFDSTUK I, noot 66

36 Deze methode beoogt de generaliseerbaarheid van de factoren zo groot mogelijk te maken. Hiertoe worden de korrelatie-koefficienten gekorrigeerd door ze uit te drukken in de „common variance“, h^2_1 , in plaats van in de steekproef-variantie, σ^2_1 . Het aantal te extraheren factoren is gelijk aan het aantal eigenwaarden van de korrelatiematrix dat groter is dan 1.0 (Programmabulletin no. 10. Algemeen Programma Factor Analyse, Heruitgave dd. 15-1-'70. Auteur: E. ROSKAM).

37 Hierbij wordt de eis gesteld, dat de matrix van interkorrelaties tussen de factoren van de geroteerde faktor-matrix, \hat{A} , weer eenen op de diagonaal heeft en bovendien dat de interkorrelaties van de geroteerde factoren in faktor-matrix, \hat{A} , dezelfde zijn als die van faktormatrix B, de criterium-matrix (Programma-bulletin no. 14. Toetsende en Exploratieve Rotatie van Factorpatronen en Factorstructuren dd. 18-9-'69. Auteurs: E. ROSKAM, H. BORGERES).

38 Dit zijn alle in par. III.3.3 genoemde tests met uitzondering van de Standard Progressive Matrices.

IV.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk is de beantwoording van de probleemstelling aan de orde. Dit impliceert dat nagegaan wordt of het PTK, waar voor een bepaalde groep kortgestrafte jeugdigen naast detentie een gerichte groepstraining plaatsvindt, effectiever is dan het HvB, waar uitsluitend detentie plaatsvindt (zie par. I.2).

Hiertoe is een onderzoeksmodel gekozen dat kan worden getypeerd als een uitbreiding van het non equivalent control group design. Als experimentele groep fungeert hierbij een groep afkomstig uit het PTK en als kontrôlegroep een groep afkomstig uit vijf HvB's. De uitbreiding bestaat uit de toevoeging van twee criterium-groepen, één groep afkomstig uit de OBS en één groep afkomstig uit de MKS. Van deze groepen worden alleen de voormetingen op de definitieve tests gebruikt (zie par. I.4.3.1).

In dit hoofdstuk zal nu eerst getracht worden de vergelijkbaarheid van de onderzoeksgroepen te optimaliseren. Dit houdt een tweede matching in, waarover in par. IV.2 verslag wordt uitgebracht.

De objectieve waardering van het resultaat van de beïnvloeding in het PTK in vergelijking tot die in het HvB zal zijn beslag krijgen middels een toetsend onderzoek. Over de formulering van de hypothesen en over het onderzoek naar de konfirmatie van deze hypothesen wordt in par. IV.3 gerapporteerd.

In par. IV.4 zal worden ingegaan op de interpretatie van de resultaten van dit onderzoek.

De laatste twee paragrafen zijn gereserveerd voor de slotkonklusie en nabeschuwing.

IV.2 DE ONDERZOEKSGROEPEN NA TWEEDE MATCHING

Wanneer in de nametingen op de 14 definitieve tests tussen de PTK-groep en de HvB-groep een nivo-verschil optreedt, en wel in de verwachte richting, kan dit verschil verwijzen naar een verwacht groepstrainingseffekt. Dit is echter alleen aannemelijk wanneer de groepen geen nivo-verschil vertonen in de voormetingen op deze tests en bovendien geen nivo-verschil laten zien in de variabelen (achtergrondvariabelen) die *naast* de groepstrainingskonditie kunnen bijdragen tot een nivo-verschil in de nametingen (zie par.I.4.3.1).

Het resultaat van de eerste matching (zie par.III.3.1) was, dat de twee criteriumgroepen (OBS, MKS) en de HvB-groep op vier achtergrondvariabelen grote gelijkenis vertoonden met de PTK-groep. Aangezien het onderzoeksmodel vereist dat de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB ook gelijk-

waardig zijn op de definitieve tests bij voormeting werd bij deze gematchede groepen een toets voor gelijkheid van groepscentroiden uitgevoerd, waarbij een significant nivo-verschil op de gezamenlijke tests bij voormeting naar voren kwam ($p = .009$). Dit resultaat maakte een tweede matching noodzakelijk.

Een groep ppn kan worden omschreven door een vektor (r_j) van gemiddelden op n variabelen, die een koordinatenrij voorstelt van haar middelpunt (centroïde) in een n dimensionele ruimte. Met diskriminant analyse vindt men q ongekorreleerde dimensies (waarbij q maximaal = $g - 1$, d.w.z. het aantal vergeleken groepen minus een), die de vergeleken groepen optimaal diskrimineren doch alleen wanneer het gekozen model van analyse voor het betreffende onderzoeksmodel het meest geschikt is. De interpretatie van deze dimensies geschiedt aan de hand van de korrelaties van de q dimensies met de n variabelen waarop de diskriminatie plaats vindt. De eerste dimensie heeft de eigenschap dat ze de meeste variantie tussen de vergeleken groepen verklaart, hoewel niet in absolute zin maar in verhouding tot de variantie binnen de groepen. De tweede dimensie die zoals gezegd ongekorreleerd is met de eerste, heeft de eigenschap dat de verklaarde residuele variantie tussen de groepen (na aftrek van de variantie verklaard door de eerste dimensie) het grootst is in verhouding tot de residuele variantie binnen de groepen. De derde dimensie is ongekorreleerd met de eerste en tweede etc. De relevantie van elke diskriminant dimensie blijkt nu uit de grootte van η^2 . η^2 geeft aan de proportie variantie, die middels een diskriminant dimensie door groepsverschillen verklaard wordt (la, p. 234). Middels toetsende diskriminantanalyse – een one way variant van MANOVA (Multivariate Analysis of Variance) – toetst men of g groepen gelijke groepscentroiden hebben. De toets voor de diskrimineerbaarheid van de groepen is een generalisatie van de F-toets voor „overall“-verschillen in gemiddelden bij univariate variantie analyse. Toetsing voor de diskrimineerbaarheid van de groepen op de opeenvolgende diskriminant dimensies geschiedt met een benaderende chi-square toets,

$$\chi^2 = - \left(N - \frac{n+g}{2} - 1 \right) \log_e A',$$

waarbij

N = aantal personen in alle groepen tezamen

n = aantal variabelen

g = aantal vergeleken groepen

$$A' = \prod_{j=k+1}^r \frac{1}{1 + \lambda_j}$$

met $(n-k)$ ($g-k-1$) vrijheidsgraden

($k = 0$ voor de toets voorafgaand aan de eliminatie van de eerste diskriminant dimensie, $k = 1$, voor de toets na eliminatie van de eerste diskriminant dimensie, etc.)

Worden slechts twee groepen op n variabelen vergeleken en is $n \geq 2$ dan toetst men de diskrimineerbaarheid van deze twee groepen op de enige diskriminant dimensie via de ratio,

$$F = \left(\frac{1 - \lambda}{\lambda} \right) \left(\frac{N - n - 1}{n} \right),$$

waarbij

$$\lambda = \frac{W}{W + B}$$

W = „within group“ dispersiematrix

B = „between group“ dispersiematrix

met respectievelijk n en $(N - n - 1)$ vrijheidsgraden (1)

In dit boek zullen wij naast de term diskriminant analyse de term kanonische diskriminant analyse gebruiken. De eerste term bezigen wij behalve als verzamelnaam ook ter aanduiding van de analyse in het geval dat er slechts twee groepen gediskrimineerd worden en een diskriminant dimensie wordt gevonden. De tweede term verwijst naar een diskriminant analyse die, uitgevoerd bij meer dan twee groepen, meestal meerdere diskriminant dimensies oplevert die onderling ongekorreleerd zijn.

Matching op de voormetingen van tests waarop de verandering wordt gemeten, is echter in dit onderzoek niet toegestaan vanwege het gevaar van optreden van het regressie-effekt (zie par. 1.4.3.2). Wij besloten daarom de tweede matching uit te voeren op dezelfde achtergrondvariabelen die waren gebruikt bij de eerste matching en daarnaast op nog andere relevante achtergrondvariabelen. Om te voorkomen, dat verschillen zouden ontstaan tussen de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB die geformeerd waren na de tweede matching, en beide criteriumgroepen die samengesteld waren na de eerste matching, werd besloten ook de criteriumgroepen bij de tweede matching te betrekken.

Eerst zal nu worden ingegaan op de vraag welke achtergrondvariabelen voor deze tweede matching in aanmerking kwamen. Als relevant worden achtergrondvariabelen beschouwd,

a. die gelden als selektiekriteria voor het PTK of tot dezelfde categorie kunnen worden gerekend als de selektiekriteria (zie HOOFDSTUK I, noot 13), nl.

1. de leeftijd tijdens het onderzoek,
2. de duur van de werkelijke straftijd met betrekking tot de laatste veroordeling,
3. de leeftijd van het eerste contact met Justitie,

4. de totale duur van de gevangenisstraf met betrekking tot eerdere veroordelingen.
5. het totaal aantal veroordelingen inclusief de laatste veroordeling;
 - b. die naast de verklaring van het effect door de experimentele conditie als mogelijke alternatieve verklaring voor het effect kunnen gelden, nl.
6. de duur van de periode van voorarrest met betrekking tot de laatste veroordeling.
7. het aantal dagen tussen vóór- en nameting (uiteraard alleen te gebruiken bij de matching van de HvB-groep naar de groep uit het PTK);
 - c. die in de literatuur vaak gebruikt worden bij de matching van groepen, nl.
8. het beroep van de vader (nivo van het beroep),
9. het beroep van de pp (nivo van het beroep),
10. de vooropleiding (nivo van de vooropleiding).

Verder wordt de relevantie nog bepaald door de eenduidigheid van de variabele en de mogelijkheid van objectieve scoring. De score dient bovendien te verwijzen naar een meetcontinuum.

Bij de matching wordt gestreefd naar optimale vergelijkbaarheid van de vier onderzoeksgroepen, met behoud van de representativiteit van de PTK-groep, door de eliminatie van personen uit deze laatste groep tot een minimum te beperken (zie par. 1.4.3.3). Hiertoe wordt gebruik gemaakt van de methode van klusteranalyse, en wel van de hiërarchische klusteranalyse volgens WARD (2; 3; 4). Deze methode wordt toegepast op basis van de bovengenoemde tien achtergrondvariabelen en is bedoeld om te komen tot een klassifikatie van ppn uit alle vier onderzoeksgroepen in klusters die elkaar niet overlappen.

Bij de iteratieve samenvoeging van personen in klusters en/of combinaties van klusters gaat het bij elke stap om de minimalisering van de som van de gekwadrateerde binnenkluster-afwijkingen rond het kluster-gemiddelde van elke variabele, voor alle variabelen en voor alle klusters tegelijkertijd (4). Tot samenvoeging van personen in klusters en in combinaties van klusters, wordt besloten op grond van de bijdrage tot deze som van gekwadrateerde afwijkingen, K (3, 4)

$$K = \sum_s \left\{ \sum_k \sum_r Y_{rsk}^2 - \sum_k \left[1/n_k (\sum_r Y_r)^2 \right] \right\},$$

waarbij,

s = nummer van de matchingsvariabele

k = klusternummer

r = nummer van de te klassificeren persoon

Y_{rsk} = waarde van de s-de matchingsvariabele voor de r-de persoon in de k-de kluster

n_k = aantal personen in kluster K

Bij elke volgende stap van analyse wordt het aantal klusters gereduceerd maar neemt het gemiddeld aantal geklassificeerde personen per cluster toe, evenals K. Wanneer de toename van K bij een bepaalde stap zeer groot is, kan men besluiten de analyse op dat punt te beëindigen. In dit onderzoek zullen wij niet de toename van K als uiteindelijk criterium voor beëindiging van de analyse nemen, maar de formering van tenminste een cluster, waarin een maximaal aantal personen uit de PTK-groep geklassificeerd wordt (representativiteits) en waarin het aantal personen uit de andere drie onderzoeksgroepen uit minimaal 15 personen bestaat (toetsingseis, 5).

Hieronder volgt de beschrijving van de uitgevoerde matching die twee stappen omvatte.

De eerste stap betrof de matching van de kontrôlegroep uit het HvB (79 ppn) naar de experimentele groep uit het PTK (89 ppn). Beide groepen waren geformeerd bij de eerste matching (zie Tabel III.1). De tien bovengenoemde achtergrondvariabelen fungeerden bij deze tweede matching als matchingsvariabelen. De hiërarchische cluster analyse volgens WARD werd toegepast om na te gaan, of het mogelijk is uit beide onderzoeksgroepen ppn te klassificeren in tenminste één cluster dat zoveel mogelijk ppn uit het PTK én uit het HvB bevat, en waarvoor bovendien geldt, dat de geklassificeerde personen alle met betrekking tot de tien matchingsvariabelen veel op elkaar lijken, maar niet veel gelijkenis vertonen met personen buiten dat cluster (6).

Deze stap resulteerde in de keuze van de oplossing met twee klusters. Daarvan werd het grootste cluster genomen dat 144 ppn omvatte: 84 uit het PTK en 60 uit het HvB.

Bij de tweede stap werden de groepen uit de OBS (81 ppn) en uit de MKS (69 ppn), geformeerd bij de eerste matching (zie Tabel III.1), gematched naar de 144 ppn uit het PTK en het HvB. Bij deze matching werden uitsluitend achtergrondvariabelen gebruikt die op alle vier onderzoeksgroepen van toepassing zijn. D.w.z., alle achtergrondvariabelen waarvoor de gegevens verkregen moesten worden uit het Algemeen Dokumentatieregister (7) vielen af, omdat wij hierover niet konden beschikken bij de MKS-groep en de OBS-groep. Bovendien viel de variabele „aantal dagen tussen vóór- en nameting“, die voor beide criteriumgroepen niet relevant is, af, omdat in die groepen alleen voormetingen gebruikt zijn. Als matchingsvariabelen bleven over: leeftijd tijdens het onderzoek, beroep van de vader (nivo van het beroep), beroep van de pp (nivo van het beroep), en de vooropleiding (nivo van de vooropleiding).

Opnieuw werd de hiërarchische clusteranalyse volgens WARD (7) toegepast. Ook bij deze tweede stap werd gekozen voor een oplossing met twee klusters. Daarvan bleek alleen het eerste cluster te voldoen, en wel

1. omdat bij dit cluster de eliminatie van ppn uit het PTK minimaal is (representativiteits),

2. omdat bij geen ander cluster, dat voldoet aan de representativiteits- en toetsingseis, de onderlinge vergelijkbaarheid van de vier onderzoeksgroepen groter is,

3. omdat vergeleken met de resultaten van de eerste matching de onderlinge vergelijkbaarheid van de vier groepen in dit kluster een verbetering inhoudt.

Na de tweede matching bestaan de onderzoeksgroepen nog uit 79 ppn afkomstig uit de PTK-groep, 59 ppn afkomstig uit de HvB-groep, 44 ppn afkomstig uit de MKS-groep en 66 ppn afkomstig uit de OBS-groep. In Tabel IV.1 zijn de resultaten van deze tweede matching samengevat.

Tabel IV.1: Resultaten van de tweede matching: gemiddelden* van de vier onderzoeksgroepen op tien achtergrondvariabelen**

onderzoeksgroepen:	PTK	HvB	MKS	OBS
achtergrondvariabelen:				
1. leeftijd (jaren)	20 (20)	20 (20)	20 (21)	18 (19)
2. beroep vader (nivo) (8)	4 (4)	4 (5)	4 (4)	4 (4)
3. beroep (nivo) (8)	5 (5)	5 (5)	5 (5)	5 (5)
4. vooropleiding (nivo) (9)	4 (4)	4 (4)	4 (3)	4 (4)
5. leeftijd 1e. kontakt Justitie (jaren)	17 (17)	17 (16)		
6. tot. duur gev. straf m.b.t. eerdere veroordelingen (weken)	2 (2)	3 (13)		
7. duur werkelijke straftijd m.b.t. laatste veroordeling (weken)	10 (11)	8 (9)		
8. duur periode van voorarrest m.b.t. laatste veroordeling (weken)	7 (6)	7 (7)		
9. tot. aantal veroordelingen inkl. laatste veroordeling	3 (4)	3 (5)		
10. aantal dagen tussen vóór- en nameting	25 (25)	24 (24)		

* de gemiddelden zijn afgerond tot gehele getallen

** tussen haakjes staan de vergelijkbare resultaten van de eerste matching

Samenvatting

Tabel IV.1 toont, dat de resultaten van de tweede matching beter zijn dan die van de eerste. De tweede matching heeft geleid tot een grotere onderlinge vergelijkbaarheid van de vier groepen op de achtergrondvariabelen.

In par. IV.3.2.1 zal moeten blijken of als gevolg van de tweede matching geen significante verschillen meer bestaan tussen de centroiden van de PTK-groep en de HvB-groep betreffende de voormetingen op de 14 definitieve tests.

Tabel IV.1 laat verder zien, dat de eliminatie van de tien ppn uit de PTK-groep, als gevolg van de tweede matching, geen afbreuk heeft gedaan aan de representativiteit van deze groep voor de groep die geformeerd was bij de eerste matching. Laatst genoemde groep hebben wij beschouwd als representatief voor de populatie van personen die eigenlijk in aanmerking lijken te komen om een groepstraining in het PTK te volgen (zie par. III.3.1).

IV.3 ONDERZOEK NAAR DE KONFIRMATIE VAN DE HYPOTHESEN

Er worden in par. IV.3.1 zes hypothesen geformuleerd, die wij zullen trachten te konfirmeren bij de na de tweede matching samengestelde onderzoeksgroepen. De resultaten van dit konfirmatie-onderzoek zullen wij beschrijven in par. IV.3.2.

De toetsingen (10) die in par. IV.3.2 aan de orde komen, omvatten steeds twee aspecten. Allereerst de toetsing van de nulhypothese betreffende gelijkheid van de kovariantie-matrices (zie par. III.3.4.3). Indien deze nulhypothese niet verworpen behoeft te worden, is aan een van de belangrijkste assumpties van het MANOVA-model (zie par. IV.2) voldaan en kan de tweede nulhypothese, nl. die betreffende gelijkheid van groepscentroiden worden getoetst. Verwerping van deze laatste nulhypothese houdt een significant nivo-verschil op de gezamenlijke tests bij de vergeleken groepen in (explicatie van het analyse- en toetsingsmodel werd gegeven in par. IV.2).

In dat geval kunnen significante nivo-verschillen op afzonderlijke tests worden nagegaan. Verder kan dan worden onderzocht, of de richting van deze verschillen volgens verwachting is.

De toetsingen die wij zullen uitvoeren ter konfirmatie van de hypothesen III en IV hebben zowel betrekking op de vóór- en nametingen bij éénzelfde onderzoeksgroep (afhankelijke data) alsook op de metingen bij verschillende onderzoeksgroepen (onafhankelijke data). De toetsingen ter konfirmatie van de hypothesen V en VI hebben alleen betrekking op vóór- en nametingen van éénzelfde onderzoeksgroep (afhankelijke data). Voor al deze data zijn de door ons gebruikte toetsen eigenlijk minder geschikt. Om praktische redenen, elders vermeld (HOOFDSTUK III, noot 33), waren wij genoodzaakt ter konfirmatie van de hypothesen III t/m VI conservatieve toetsen te gebruiken. Met deze toetsen is, zoals gezegd, de waarschijnlijkheid groter dan bij de toetsen met een grotere power dat de nulhypothese niet verworpen wordt wanneer de alternatieve hypothese juist is.

Het bovenstaande houdt dus een beperking in van de bruikbaarheid van toetsende diskriminant analyse bij het onderzoek naar de konfirmatie van de laatste vier hypothesen

Bij toepassing van diskriminant analyse als een niet-toetsende methode geldt deze beperking uiteraard niet. De relevantie van een diskriminant dimensie blijkt niet alleen uit het feit dat op de dimensie significante verschillen tussen de groepscentroiden worden gevonden. De relevantie blijkt, zoals gezegd, ook uit Eta^2 , d.w.z. de proportie variantie die middels de diskriminant dimensie door groepsverschillen verklaard wordt

$$\text{Eta}^2 = 1 - \frac{|W|}{|T|} = 1 - .1 \quad (1a, \text{p. } 234).$$

IV.3.1 De hypothesen

Hieronder volgen de zes hypothesen van dit onderzoek. Onderstaande formuleringen omvatten niet alleen de hypothesen maar ook kort samengevat de veronderstellingen op grond waarvan deze hypothesen moeten volgen. Deze veronderstellingen alsook de hypothesen zelf vindt men uitgesproken in verschillende voorafgaande paragrafen van dit boek. Naar deze paragrafen zullen wij verwijzen voor een meer uitgebreide toelichting. Tenslotte zullen wij de kondities voor konfirmatie van elk der hypothesen noemen.

Hypothese I

De onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB verschillen niet significant in de voormeting op de gezamenlijke definitieve tests.

Deze verwachting is, zoals gezegd, een noodzakelijke voorwaarde waaraan moet zijn voldaan, voordat een verwacht nivo-verschil in de nameting op deze gezamenlijke tests kan worden aangetoond (zie par. 1.4.3.1).

Hypothese I is gebaseerd op de veronderstelling dat de tweede matching succesvol is geweest (zie par. IV.2).

Er is sprake van konfirmatie van deze hypothese, wanneer uit de toetsing op de voormetingen blijkt, dat noch de nulhypothese betreffend gelijkheid van kovariantie-matrices noch die betreffende gelijkheid van groepscentroiden verworpen behoeft te worden.

Hypothese II

De onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB vertonen een significant nivo-verschil in de nameting op de gezamenlijke definitieve tests als gevolg van de groepstrainingskonditie in het PTK, welke konditie in het HvB ontbreekt.

Op grond van de veronderstelling dat deze training beoogt compensatie te bieden voor de van de detentie verwachte negatieve effecten en daarnaast

beoogt een positieve bijdrage te leveren tot de resocialisatie van de gedetineerden, verwachten wij dat dit nivo-verschil zich op de afzonderlijke tests als volgt zal manifesteren: significant hogere gemiddelden op de tests die kunnen worden omschreven als indicatoren voor vormen van aangepast gedrag bij de PTK-groep en significant hogere gemiddelden op tests die kunnen worden aangeduid als indicatoren voor vormen van onaangepast gedrag bij de HvB-groep.

Deze hypothese beschouwen wij als gekonfirmeerd, wanneer de nulhypothese betreffende gelijkheid van kovariantie-matrices niet, maar de nulhypothese betreffende gelijkheid van de groepscentroiden in de nametingen wel verworpen wordt, en wanneer bovendien bij toetsing op de afzonderlijke tests blijkt, dat bovenbedoelde significante nivo-verschillen in de verwachte richting zijn opgetreden (zie par. I.1; par. I.4.3.1; par. III.3.3).

Hypothese III

Bijna alle ppn uit de PTK-groep en de HvB-groep hebben op het tijdstip van de voormeting een kort- of langdurige ervaring met uitsluitend detentie opgedaan.

Hoeveel ppn uit beide criteriumgroepen deze ervaring hebben, is onbekend, omdat wij bij deze ppn, zoals gezegd, niet over het Algemeen Dokumentatie Register beschikken (zie noot 7). In elk geval kunnen wij zeggen, dat alle ppn uit de criteriumgroepen deze ervaring, *onmiddellijk voorafgaande aan de voormeting*, missen. Deze aanwijzing is van belang, omdat uit een korrelatie-onderzoek bij de PTK-groep en HvB-groep gezamenlijk blijkt, 1 dat geen enkele test significant korreleert met de achtergrondvariabele „Totale duur van de gevangenisstraf m.b.t. *eerdere veroordelingen*”; 2 dat de test Social Maladjustment uitsluitend significant (positief) korreleert met de achtergrondvariabelen „Duur van de werkelijke straf­tijd m.b.t. *de laatste veroordeling*” en „Duur van de periode van voorarrest m.b.t. *de laatste veroordeling*”. Social Maladjustment geldt in dit onderzoek bij uitstek als indikator voor aanpassing aan de kriminele subkultuur (par. III.2) Deze aanpassing („*prisonization*” genoemd) wordt door ons beschouwd als het veronderstelde negatieve effect van een penitentiaire setting waarin uitsluitend detentie plaatsvindt (par. I.1) Uit het bovenstaande kan men afleiden, dat *recent* opgedane ervaringen met uitsluitend detentie wellicht meer bijdragen tot een verwacht nivo-verschil tussen „geregistreerden” en „ongeregistreerden” dan in het *verleden* opgedane ervaringen met uitsluitend detentie

Op grond van de veronderstelling, dat van detentie een kriminele invloed uitgaat, verwachten wij dat de afzonderlijke onderzoeksgroepen uit bovengenoemde twee instellingen (de „geregistreerden”) bij voormeting lager zullen scoren op een kanonische diskriminant dimensie die kan worden geïnterpreteerd als een indikator voor *Maatschappelijke Integratie* dan elk van de beide criteriumgroepen (de „ongeregistreerden”) eveneens bij voormeting (zie par. I.1; par I.4.3.1).

Deze formulering vereist nadere toelichting. De bedoelde kanonische diskri-

minant dimensie vindt men door uitvoering van een kanonische diskriminant analyse op de gezamenlijke definitieve tests bij de in Tabel IV.4 genoemde groepen.

Er is sprake van confirmatie van hypothese III,

- wanneer een kanonische diskriminant dimensie wordt gevonden die kan worden geïnterpreteerd als een indikator voor *Maatschappelijke Integratie*;
- wanneer bovendien blijkt dat tussen de afzonderlijke groepen uit het PTK en het HvB enerzijds en elk van de beide criteriumgroepen anderzijds bij voormeting de verwachte verschillen op deze dimensie optreden.

Hypothese IV

Als gevolg van de kontinuering van de veronderstelde kriminele invloed van de detentie in de HvB's zal de onderzoeksgroep uit deze instellingen bij de nameting op de bedoelde kanonische diskriminant dimensie (zie hypothese III) lager scoren dan bij voormeting terwijl de onderzoeksgroep uit het PTK als gevolg van de veronderstelde resocialiserende invloed van de groeps-training juist hoger zal scoren op deze dimensie dan bij voormeting (zie par. I.4.3.1 en II.1).

Hypothese V en VI

Van hypothese IV kunnen onderstaande verwachtingen worden afgeleid.

- Bij uitvoering van een diskriminant analyse uitsluitend binnen de PTK-groep zal de te vinden diskriminant dimensie verwijzen naar een significant nivo-verschil tussen de vóór- en nametingen op de gezamenlijke definitieve tests.
- Voor deze diskriminant dimensie zal de bedoelde kanonische diskriminant dimensie (zie hypothesen III en IV) het meest representatief zijn.
- Bij uitvoering van een diskriminant analyse bij de HvB-groep zal de te vinden diskriminant dimensie eveneens wijzen op een significant nivo-verschil tussen de vóór- en nametingen op deze gezamenlijke tests.
- Ook voor deze diskriminant dimensie zal de bedoelde kanonische diskriminant dimensie het meest representatief zijn.

De verwachtingen a. en b. hebben betrekking op hypothese V en de verwachtingen c. en d. op hypothese VI.

Beide hypothesen kunnen als gekonfirmeerd beschouwd worden,

- wanneer de nulhypothesen betreffende gelijkheid van kovariantiematrices niet maar die betreffende gelijkheid van groepscentroïden wel verworpen wordt;

- wanneer verder uit de vergelijking van de diskriminant dimensies met de kanonische diskriminant dimensies blijkt, dat beide diskriminant dimensies

de meeste gelijkenis vertonen met de bedoelde kanonische diskriminant dimensie.

IV.3.2 Het konfirmatieonderzoek

De resultaten van de toetsingen van de nulhypothese in het kader van het konfirmatieonderzoek zijn samengevat in Tabel IV.2. In deze tabel treft men een driedeling aan, die correspondeert met drie opeenvolgende fasen van dit deelonderzoek, nl.

- het onderzoek naar de konfirmatie van hypothese I en hypothese II.
- het onderzoek naar de konfirmatie van hypothese III en hypothese IV.
- het onderzoek naar de konfirmatie van hypothese V en hypothese VI.

IV.3.2.1 Onderzoek naar de konfirmatie van hypothese I en hypothese II

Tabel IV.2 laat zien, dat i.v.m. hypothese I de nulhypothese betreffende gelijkheid van kovariantiematrices volgens verwachting niet verworpen hoeft te worden. De nulhypothese betreffende gelijkheid van groepscentroïden dient echter tegen de verwachting in verworpen te worden. Uit dit laatste resultaat blijkt, dat de tweede matching weliswaar geleid heeft tot een bijna perfecte vergelijkbaarheid van de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB op de achtergrondvariabelen (zie Tabel IV.1), maar niet gevoerd heeft tot de beoogde nivellering van het nivo-verschil tussen beide onderzoeksgroepen op de gezamenlijke tests bij voormeting.

I.v.m. hypothese II komt naar voren, dat de nulhypothese betreffende gelijkheid van kovariantiematrices volgens verwachting en de nulhypothese betreffende gelijkheid van groepscentroïden tegen de verwachting in niet verworpen behoeven te worden.

Tabel IV 2: Resultaten van de toetsingen

	te konfir- meren hypothesen	toets voor gelijk- heid van kova- riantie-matrices		toets voor gelijkheid van groeps- centroiden							
		χ^2_b	df	p*	χ^2	df	F	df1	df2	Eta ²	p*
fase I	hyp I	103.7	105	.517			1.93	14	123	.18	.029
	hyp. II	102	105	.561			1.19	14	123	.12	.291
fase II	hyp. III				215.7	70				.22	<.001
	en	540	525	.316	121.6	52				.16	<.001
					55.6	36				.08	.020
							1.12	22	740	.04	.318
	hyp. IV						.95	10	371	.03	.515
fase III	hyp V	97	105	.693			2.57	14	143	.20	.003
	hyp. VI	74	105	.992			1.20	14	103	.14	.290

* kritische p-waarde is .05.

BIJLAGE VI laat zien, dat de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB bij voormeting voornamelijk verschillen op de tests Social Self, Word Fluency (11) en Withdrawal. Bij nameting lijken alleen de tests Word Fluency en Dogmatisme relevant bij de diskriminatie tussen beide groepen. Uit Tabel IV.3 wordt duidelijk, dat op bovengenoemde tests (dit zijn, met uitzondering van Dogmatisme, de enige tests waarop significante nivo-verschillen gevonden zijn) de oorspronkelijke significante nivo-verschillen tussen de twee groepen bij nameting genivelleerd zijn (zie BIJLAGE IX voor de richting van deze nivo-verschillen).

Tabel IV.3: F*-toets bij afzonderlijke tests

	PTK — HvB (voormeting) (voormeting)		PTK — HvB (nameting) (nameting)	
	F	p**	F	p**
tests:				
Social Self	5.21	.02	.39	.54
Withdrawal	15.82	.0003	.15	.70
Word Fluency	8.91	.004	3.16	.07
Dogmatisme	1.35	.25	3.45	.06

* df1 = 1, df2 = 136

** de kritische p-waarde = .05

Konklusie

Uit het bovenstaande blijkt, dat noch hypothese I noch hypothese II geconfirmeerd zijn.

Aangezien hypothese I niet geconfirmeerd is, blijkt het niet mogelijk het veronderstelde groepstrainingseffekt volgens de voorgestelde onderzoeksprocedure aan te tonen. Daartoe is nl. vereist, dat tussen de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB noch op achtergrondvariabelen noch op tests bij voormeting nivo-verschillen bestaan. De twee groepen vertonen, zoals gezegd, alleen op de achtergrondvariabelen geen nivo-verschillen.

Dit is dus een beperking waarmee wij bij de interpretatie van de onderzoeksresultaten rekening moeten houden (zie par. IV.4.1).

IV.3.2.2 Onderzoek naar de konfirmatie van hypothese III en hypothese IV

Ter konfirmatie van hypothese III en hypothese IV werd bij onderstaande zes groepen (zie Tabel IV.4) op de 14 definitieve tests een kanonische diskriminant analyse uitgevoerd.

Tabel IV.4: De onderzoeksgroepen bij kanonische diskriminant analyse

1. de PTK-groep bij voormeting	} de experimentele en kontrôlegroep bij vóór- en nameting
2. de PTK-groep bij nameting	
3. de HvB-groep bij voormeting	
4. de HvB-groep bij nameting	
5. de OBS-groep bij voormeting	} de criterium-groepen bij voormeting
6. de MKS-groep bij voormeting	

Deze analyse leverde vijf kanonische diskriminant dimensies op. Alleen de eerste drie geëxtraheerde dimensies vertonen relevantie voor de diskriminatie tussen deze zes groepen.

Uitsluitend op de eerste drie dimensies worden significante verschillen tussen de zes groepscendroiden gevonden. Bovendien blijken de proporties variantie, die middels de vierde en vijfde dimensie door groepsverschillen verklaard worden (Eta^2), te verwaarlozen (zie Tabel IV.2)

De eerste vraag is nu, welke van de drie relevante kanonische diskriminant dimensies de bedoelde *Maatschappelijke Integratie* dimensie is.

In Bijlage VII is de kanonische diskriminant-strukturmatrix m.b.t. de eerste drie kanonische diskriminant dimensies gegeven. Deze matrix bevat de korrelaties tussen deze drie dimensies en de 14 definitieve tests. Het blijkt nu, dat twee tests (Social Maladjustment en Sociale Informatie) die het meest specifiek zijn voor de eerste globale faktor (zie Bijlage V) ook het meest specifiek zijn voor de eerste kanonische diskriminant dimensie.

De eerste globale faktor verwijst, zoals gezegd, naar het „construct” *Maatschappelijke Integratie*. Blijkt uit bovengenoemde overeenstemming in voldoende mate, dat de eerste kanonische diskriminant dimensie als de bedoelde *Maatschappelijke Integratie* kan worden beschouwd? Om meer evidentie te verkrijgen, werd de overeenkomst bepaald tussen elk van beide globale factoren (BIJLAGE V) en elk van de drie kanonische diskriminant dimensies (BIJLAGE VII). De mate van overeenkomst werd uitgedrukt in de mate van „stress”. Tabel IV.5 laat zien, dat de eerste kanonische diskriminant dimensie en de eerste globale faktor inderdaad onderling de meeste gelijkens vertonen ($S_k = .30$).

Tabel IV.5: Overeenkomst tussen de twee globale factoren en de drie kanonische diskriminant dimensies

		globale factoren	
		I	II
kanonische	I	$s_k = .30$	$s_k = .47$
diskriminant	II	$s_k = .34$	$s_k = .46$
dimensies	III	$s_k = .34$	$s_k = .36$

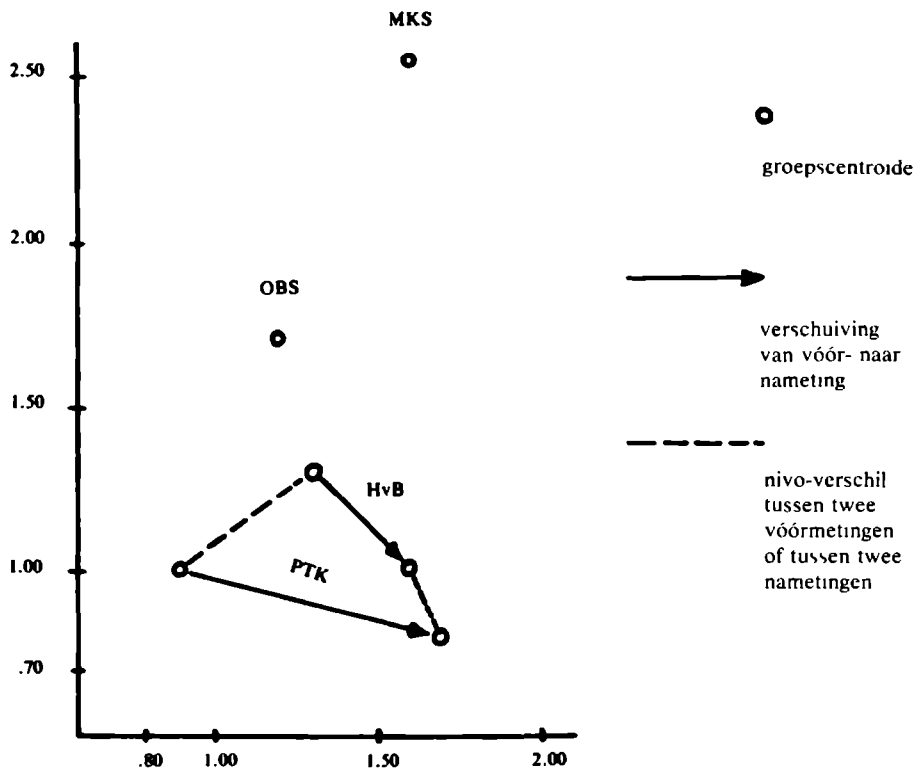
Hypothese III blijkt nu geconfirmeerd, wanneer deze eerste kanonische diskriminant dimensie bij voormeting volgens verwachting diskrimineert tussen de afzonderlijke groepen uit het PTK en het HvB enerzijds en de beide afzonderlijke criteriumgroepen anderzijds. Hypothese IV kan als geconfirmeerd beschouwd worden, wanneer op deze dimensie de PTK-groep een toename en de HvB-groep een afname vertoont.

De Figuren IV.1 en IV.2 laten zien of deze verwachtingen zijn uitgekomen.

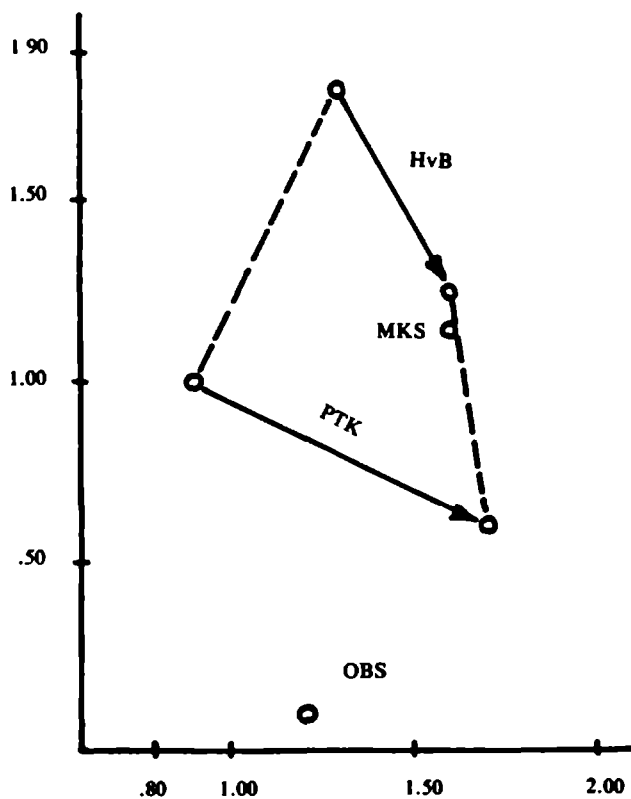
Deze figuren zijn de grafische representatie van Tabel IV.6. In deze tabel zijn de projecties van alle zes groepscentroiden op de eerste drie kanonische diskriminant dimensies gegeven

Tabel IV.6: Projecties van groepscentroïden op de eerste drie kanonische diskriminant dimensies

	kan. disk. dimensies		
	I	II	III
1. PTK-groep bij voormeting	1.06	— 1.06	.89
2. PTK-groep bij nameting	.79	— .64	1.70
3. HvB-groep bij voormeting	1.33	— 1.83	1.28
4. HvB-groep bij nameting	.98	— 1.27	1.60
5. OBS-groep bij voormeting	1.67	— .15	1.19
6. MKS-groep bij voormeting	2.55	— 1.21	1.60

Figuur IV.1 : Diskriminatie op de eerste en derde kan. diskriminant dimensie

Figuur IV 2 Diskriminatie op de tweede en derde kan diskriminant dimensie

Konklusie

1. Op de eerste kanonische diskriminant dimensie, de bedoelde *Maatschappelijke Integratie* dimensie, blijken de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB (de „geregistreerden”) bij voormeting volgens verwachting lager te scoren dan de beide criterium-groepen (de „ongeregistreerden”), eveneens bij voormeting. Hypothese III is derhalve gekonfirmeerd.

2. De veranderingen die op deze kanonische diskriminant dimensie geregistreerd werden, wijzen bij de HvB-groep in de verwachte richting, maar bij de PTK-groep in een richting die tegen de verwachting in is. Hypothese IV is derhalve niet gekonfirmeerd.

3. Deze laatste konklusies (punt 2) zijn tentatief, omdat ze berusten op informatie verkregen bij alle gezamenlijke groepen en niet op informatie verkregen uit de vergelijking tussen vóór- en nametingen van de betreffende groep alleen. Deze laatste informatie is de meest nauwkeurige. Bij de bestudering van de verandering binnen een onderzoeksgroep (hier: PTK-groep of HvB-groep) moeten wij ons dus baseren op een diskriminant analyse, uitgevoerd op de vóór- en nametingen van uitsluitend de betreffende onderzoeksgroep. Ter konfirmatie van hypothese V en hypothese VI zullen wij dan ook zulke diskriminant analyses uitvoeren.

IV.3.2.3 Onderzoek naar de konfirmatie van hypothese V en hypothese VI

De konfirmatie van beide hypothesen impliceert twee stappen.

Bij de eerste stap gaat het om beantwoording van de vraag of er bij de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB sprake is van een significant nivo-verschil tussen vóór- en nametingen op de gezamenlijke definitieve tests.

Deze stap impliceert bij de PTK-groep alsook bij de HvB-groep de toetsing van de nulhypothese betreffende gelijkheid van kovariantiematrices alsmede de toetsing van de nulhypothese betreffende gelijkheid van groepscentroïden. Beide toetsingen hebben betrekking op de vóór- en nametingen op de 14 definitieve tests.

Bij de tweede stap gaat het om beantwoording van de vraag of de twee te vinden diskriminant dimensies (die dus elk binnen een onderzoeksgroep diskrimineren tussen vóór- en nametingen op de tests) geïnterpreteerd kunnen worden in termen van de kanonische diskriminant dimensie die kan worden opgevat als een indikator voor *Maatschappelijke Integratie*. Als zodanig heeft zich de eerste kanonische diskriminant dimensie gemanifesteerd (zie par. IV.3.2.2).

Resultaten van de toetsingen (eerste stap)

Uit Tabel IV.2 blijkt, dat volgens verwachting de nulhypothese betreffende

gelijkheid van kovariantiematrices bij de PTK-groep en ook bij de HvB-groep niet verworpen hoeft te worden.

Deze tabel laat voorts zien, dat de nulhypothese betreffende gelijkheid van groepscentroïden bij de PTK-groep volgens verwachting verworpen moet worden, maar dat deze nulhypothese bij de HvB-groep tegen de verwachting in niet verworpen hoeft te worden (gegeven de gevonden p-waarden).

Interpretatie van de diskriminant dimensies (tweede stap)

Met welke kanonische diskriminant dimensies vertonen de twee diskriminant dimensies, die bij de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB tussen vóór- en nametingen diskrimineren, de meeste overeenkomst? Verwacht wordt, dat beide diskriminant dimensies de meeste overeenkomst vertonen met de eerste kanonische diskriminant dimensie, die als *Maatschappelijke Integratie* dimensie naar voren is gekomen.

Om bovengenoemde vraag te beantwoorden, werd niet alleen de overeenkomst bepaald tussen elk van deze twee diskriminant dimensies en elk van de drie kanonische diskriminant dimensies, maar ook tussen andere voor dit onderzoek relevante diskriminant dimensies en de drie kanonische dimensies. De mate van overeenkomst werd weer uitgedrukt in de mate van „stress”.

Tabel IV.7 laat zien, dat tegen de verwachting in niet de eerste kanonische diskriminant dimensie het meest representatief is voor de twee diskriminant dimensies, gevonden binnen de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB. Het blijkt, dat de diskriminant dimensie die tussen de vóór- en nametingen diskrimineert bij de HvB-groep de meeste gelijkenis vertoont met de tweede kanonische diskriminant dimensie en de diskriminant dimensie die tussen de vóór- en nametingen diskrimineert bij de PTK-groep de meeste overeenkomst vertoont met de derde kanonische diskriminant dimensie.

Uit dit resultaat blijkt, dat hypothese V en hypothese VI niet geconfirmeerd zijn (zie ook de eerste stap).

Tabel IV.7: Overeenkomst tussen diskriminant dimensies en kanonische diskriminant dimensies

					kan. diskrim. dimensies		
					I	II	III
diskriminant dimensies	diskriminatie tussen twee ongelijk- soortige onderzoeks- groepen	OBS — PTK (voormeting) (voormeting)	(a)	$s_k = .25$	$s_k = .20$	$s_k = .42$	
		OBS — PTK (voormeting) (nameting)	(b)	$s_k = .17$	$s_k = .28$	$s_k = .27$	
		MKS — PTK (voormeting) (voormeting)	(c)	$s_k = .14$	$s_k = .35$	$s_k = .43$	
		MKS — PTK (voormeting) (nameting)	(d)	$s_k = .08$	$s_k = .37$	$s_k = .34$	
		OBS — HvB (voormeting) (voormeting)	(e)	$s_k = .31$	$s_k = .09$	$s_k = .37$	
		OBS — HvB (voormeting) (nameting)	(f)	$s_k = .22$	$s_k = .20$	$s_k = .30$	
		MKS — HvB (voormeting) (voormeting)	(g)	$s_k = .16$	$s_k = .27$	$s_k = .40$	
		MKS — HvB (voormeting) (nameting)	(h)	$s_k = .06$	$s_k = .34$	$s_k = .35$	
	diskriminatie tussen twee gelijksoortige onderzoeks- groepen	PTK — HvB (voormeting) (voormeting)	(i)	$s_k = .39$	$s_k = .22$	$s_k = .29$	
		PTK — HvB (nameting) (nameting)	(j)	$s_k = .37$	$s_k = .20$	$s_k = .37$	
		OBS — MKS (voormeting) (voormeting)	(k)	$s_k = .47$	$s_k = .26$	$s_k = .35$	
	diskriminatie binnen éénzelfde onderzoeks- groep	PTK — PTK (voormeting) (nameting)	(l)	$s_k = .30$	$s_k = .40$	$s_k = .12$	
		HvB — HvB (voormeting) (nameting)	(m)	$s_k = .47$	$s_k = .27$	$s_k = .47$	

De eerste kanonische diskriminant dimensie blijkt het meest representatief voor de diskriminant dimensies die diskrimineren tussen een groep „geregistreerden” en een groep „ongeregistreerden”. Met deze kanonische diskriminant dimensie komen m.n. alle diskriminant dimensies overeen die diskrimineren tussen de voormetingen van de MKS-groep en de voormetingen van de

groepen uit het PTK en het HvB. Deze resultaten zijn consistent met hypothese III

Voor de diskriminant dimensies die diskrimineren tussen de voormetingen van de OBS-groep en de voormetingen van de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB is echter de tweede kanonische diskriminant dimensie het meest representatief. Deze resultaten zijn niet consistent met hypothese III.

De verschillen in resultaten tussen beide criterium-groepen kunnen wellicht worden toegeschreven aan het verschil t.a.v. de konditie „vrijwillig verblijf in de instelling”. Deze konditie is nl. aanwezig bij de OBS-groep, maar ontbreekt bij de MKS-groep, evenals bij de HvB-groep en ook grotendeels bij de PTK-groep (zie par. I.4.3.1).

Deze interpretatie is bovendien aannemelijk, omdat de tweede kanonische diskriminant dimensie vooral representatief blijkt voor diskriminant dimensies die diskrimineren tussen groepen die alle min of meer verschillen t.a.v. deze konditie. Ook de PTK-groep en de HvB-groep vertonen, zoals gezegd, enig verschil in dit opzicht. De plaatsing in het HvB gebeurt niet op basis van vrijwilligheid, terwijl de plaatsing in het PTK berust op een relatief vrijwillige keuze. De gedetineerde kan nl. kiezen tussen een verblijf in het PTK of een verblijf in het HvB (12).

Uit het bovenstaande blijkt, dat ter konfirmatie van hypothese III de OBS-groep waarschijnlijk minder geschikt is dan de MKS-groep. Dit komt dus, omdat in tegenstelling tot de MKS-groep, de OBS-groep niet alleen verschilt van de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB t.a.v. de detentie-konditie, maar ook t.a.v. de konditie „vrijwillig verblijf in de instelling”.

IV.4 INTERPRETATIE VAN DE RESULTATEN VAN ONDERZOEK

IV.4.1 Inleiding

De onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB vertonen dus onderling een sterke overeenkomst t.a.v. de tien achtergrondvariabelen. Ze verschillen echter niet alleen t.a.v. de groepstraining (de experimentele konditie), die in het HvB ontbreekt, maar bovendien t.a.v. de voormetingen op de gezamenlijke tests.

Het alleen bij de PTK-groep gesignaleerde significante nivo-verschil op de gezamenlijke tests tussen vóór- en nameting lijkt nu niet alleen geïnterpreteerd te kunnen worden als een effect van de groepstraining in het PTK. Het lijkt bovendien mogelijk dit verschil toe te schrijven aan het oorspronkelijke verschil tussen beide onderzoeksgroepen op de tests alsook aan een combinatie van beide factoren.

De onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB vertonen echter bij vorming geen beduidend nivo-verschil op de kanonische diskriminant dimensie waarop het effect bij de PTK-groep voornamelijk gemeten kan worden.

Wij vonden nl. een kanonische diskriminant dimensie die als het meest representatief mag worden beschouwd voor het oorspronkelijke nivo-verschil tussen beide onderzoeksgroepen op de gezamenlijke tests. Bovenbedoelde kanonische diskriminant dimensie bleek niet dezelfde als die welke het meest representatief werd beschouwd voor het nivo-verschil tussen vóór- en nametingen op de gezamenlijke tests bij de PTK-groep. Beide bovengenoemde kanonische diskriminant dimensies zijn, zoals gezegd, ongekorreleerd.

Volgt uit het bovenstaande nu, dat het bij de PTK-groep waargenomen effect toch kan worden opgevat als het effect van de groepstraining in het PTK? Dit is alleen aannemelijk, wanneer bovendien blijkt, dat bij de PTK-groep de verschillen tussen vóór- en nameting op de betreffende diskriminant dimensie (zie Tabel IV.7, dimensie I) ongekorreleerd zijn met de scores op de diskriminant dimensie die diskrimineert tussen de HvB-groep en de PTK-groep bij vorming (zie Tabel IV.7, dimensie i).

Hiertoe hebben wij bij de PTK-groep de voormetingen op diskriminant dimensie i (welke metingen gewogen zijn in termen van de oorspronkelijke verschillen tussen beide onderzoeksgroepen), gekorreleerd met de nametingen op diskriminant dimensie I (welke metingen gewogen zijn in termen van de verschillen tussen vóór- en nameting binnen de PTK-groep), en vervolgens op deze laatste dimensie de voormetingen uitgepartialiseerd uit de nametingen (13).

Wij vonden een partiele korrelatie van .19, welke korrelatie niet significant van nul verschilt (zie Tabel IV.8). Dit resultaat impliceert, dat het waargenomen effect bij de PTK-groep niet toe te schrijven is aan de oorspronkelijke verschillen tussen de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB, en derhalve zeer waarschijnlijk moet worden opgevat als een effect van de groepstraining in het PTK. Dit effect impliceert, zoals gezegd, een significante verandering op de gezamenlijke tests.

Tabel IV.8: De gevonden partiële korrelatie

$$\left. \begin{array}{l} r_{wy} = .16 \\ r_{wx} = -.03 \\ r_{yx} = .42 \end{array} \right\} \quad r_{wy \cdot x} = .19^*$$

W = meting op diskriminant dimensie i

X = voormeting op diskriminant dimensie i

Y = nameting op diskriminant dimensie i

* .10 > p > .09

In par. IV.4.3 zal een poging worden ondernomen het bij de PTK-groep gesignaleerde veranderingspatroon te interpreteren in termen van het onderliggende proces. Eerst zal echter getracht worden het proces van verandering in het HvB te beschrijven, ook al heeft dit laatste proces niet geleid tot een gesignaleerde significante verschuiving op de door ons ontwikkelde tests (par. IV.4.2).

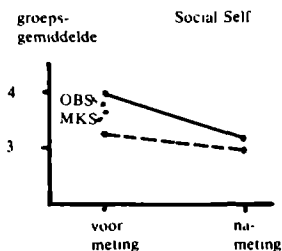
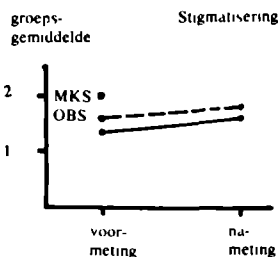
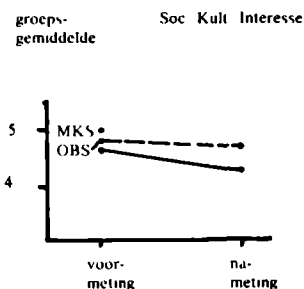
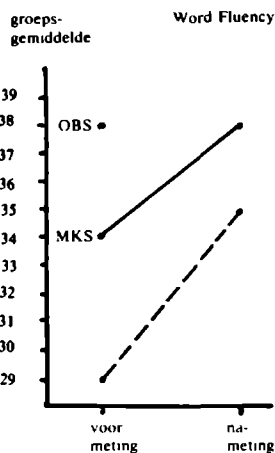
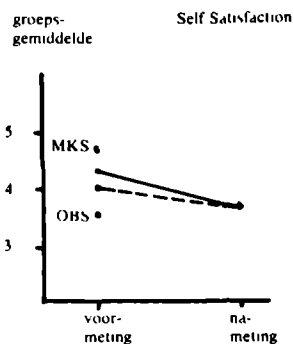
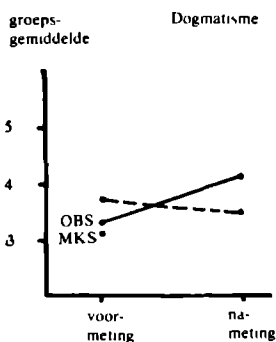
Een beter inzicht in de aard van deze processen kan wellicht tot een meer verantwoorde evaluatie van de onderzoeksresultaten leiden.

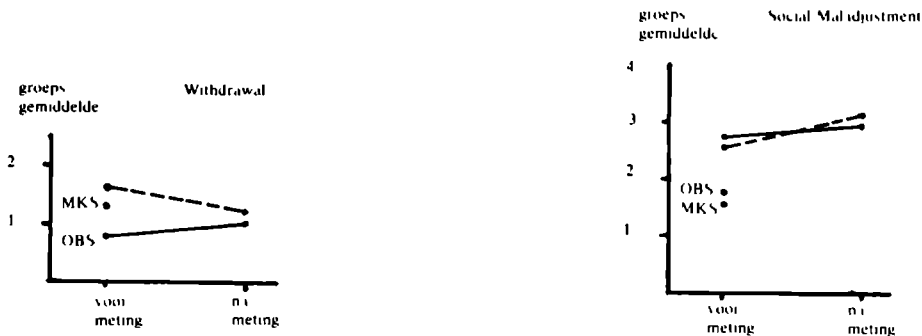
Deze processen zullen wij trachten te interpreteren aan de hand van de effecten zonder dat de processen die tot de effecten hebben geleid onderwerp van studie zijn geweest. Het probleem hierbij is, zoals gezegd, duidelijk. Aan dezelfde waargenomen effecten kunnen verschillende processen en aan verschillende waargenomen effecten dezelfde processen ten grondslag hebben gelegen.

Onderstaande interpretaties moeten derhalve worden gezien als tentatief; ze kunnen tot een meer verantwoorde interpretatie van de onderzoeksresultaten leiden, maar moeten uiteindelijk fungeren als een eerste aanzet tot de formulering van hypothesen voor verder onderzoek (14).

In BIJLAGE VIII zijn de korrelaties gegeven van de 14 definitieve tests met de diskriminant dimensies die diskrimineren tussen de vóór- en nametingen bij de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB. Deze dimensies kunnen, zoals gezegd, worden opgevat als veranderingsdimensies. De korrelaties van de tests met deze dimensies wijzen aan welke tests het meest bijdragen tot de verandering en geven tesamen een beeld van het specifieke veranderingspatroon bij de betreffende onderzoeksgroep. In Fig. IV.3 zijn de geregistreerde

veranderingen gepresenteerd op tests die hoog correleren ($\geq .30$) met één of met beide diskriminant dimensies. In BIJLAGE IX zijn de gemiddelden te vinden op alle 14 tests bij vóór- en nameting voor alle vier onderzoeksgroepen (11).

Figuur IV 3 Weergave van de gesignalcerde veranderingen op de definitieve tests die hoog correleren ($> .30$) met de diskriminant dimensies die diskrimineren tussen voor- en nametingen bij de afzonderlijke onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB

IV.4.2 Het specifieke veranderingspatroon bij de HvB-groep

Het specifieke veranderingspatroon bij de HvB-groep roept het beeld op van kriminele beïnvloeding. Dit beeld is, zoals gezegd, te verwachten in een penitentiaire instelling van het type als het HvB, waar de nadruk ligt op „conformity” en „obedience”. In zo’n instelling verwachten wij een toenemende aanpassing aan de waarden en normen van een kriminele subcultuur.

Deze aanpassing kan men zich kort samengevat als volgt voorstellen (zie ook par. I.1). In het HvB, waar, sterker dan in het PTK, het aksent valt op autoritair-hierarchische verhoudingen tussen staf en gedetineerden, zijn de contactmogelijkheden tussen beide groepen formeler en meer beperkt. De gedetineerden zijn er meer dan die in het PTK wat hun sociale contacten betreft op elkaar aangewezen. In een dergelijke setting kan onder de gedetineerden een eigen „inmate culture” ontstaan waarmee elke gedetineerde uit solidariteit met de overige gedetineerden zich gedurende zijn verblijf in de instelling in toenemende mate gaat involveren. Deze involvering kan leiden tot overname van de waarden en normen van deze subcultuur.

In het HvB lijkt deze aanpassing zich hoofdzakelijk te manifesteren in een versterking van een positieve instelling t.o.v. stelen alsmede in een versterking van een negatieve attitude t.o.v. de politie (toename in *Social Maladjustment*). Konform de verwachting van een toenemende involvering met de „inmate culture” is de waargenomen afnemende tendens zich sociaal te isoleren (afname in *Withdrawal*).

De vraag is nu, of het door ons veronderstelde veranderingsproces bij de HvB-groep – een proces dat, zoals gezegd, niet heeft geleid tot een significante lineaire verschuiving op de gezamenlijke tests – mag worden aangeduid met de term „*prisonization*”. Overname van deze van CLEMMER afkomstige term, impliceert, dat de kriminele aanpassing in het HvB wordt opgevat als een positieve lineaire funktie van de duur van het verblijf in de instelling (zie par. I.1). Volgens CLEMMER's visie moet men de aanpassing aan de kriminele subcultuur binnen de gevangenis opvatten als een voortzetting van de aanpassing aan de kriminele subcultuur buiten de gevangenis. In de gevangenis wordt de gedetineerde dus alleen maar bevestigd en versterkt in zijn kriminele waarden en normen. De invloed is derhalve van fundamentele en duurzame aard (15).

Volgens de visie van WHEELER (15) is zo'n lineair verband weliswaar aantoonbaar, maar is een kurvilineaire samenhang met de duur van de detentie voor deze kriminele aanpassing veel kenmerkender. Deze auteur konstateert dat de kriminele invloed, die in de gevangenis plaats vindt, vaak van korte duur is, en suggereert dat een verblijf in de gevangenis uitsluitend een oppervlakkige verandering in de psychische gesteldheid van de gedetineerden te weegbrengt.

Welk van beide interpretaties verschaft ons nu het meeste inzicht in het bij de HvB-groep veronderstelde veranderingsproces?

In dit onderzoek werd slechts op twee tijdstippen gemeten. Zodoende is het niet mogelijk een kurvilineaire samenhang tussen de duur van het verblijf in de instelling en de mate van kriminele aanpassing rechtstreeks aan te tonen (zie par. I.4.2.2). Niettemin hebben wij een aanwijzing gevonden dat niet de interpretatie van CLEMMER maar die van WHEELER gevolgd moet worden. Met deze aanwijzing doelen wij op de relatief zwakke begripsvaliditeit van de test Social Maladjustment (zie par. III.3.4.2).

Deze test werd bij uitstek als een indikator voor *prisonization* beschouwd (zie par. III.2). De relatief zwakke begripsvaliditeit van deze test impliceert, dat vanuit het waargenomen nivo-verschil tussen vóór- en nameting op de test waarschijnlijk niet mag worden geëxtrapoleerd naar een gradueel verschil in een onderliggende dispositie of trek en dat als gevolg daarvan het betreffende nivo-verschil niet opgevat mag worden als een indikatie voor een mogelijk duurzame kriminele aanpassing.

Het lijkt er dus op, dat in het HvB, waar geen groepstraining plaats vindt maar alleen van detentie sprake is, eerder moet worden gesproken van een oppervlakkige waarschijnlijk kortstondige verandering (althans bij de door ons onderzochte ppn) dan van een fundamentele verandering die gewoonlijk ook duurzaam is (zie par. I.4.2.1). Deze interpretatie van het bij de HvB-groep

waargenomen veranderingspatroon is consistent met de uitspraak, dat recent opgedane ervaringen met detentie wellicht meer bijdragen tot een verwacht verschil tussen „geregistreerden” en „ongeregistreerden” dan in het verleden opgedane ervaringen met detentie (zie par. IV.3.1).

IV.4.3 Het specifieke veranderingspatroon bij de PTK-groep

Het veranderingspatroon dat bij de PTK-groep wordt waargenomen roept veel minder dan het bij de HvB-groep gesignaleerde patroon van verandering het beeld op van personen die zich aanpassen aan de waarden van een criminele subcultuur. Een indicatie hiervoor is allereerst de lage korrelatie van de test Social Maladjustment met de veranderingsdimensie die bij de PTK-groep is gevonden (zie BIJLAGE VIII).

In het HvB heeft de gedetineerde meer dan in het PTK gelegenheid zijn problematiek uit de weg te gaan. Er worden in het HvB minder eisen aan hem gesteld in sociaal opzicht; het werk is er minder zwaar dan in het PTK. Omdat de gedetineerde in het HvB niet in groepsverband leeft, niet door allerlei intensieve groepsactiviteiten in beslag genomen wordt, heeft de detentie daar een meer vrijblijvend karakter. D.w.z., er is in het HvB sprake van een meer passieve tijdspassing waarbij weinig of geen persoonlijke inzet van de gedetineerde wordt vereist. Door dit alles kan deze gemakkelijk in een min of meer amorse massa opgaan (16).

In het PTK heeft de gedetineerde deze kans op escape niet of minder. Integendeel, middels een druk en gevarieerd programma van groepsactiviteiten en groepsgesprekken wordt hij – via een proces van „reality testing” – gedwongen zich op zijn eigen gedrag in de groep te bezinnen. Er wordt daar, zoals gezegd, een beroep gedaan op de behoefte aan *zelf-aktualisatie* bij de gedetineerde. Aan dit middel wordt vorm gegeven door de uitnodiging aan de gedetineerde zichzelf te zijn. Via het middel *sociaal leren* worden bovendien allerlei leerprocessen geactiveerd, enerzijds om te voorkomen dat een criminele subcultuur ontstaat, waaraan de gedetineerde zijn waarde gaat ontleen, en anderzijds om te bereiken dat het zelfinzicht bij de gedetineerde wordt vergroot (zie par. II.3.3).

Centraal staat in het PTK dus het activeren en bevorderen van een *zelfherkenningsproces*. Met de groep als instrument tracht men de gedetineerde tot een beter inzicht in de sociale betekenis van zijn handelen en dus tot een reëler en duidelijker beeld van zichzelf te brengen (17).

De PTK-groep vormt in vergelijking tot de onderzoeksgroep uit het HvB een veel homogeenere groep. De HvB-groep omvat tenminste drie categorieën personen:

- zij, die afvielen bij de selectie voor het PTK;
- zij, die geen gebruik wensten te maken van de mogelijkheid om een training in het PTK te volgen;
- zij, die niet voor selectie naar het PTK in aanmerking kwamen (waarschijnlijk de grootste categorie).

De PTK-groep omvat personen die alle gemeen hebben dat zij het PTK hebben geprefereerd boven het HvB om er hun verdere gevangenisstraf te voltooien. Hierdoor is het waarschijnlijk dat zij in vergelijking tot de meeste personen uit de HvB-groep meer bereid zijn aan de aan hen gestelde verwachtingen te voldoen. Het besef uit vele anderen geselecteerd te zijn, kan bij hen een gevoel van exclusiviteit oproepen hebben en wellicht geleid hebben tot een overschatting van het geloof in eigen mogelijkheden. Het bovenstaande verklaart wellicht dat bij de voormeting de PTK-groep een significant hoger gemiddelde vertoont op de test *Social Self* en een significant lager gemiddelde laat zien op de test *Withdrawal* dan de onderzoeksgroep uit het HvB (zie Tabel IV.3 en BIJLAGE IX). De gedetineerde vertoont dus bij aanvang van de groepstraining in het PTK in vergelijking tot de gedetineerde uit de HvB-groep (bij de voormeting) een positiever beeld van zichzelf in relatie tot anderen (*Social Self*), alsook een sterkere neiging zichzelf voor anderen open te stellen (*Withdrawal*).

In het bovenstaande hebben wij gewezen op de waarschijnlijkheid dat de gedetineerden die het PTK hebben gekozen relatief positiever gemotiveerd zijn om aan het programma in de gevangenis hun medewerking te verlenen dan de meeste gedetineerden uit de HvB-groep. Wij herinneren er aan, dat de keuze om aan de groepstraining in het PTK deel te nemen een gedwongen keuze uit slechts twee (mogelijk onaantrekkelijke) alternatieven is. SCHOUTEN (18) wijst er bovendien op, dat de „geregistreerde” delinquent waarschijnlijk sterk passief-feminieme trekken bezit. Het gaat dus om een persoon die niet zo snel ergens enthousiast over geraakt; d.w.z. om iemand, die minder gemakkelijk gemotiveerd kan worden, noch in positieve noch in negatieve zin. Konsistent hiermee is de bevinding dat de gedetineerde in het PTK het positief waardeert als gevangenen proberen het zichzelf gedurende hun straftijd zo gemakkelijk en aangenaam mogelijk te maken (zie Fig. II.2a).

Op grond van het bovenstaande lijkt het optreden van het zgn. Hawthorne-effect bij de PTK-groep niet erg waarschijnlijk. Dit effect kan optreden bij personen die zichzelf hebben geselecteerd voor een training. Treedt dit effect op, dan moeten de uitkomsten van de training in elk geval ten dele verklaard worden op grond van het feit, dat de personen extra gemotiveerd zijn aan de gestelde verwachtingen van de training te voldoen (19).

In de groep wordt hij dan al gauw gekonfronteerd met zijn sociaal ongewenste eigenschappen en gedwongen deze te erkennen (signifikante afname op *Social Self*). Hij komt tot het besef dat hij nog in velerlei opzicht tekortschiet: bijv. in zijn relatie tot de andere sekse, of m.b.t. zijn eigen lichaam, in zijn religieuze beleving, in zijn relatie tot zijn familie of in sociaal wenselijke eigenschappen.

(signifikante afname op *Self Satisfaction*). Er is bij hem ook een tendens bespeurbaar om het (opgeschroefde) toekomstbeeld in overeenstemming te brengen met een minder rooskleurig (reëler) zelfbeeld (signifikante toename op *Stigmatisering*).

Het bovenstaande kan men beschouwen als een indicatie voor een doorbraak van echte gevoelens. Deze doorbraak kan gepaard gaan met het te voorschijn treden van een gevoel van ellende: de gedetineerde gaat zijn eenzaamheid, mislukking, zelfverachting (wellicht) beseffen. Hierop zou kunnen wijzen de significante toename op de test *Withdrawal* en de significante afname op de test *Sociale en Kulturele Interesse*. Of zijn beide laatste veranderingen een aanwijzing, dat de gedetineerde de peer group in het PTK steeds meer als een bedreiging gaat ervaren, waaruit hij zich wenst terug te trekken (om te vervallen in apathie en passiviteit)? Is er m.a.w. een moment gedurende de training waarop bij de gedetineerde in het PTK afweerreacties gaan ontstaan, die er op gericht zijn de traumatische beleving van het verlies aan self esteem te vermijden? Er is een aanwijzing, dat de gedetineerde een, zo geen openlijke, dan toch latente weerstand tegen verandering ontwikkelt (signifikante toename op *Dogmatisme*). Wellicht is dát het antwoord van de gedetineerde in het PTK op de spanning die bij hem wordt opgeroepen als gevolg van twee tegenstrijdige informaties omtrent zijn zelfbeeld, nl.: enerzijds het (opgeschroefde) beeld dat hij van zichzelf heeft, anderzijds het (reële) afwijkende zelfbeeld dat hem in de groep wordt voorgehouden.

Konklusie

In het bovenstaande werd een poging ondernomen het proces van verandering bij de PTK-groep te interpreteren. Gewezen werd op de waarschijnlijkheid dat in vergelijking met de gedetineerde uit de HvB-groep de gedetineerde uit de PTK-groep positiever althans minder negatief gemotiveerd is, en op de mogelijkheid dat hij met opgeschroefde verwachtingen omtrent zichzelf en zijn mogelijkheden aan de groepstraining in het PTK begint. Via een proces van „reality testing” zou de gedetineerde in het PTK vervolgens in de groep worden gekonfronteerd met zijn sociaal ongewenste eigenschappen en gedwongen worden deze te erkennen. Er zijn aanwijzingen, dat er inderdaad een doorbraak van echte gevoelens bij hem plaatsvindt. Dit proces zou men kunnen samenvatten met de term *zelfherkenningsproces*. Als vervolg op dit proces zou men zich een ander proces kunnen voorstellen dat wij zouden willen aanduiden met de term *zelfhandhavingsproces*. Dit laatste proces zou als antwoord bedoeld zijn op de spanning die bij de gedetineerde in het PTK wordt opgeroepen als gevolg van de (nog) niet verwerkte tegenstrijdige informatie omtrent zijn zelfbeeld.

In het bovenstaande wordt dus de nadruk gelegd op de interpretatie van het veranderingspatroon bij de PTK-groep in termen van een *kognitief konflikt* (20). Een andere interpretatie is denkbaar, waarbij de machtsongelijkheid tussen gevangenisstraf en gedetineerden centraal staat. Dit is een interpretatie van het veranderingspatroon in termen van een *sociaal konflikt*. Aangenomen wordt dan dat de veranderingen bij de PTK-groep via „openlijke instemming”, d.w.z. via „compliance” (21) tot stand komt (signifikante toename op *Dogmatisme*).

Bij deze alternatieve interpretatie ligt het aksent op het afdwingen van respect voor de leiding (het gezag) en het openlijk instemmen met de leiding. Deze interpretatie lijkt echter om twee redenen minder aannemelijk. Ten eerste vanwege de waargenomen kritische opstelling van de gedetineerden in het PTK (22) en ten tweede vanwege het feit dat de tests die specifiek zijn voor het gesignaleerde veranderingspatroon bij de PTK-groep alle, met uitzondering van de test *Dogmatisme*, een relatief sterke begripsvaliditeit bezitten. Deze laatste test vertoont een relatief matige begripsvaliditeit (zie par. III.3.4.2). Dit impliceert dus dat bij al deze tests (dit geldt wellicht in mindere mate voor de test *Dogmatisme*) vanuit het nivo-verschil tussen vóór- en nameting geëxtrapoleerd mag worden naar een gradueel verschil in de verwachte trekken. Dit betekent, zoals gezegd, dat de verandering bij de PTK-groep waarschijnlijk verwijst naar een fundamentele wijziging in de psychische gesteldheid van de gedetineerde, welke wijziging als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering mag worden opgevat.

IV.5 SLOTKONKLUSIE

Het onderzoek is voltooid. De drie fasen van onderzoek zijn afgesloten.

Wij hebben een indirecte indicatie gevonden dat de doelstellingen, die door de directie van het PTK als wenselijk beschouwd worden, in feite worden nagestreefd. Ook is er een aanwijzing gevonden, dat de operationalisatie van de doelstellingen in termen van meetbaar gedrag (tests) korrekt is geweest.

De doelstellingen bleken geklassificeerd te kunnen worden volgens twee globale aspecten nl.: *aanleren van meer aangepast gedrag* en *afleren of voorkomen van onaangepast gedrag*. Er werd een dimensie gevonden waarop de meeste tests die beschouwd kunnen worden als indicatoren voor het eerst genoemde aspect in éénzelfde richting laden; de meeste tests die als indicatoren kunnen gelden voor het laatstgenoemde aspect, laden eveneens in éénzelfde richting, maar vergeleken met de eerste tests in tegengestelde richting. Op deze dimensie, die wij hebben aangeduid met de term *Maatschappelijke Integratie*, bleek konform de verwachting elk der beide onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB (de „geregistreerden”) een lagere skore te vertonen bij voormeting dan elk van de beide criteriumgroepen (de „ongeregistreerden”), eveneens bij voormeting. Deze verwachting was gebaseerd op de veronderstelling dat van detentie een maatschappelijk desintegrerende invloed uitgaat. Konsistent met deze verwachting was de veronderstelling dat een toenemende ervaring met detentie een daling en een toenemende ervaring met de groepstraining in het

PTK (waaraan een maatschappelijk integrerende invloed werd toegeschreven) een stijging op deze dimensie te zien geeft. Deze en andere verwachtingen die consistent zijn met bovengenoemde gekonfirmeerde verwachting, bleken evenwel niet bevestigd te kunnen worden.

Met behulp van de tests, die over het geheel aan de bij de testkonstruktie gestelde eisen voldoen, werd een effect waargenomen dat niet voorspeld was.

De vraag is nu hoe dit alleen bij de PTK-groep gesignaleerde effect, dat een significante verandering op de gezamenlijke tests impliceert, geïnterpreteerd moet worden.

Het gegeven, dat het bij de PTK-groep gesignaleerde effect niet aan de oorspronkelijke verschillen tussen de onderzoeksgroepen uit het PTK en het HvB kan worden toegeschreven, impliceert, zoals gezegd, dat wij vermoedelijk te maken hebben met een effect van de groepstraining in het PTK.

De vraag is nu of dit effect een aanwijzing inhoudt dat de probleemstelling in positieve zin beantwoord is.

Deze indicatie is er, wanneer duidelijk gemaakt kan worden dat het betreffende effect geïnterpreteerd kan worden in overeenstemming of althans niet in strijd met de gedachtengang die aan de formulering van de doelstellingen ten grondslag heeft gelegen.

Deze gedachtengang, die wij in par. 1.1 hebben ontvouwd, komt kort gezegd hierop neer.

Het functioneel maken van een sociaal konflikt in het PTK wordt beschouwd als een noodzakelijke voorwaarde voor het aktiveren van sociale leerprocessen. Door middel van deze leerprocessen denkt men te voorkomen dat een kriminele subkultuur ontstaat waaraan gedetineerden hun waarden gaan ontlelen. Vervolgens denkt men via deze leerprocessen het zelfinzicht bij de gedetineerden te vergroten.

Konform deze gedachtengang, althans niet in strijd daarmee, hebben wij tentatief gekonkludeerd,

1. dat het veranderingspatroon bij de PTK-groep veel minder dan dat bij de HvB-groep het beeld oproept van personen die zich aanpassen aan een kriminele subkultuur;

2. dat er aanwijzingen zijn dat bij gedetineerden uit het PTK een doorbraak van echte gevoelens heeft plaatsgevonden (zelfherkenningsproces);

3. dat men zich als vervolg op dit proces een ander proces kan voorstellen, bedoeld als antwoord op de spanning die bij de gedetineerde in het PTK wordt opgeroepen als gevolg van de (nog) niet verwerkte tegenstrijdige informatie omtrent zijn zelfbeeld (zelfhandavingsproces);

4. dat de verandering bij de PTK-groep waarschijnlijk verwijst naar een fundamentele wijziging in de psychische gesteldheid van de gedetineerde, welke

wijziging als een indicatie voor een mogelijk duurzame verandering mag worden opgevat.

Uit het bovenstaande blijkt dus, dat wij inderdaad een indicatie hebben gevonden dat de probleemstelling in positieve zin beantwoord is.

IV.6 NABESCHOUWING

Met dit evaluatieonderzoek is de eerste fase afgesloten van een kringproces van activiteiten, welk proces moet plaatsvinden, wanneer het PTK zijn vermoedelijke doelmatigheid wil blijven behouden (23). Uit de vergelijking van het bij de PTK-groep gesignaleerde effect met de doelstellingen van het PTK blijkt nu (zie hieronder), dat een kritische bezinning op zowel middelen als doelstellingen van het PTK wenselijk is. Deze kritische bezinning vormt dan de inleiding tot de tweede fase van het betreffende kringproces.

Bij de interpretatie van bovenbedoeld effect hebben wij meer nadruk gelegd op een cognitief konflikt binnen de persoon van de gedetineerde dan op een sociaal konflikt waarbij de machtsongelijkheid tussen gevangenispersoneel en gedetineerde centraal staat. Dit laatste konflikt lijkt meer benadrukt te worden in de oorspronkelijke gedachtengang die ten grondslag heeft gelegen aan de formulering van de doelstellingen van het PTK (zie par. I.1). Het sociaal konflikt werd door ons weliswaar niet ontkend, maar meer gesitueerd binnen de groep van medegedetineerden. Het „funktioneel maken” van dit konflikt vertaalden wij met de term „reality testing”. Binnen de groep zou de gedetineerde voornamelijk door zijn groepsgegoten gedwongen worden zich op zijn eigen gedrag in de groep te bezinnen. Deze bezinning leidt volgens onze konceptie tot een zelfherkenningsproces dat uiteindelijk lijkt te resulteren in een doorbraak van echte gevoelens. Het is nu denkbaar dat het verwerken van de tegenstrijdige informatie omtrent het zelfbeeld van de gedetineerde een noodzakelijke voorwaarde vormt voor de realisering van het uiteindelijke doel van de groepstraining, nl. het bereiken van meer maatschappelijke integratie van de gedetineerde (24). Of dit veranderingsproces tot het gewenste resultaat leidt, lijkt ons afhankelijk van twee factoren. Enerzijds, van het feit of men er bij de groepstraining in het PTK in slaagt het veronderstelde afweerpatroon (een krampachtige manier van zelfhandhaving) te doorbreken. Anderzijds, van het feit of het bij de terugplaatsing in de maatschappij gelukt voor ex-gevangenen uit het PTK optimale mogelijkheden te kreëren. Plaatsing in een milieu waarin ex-gedetineerden acceptierend tegemoet getreden worden, zou het bedoelde verwerkingsproces bij deze personen kunnen bevorderen. Plaatsing in een milieu waarin ex-gevangenen afwijzend tegemoet getreden worden,

zou bij deze kwetsbare personen alleen maar leiden tot een verdere uitbouw van het patroon van afweer; zou uiteindelijk zelfs de oorspronkelijke positieve resultaten, die vermoedelijk aan de groepstraining in het PTK moeten worden toegeschreven, weer ongedaan kunnen maken (25).

Welke implicatie heeft het bovenstaande m.b.t. een eventueel duurzaam effect van de groepstraining in het PTK?

Wij zijn nu op het punt aangekomen, dat wij beschouwen als de logische afsluiting van dit onderzoek, nl. de formulering van hypothesen voor verder onderzoek. Hierbij hebben wij een follow up-onderzoek in gedachten, dat opgevat dient te worden als vervolg op dit onderzoek. Het bedoelde vervolgonderzoek moet men dan zien als een noodzakelijke aanvulling op dit onderzoek. Immers, niet-recidiveren geldt, bij gebrek aan een even hard en meer volkomen criterium, als de uiteindelijke toets voor doelmatigheid van gevangenisstraf.

Bij de interpretatie van de resultaten van dit vervolgonderzoek dient men evenwel ernstig rekening te houden met de volgende twee factoren, nl.

1. de gebrekkige interne validiteit van dit type follow up-onderzoek, en
2. de onvolkomenheid van het suksescriterium, dat meestal gehanteerd wordt.

Voor een bespreking van deze twee factoren zij men verwezen naar par. 1.3.2.

Met deze beperkingen van follow up-onderzoek voor ogen, uitgaande van de verkregen resultaten van het onderhavige onderzoek en in het licht van de door ons gegeven interpretatie van deze resultaten kunnen wij nu de volgende hypothesen formuleren:

1. Ppn uit de PTK-groep zullen significant minder recidive vertonen dan ppn uit de HvB-groep.

2. Ppn uit de PTK-groep, die bij voormeting een relatief hoge score vertoonden op de test Social Self en een relatief lage score lieten zien op de test Withdrawal en die bovendien tussen vóór- en na-meting een afname vertoonden op de tests Social Self en Self Satisfaction en een toename manifesteerden op de test Stigmatisering maar geen verandering op de Dogmatismeschaal (aanwijzing voor een verwerkt cognitief konflikt), zullen in vergelijking tot andere ppn uit de PTK-groep

- 2.1 Signifikant minder recidive vertonen;

- 2.2 Signifikant hoger scores op de *Maatschappelijke integratie* dimensie (bij de follow up-meting).

3. Ppn uit de PTK-groep die hetzelfde beeld te zien gaven als de ppn uit de eerst genoemde categorie in de voorafgaande hypothese maar van die ppn

alleen verschilden door een toename op de Dogmatisme-schaal tussen vóór- en nameting (aanwijzing voor een (nog) niet verwerkt kognitief konflikt), zullen in vergelijking tot de ppn uit bedoelde categorie

3.1 Signifikant meer recidive te zien geven;

3.2 Signifikant lager scoren op de *maatschappelijke integratie* dimensie (bij de follow up-meting).

4. Bij de HvB-groep zal geen significante lineaire samenhang worden gevonden tussen de test Social Maladjustment (niet bij voormeting maar ook niet bij nameting) en de mate van recidive.

1a COOLEY, W. W. LOHNES, P. R., Multivariate Data Analysis John Wiley & Sons, Inc 1971 (hoofdstuk 8 en 9)

1b Zie HOOFDSTUK I noot 66

1c POREBSKI, O. R., Discriminatory and Canonical Analysis of Technical College Data The British Journal of Mathematical and Statistical Psychology 1966 (b) 19, 2, 215-236

1d JANSEN, R. H. C., Expressie in Tekeningen en Abnormaal Gedrag 1970 (dissertatie, Leiden) Pp 168 en 169

2 WARD, J. H., Jr., Hierarchical Grouping to Optimize an Objective Function Journal of the American Statistical Association, 1963, 58, 236-244

3 WARD, J. H., HOOK, M. E., Application of an Hierarchical Grouping Procedure to a Problem of Grouping Profiles Educational and Psychological Measurement, 23, 1, 1963, 69-81

4 BIJNEN, E. J., Cluster-Analyse, Overzicht en Evaluatie van Technieken, 1969 (dissertatie, Tilburg)

5 Is het aantal ppn van een onderzoeksgroep \leq het aantal variabelen (hier $n = 14$), dan is voor de betreffende groep de kovariantie-matrix niet positief definit en de determinant van de kovariantie-matrix gelijk aan nul. In dat geval kan de toets voor gelijkheid van kovariantiematrices niet worden uitgevoerd en het toetsingsmodel niet op een van zijn belangrijkste assumpties onderzocht worden.

6 De berekeningen voor deze analyse werden uitgevoerd op de IBM/OS van de K.U. te Nijmegen. Voor de WARD-methode is aan de K.U. een programma beschikbaar dat met 23 andere klusteranalyses is ondergebracht in een systeem van 15 programma's die zijn samengevat onder de naam CLUSTAN.

7 Het Algemeen Dokumentatie Register (A.D.R.) bevat per persoon de registratie van diens voorwaardelijke en onvoorwaardelijke veroordelingen, data van veroordeling en omschrijving van gepleegde delicten (artikelnummers). Van elke pp uit het PTK en HVB werd het A.D.R. via het Ministerie van Justitie opgevraagd.

8 In dit onderzoek werd de klassifikatie van beroepen toegepast volgens J. J. M. VAN TULDER (De Beroepsmobiliteit in Nederland van 1919 tot 1954, 1962, pp 257-261). VAN TULDER onderscheidt zes sociale lagen (nivo's).

- NIVO 1 hoofdzakelijk vrije en academische beroepen, directeur grote onderneming, leraren M.O., hoge ambtenaren.

- NIVO 2 hoofdzakelijk hoge employes, directeuren kleine ondernemingen, hoofdamttenaren, grote landbouwers en tuinders, middelbare technici.

- NIVO 3 hoofdzakelijk grote tot middelgrote oude en nieuwe middenstand, ambtenaren in middenpositie, middelgrote landbouwers en tuinders, middelbare technici.

- NIVO 4 hoofdzakelijk kleine oude en nieuwe middenstand, geschoolde arbeiders, kleine landbouwers en tuinders, kantoorbedienden, lage employe's, lage ambtenaren.

- NIVO 5 hoofdzakelijk geoefende arbeiders, lagere beamtten.

- NIVO 6 hoofdzakelijk ongeefende arbeiders.

9 Met betrekking tot de vooropleiding werd onderstaande klassifikatie van onderwijsnivo's gevolgd.

- NIVO 1 hoger onderwijs

Kriterium: diploma gelykstaand aan tenminste dat voor het kandidaatsexamen.

- Nivo 2 Middelbaar onderwijs

Kriterium: indien geen diploma behaald dan het volgende nivo toekennen.

- Nivo 3 M(ULO)

Kriterium: indien geen diploma behaald dan volgende nivo toekennen.

- Nivo 4 Lagere School (volledig)

Kriterium: op dit nivo zijn diploma's niet vereist, wel moet de lagere school volledig zijn.

doorlopen.

– Nivo 5 Lagere School, onvolledig

10. De berekeningen werden uitgevoerd m.b.v. de IBM/OS komputer van de K.U. te Nijmegen. Toegepast werd het Programma Multan Beschrijving in- en output dd 15-3-71. Auteur: E. ROSKAM

11. In het onderstaande zal verder weinig aandacht worden geschonken aan de resultaten verkregen met behulp van de Word Fluency test. De reden is, dat de op deze test geregistreerde veranderingen bij alle vier groepen – zo groot en bovendien zo systematisch in éénzelfde richting wijzend – ons verdacht voorkomen. Dit te meer, omdat het hier gaat om een zgn. test voor ability-meting. Dit is een test waarop men een dergelijke verandering in zo'n kort tijdsbestek niet verwacht, zelfs niet als men de test bij tweede meting als een vorderingentest opvat (zie par. I 4 2 2). In vergelijking hiermee zijn de veranderingen op de Sociale Informatie test, eveneens een test voor ability-meting, meer konform de verwachting. Ondanks de hoge test-retestkorrelatie (.79) heeft het er veel van weg, dat de verandering op de Word Fluency test geheel of ten dele verwijst naar een herinneringseffekt. Dit effect wordt nog wel eens aangetroffen wanneer tests als deze worden gebruikt (d.w.z. tests met opgaven die een duidelijk distinktief en in het oog springend karakter hebben), en vooral wanneer er sprake is van een kort tijdsinterval tussen twee afnamen van de test, zoals in dit onderzoek het geval is.

12. Er kunnen dus wel in de HVB-groep enige ppn opgenomen zijn die voor selectie naar het PTK in aanmerking kwamen, maar bij de selectie afvielen omdat zij weigerden aan de groepstraining in het PTK deel te nemen (zie ook par. IV. 4.3.).

13. Zie HOOFDSTUK I, noot 55. Pp. 6 e v.

14. CAMPBELL wijst op de eenzijdigheid van „an input-output, do-not-look-in-the-black-box attitude .. in social science, a focus on process should be used where possible, along with a focus on effects (lit. zie HOOFDSTUK I, noot 14d).

15. Zie HOOFDSTUK I, noot 9

16. Dit zijn de argumenten die door gedetineerden naar voren zijn gebracht bij hun motivering tot terugplaatsing vanuit het PTK naar het HVB (lit.: HOOFDSTUK I, noot 10f).

17. Zie HOOFDSTUK I, noot 10e.

18. SCHOUTEN, J. A. M., Laat Je Niet Kennen, Een Klinisch Verhaal en een Empirisch Onderzoek. In A.P. CASSEE, P. E. BOEKE, J. T. BARENDRECHT, Klinische Psychologie in Nederland, dl. I. Van Loghum Slaterus, Deventer 1973. Pp. 141-172.

19. ROEN, S. R., Evaluative Research and Community Mental Health. In A. E. BERGIN, S. L. GARFIELD (Eds.), Handbook of Psychotherapy and Behavior Change: An Empirical Analysis. John Wiley and Sons, Inc. 1971. P. 807

20. FESTINGER, L., A Theory of Cognitive Dissonance. Evanston, Ill.: ROW, Peterson. 1957.

21a. KELMAN, H. C., Compliance, Identification, and Internalization: Three Processes of Opinion Change. Journ. Confl. Resol. 1958, 2, 51-60.

21b. KELMAN, H. C., Processes of Opinion Change. Publ. Opin. Quart. 1961, 25, 57-78.

22. Zie HOOFDSTUK I, noot 10f (Jaarverslag 1969).

23. Zie HOOFDSTUK I, noot 15.

24. Deze veronderstelling is gebaseerd op de konfirmatie van hypothese III. Een soortgelijke veronderstelling ligt ten grondslag aan de behandeling van „delinkwente” jongens van het Zandwijk-instituut (zie noot 18).

25. Zie HOOFDSTUK I, noot 74.

SUMMARY

THE PTK-EVALUATION STUDY, A COMPARATIVE INVESTIGATION OF THE IMMEDIATE EFFECT OF TWO SHORT-TERM IMPRISONMENTS

During the past decade considerable attention has been paid internationally to the execution of short-term imprisonment for young offenders

In spite of this attention, it appears from a report by the European Committee on Crime Problems in 1967, that within Europe at that time only Western Germany and England had special institutions for the execution of short-term imprisonment, viz the *Jugendarrest* in Germany and the *detention centers* in England

In the Netherlands too, especially since the introduction of the „Beginnelsenwet Gevangeniswezen“, a law of 1953, which contains the (new) rules concerning the manner of executing imprisonment, particular attention has been paid to the imprisonment of young persons, but less to those with a short sentence than to those with a long sentence

Until 1967, short prison sentences for young male delinquents were, as a rule, executed in the „Huis van Bewaring“ (HvB) (House of Custody) By modern standards, however, the circumstances in such institutions are so unsatisfactory, that the objectives of detention, contained in clause 26 of the 1953 Law for Prisons, are almost impossible to realize

These objectives include the instruction to resocialize in the detention situation

Presumably the HvB does not find the opportunity to put this instruction into effect Moreover, in an institution such as the HvB, where emphasis is laid on *conformity* and *obedience*, one would expect to find criminal adjustment behaviour, which may be described by the term *prisonization* (STREET et al, BERK) This term, derived from CLEMMER, implies that the criminal adjustment in a prison of this type is regarded as a positive linear function of the duration of stay in the institution *Prisonization* was considered by us as the expected negative effect of imprisonment in the HvB

The problem of reformatory care for young men with short-term imprisonments was the subject of a report drawn up in 1963 by the „Penitentiaire Benelux Commissie“ and delivered to the Ministers of Justice of the Benelux countries The report advised the establishment of a separate institution for these young men, with a capacity of 50 - 60 prisoners In consequence of this report, the Dutch Minister of Justice decided in favour of setting up the „Penitentiar Trainingskamp, De Corridor“ (PTK), a reformatory training camp in the township Zeeland (Noord Brabant) This would be an alternative

to the HvB for young male delinquents.

In the consideration of the ultimate plan and objectives of the PTK, the Highfields Project in the U.S.A. more or less stood model. As in Highfields, the training in the PTK intends group treatment, which treatment is primarily concerned with actual behaviour within the institution rather than with the delinquent's case history. Unlike Highfields, where the prisoners are on probation, the prisoners in the PTK serve unconditional sentences; one would expect this category of prisoners to be less amenable to co-operation than the Highfields category of prisoners.

The basic idea behind the PTK is briefly as follows. The detention situation is viewed as a situation that evokes conflicts as a result of 1. the relatively large degree of compulsion in taking part in the group training, 2. the unbridgeable discrepancy of power between the staff and the prisoners, and 3. the character of the punishment. *Putting into practice* social conflicts is a prerequisite for activating social learning, for which the group is instrumental. It is hoped that by means of these learning processes the negative effect of imprisonment expected of the HvB may be avoided and also that the prisoner's self-insight will be enlarged.

Setting out from the distinction between PTK and HvB, which as has already been noted is determined mainly by the group-training aspect, our research problem may be formulated thus: is the effectiveness of the PTK, which provides specific group-training during the short-term sentence of a certain group of young offenders, greater than the effectiveness of the HvB, where there is nothing more than imprisonment? This implies the question as to how much more than the HvB the PTK is able to fulfil the objectives held in common.

A first step towards answering our problem was tracing the objectives (CHAPTER II) by means of an inquiry held among management, group leaders, warders, and prisoners of the PTK. We found 12 objectives which may be classified into two aspects, viz.:

- acquiring more socially adjustment behaviour,
- preventing or unlearning maladjusted behaviour.

It was made plausible that these objectives also held for the HvB with which the PTK was compared.

Next, these objectives were operationalized in terms of definitions of measurable behaviour (section III.2). The operationalization entailed selecting 22 tests on which a number of analyses were conducted both on the level of individual items and of whole tests. These analyses were instrumental for the construction (section III.3.3) and evaluation (section III.3.4) of the final tests. Although some of the original tests which did not meet the requirements of test construction were eliminated, the remaining, final tests appeared sufficiently representative for the whole of the objectives for operationalization (section III.4).

The 14 final tests are: Identity, Social Self, Self Satisfaction, Social Information, Social and Cultural Interest, Word Fluency, Achievement Motive, Dogmatism, Stigmatization, Social Maladjustment, Withdrawal, Alienation, Manifest Aggression and Anomia.

The first seven tests listed may be regarded as indicators for forms of adjustment behaviour, the other seven tests as indicators for forms of maladjusted behaviour.

For determination of the effect (CHAPTER IV), the four-week basic training in the PTK was taken. It was considered as the experimental condition of which the immediate effect on the abovementioned tests (the dependent variables) was looked into. Investigated, in fact, was whether the effect of this experimental condition agreed with the stated expectation by comparing a group from the PTK (the experimental group) to a control group made up from five HvB's. In these last institutions the conditions are the same as in the PTK (imprisonment, total institution) except for the experimental condition (group training).

Applying the non-equivalent control group design, the effect of group training in the PTK was investigated. A comparison was made of the experimental and the control group through post-measurement on the tests indicating forms of adjusted behaviour and forms of maladjusted behaviour; these forms of behaviour one tries to achieve or else to avoid, through the group training.

An expected difference in the results may indicate a group training effect, but only if the two groups do not differ in the pre-tests, and also in variables which, alongside the experimental condition, may cause some difference in the results (background variables).

In order to increase the internal validity of the research model, two criterion groups were introduced. The pre-measurements of these two criterion groups were used as criteria for a comparison of pre-measurement and post-measurement in the experimental group and in the control group. Both criterion groups come from total institutions where an imprisonment situation did not exist and where at the time of the pre-measurement there was no influence of any specific training.

In the present investigation it was assumed that there is no sense in distinguishing on psychological tests between delinquents and non-delinquents (the criterion groups) but only between recorded and unrecorded delinquents. It was expected, as a result of the stereotype approach in our society to the category of recorded delinquents, an approach reaching its lowest point during imprisonment, that the social disintegration of this group of people will be most serious during imprisonment and will worsen with the duration of the imprisonment. This expectation is in agreement with the theory on *prisonization*. The theory predicts that a person will conform less and less to the conven-

tional norms (of the prison staff) the longer he stays in prison. Moreover, the rate and the degree of *prisonization* is dependent on the degree of involvement he has with the *inmate culture* in the prison. Group training aiming at resocialization, is supposed to bring about an increased social integration.

At the time of the pre-measurement, the experimental subjects and the control subjects (the recorded delinquents) share at least one common experience. They have been sentenced to unconditional imprisonment, and in general they have spent a period of imprisonment in an HvB, immediately preceding their sentence (the so-called period of custody pending trial). Thus, the pre-measurements of the two groups share the same conditions, these being *total institution*, *detention*, and *absence of group training*. Of these conditions only *detention* is lacking for the criterion groups (the unrecorded delinquents).

At the time of post-measurement, the differences have shifted somewhat. Subjects from the experimental group have as an extra experience their group training in the PTK with its alleged socially integrating influence. The control group lacks this experience. One is now justified to suppose that the socially disintegrating influence ascribed to detention continues to be effective.

A dimension (composite variable) was found with which most of the tests, regarded by us as indicators for *acquiring more socially adjusted behaviour* (one of the two general objective aspects), correlated in one direction; with the same dimension most of the tests serving as indicators for *preventing or unlearning maladjusted behaviour* (the other of the two general objective aspects) also correlated in one direction, but then opposite to the former set of tests. On this dimension, which we have labeled with the term *Social integration*, it appeared, as was expected, that each of the two research groups from the PTK and from the HvB (the recorded delinquents) attained a lower score in the pre-measurement than either of both criterion groups (the unrecorded delinquents) did in the pre-measurement. This expectation was thus based on the supposition that detention exerts a socially disintegrating influence.

In line with this expectation was the assumption that an intensified experience of detention would show a decline on the above dimension, whereas a prolonged experience of group training in the PTK (to which, as has been said, social integration is ascribed) shows a rise on this dimension. This, as well as other expectations consistent with the confirmed expectation reported above, appeared, however, not to be affirmable.

However, using the final tests, an unpredicted effect was demonstrated. The question now was how to interpret this effect which was noted only for the PTK group, and which implies a significant change in the common tests.

It appeared that this effect may not be attributed to original differences in level (of background variables and of tests) between the investigated groups

from the PTK and the HvB and therefore that it probably should be considered as an effect of the group training.

Furthermore, it became obvious that the effect in question may be interpreted in agreement with, or at least not counter to, the line of thought that underlies the formulation of the objectives. This, as well as the foregoing seems to indicate a positive answer to the research problem.

In interpreting the above effect, we emphasized the cognitive conflict within the personality of the prisoner rather than on the social conflict where the inequality of power between prison staff and prisoner is the main issue. The latter conflict seems to have been given more weight in the original line of thought on which the formulation of PTK objectives is based. We do not deny that there is a social conflict of this kind, but we would rather place it within the group of fellow-prisoners. Putting this conflict *into practice* was described by us as *reality testing*. Within the group, the prisoner is compelled mainly by his groupmates to reflect upon his own behaviour in relation to the group. This reflection, in our view, is the beginning of a *process of self-recognition* that eventually seems to result in a break-through of real feelings. In a short space of time the prisoner in the PTK is confronted with two contradictory pieces of information as regards his self-image: on the one hand the (inflated) idea he has of himself, on the other hand the (real) deviant image which the group holds up to him. It is now conceivable that the assimilation of this conflicting information is a necessary condition for realizing the ultimate objective of the group training, viz. a better social integration to be attained by the prisoner.

Whether this process of change leads to the desired result is, in our view, dependent on two factors. On the one hand there is the question whether one is successful by means of the group training of the PTK in breaking through the presumed defensive pattern (a desperately tenacious manner of *self-assertion*). On the other hand, there is the question whether one is successful in creating optimal possibilities for putting the ex-prisoner back into society. Placement of the ex-prisoners in an environment in which they are approached in an attitude of acceptance would seem to be conducive to the assimilation process mentioned above. Placement of the ex-prisoners in an environment where they meet with an attitude of rejection can only result in a further extension of the defensive pattern in such vulnerable persons; ultimately the original positive results, probably due to the group training in the PTK, could be lost completely.

Setting out from the obtained research results and in the light of our interpretation of these results, four hypotheses were formulated. The investigation of these hypotheses requires a follow up-study that should be regarded as

a necessary supplement to the present investigation. Indeed, if we realize that there is a lack of an equally hard but more complete criterion, non-recidivism remains as the ultimate test of the effectiveness of imprisonment.

The present evaluative investigation has concluded the first stage of a cycle of activities. This cyclic process must be continued if the PTK is to retain its presumed efficacy. From a comparison of the results obtained from the PTK group with the objectives of the PTK, it has appeared that a critical reflection on both the means and the objectives of the PTK is desirable. Such a critical reflection will then constitute the introduction to the second stage of the cyclic process in question, viz. the critical revision of objectives and/or means (STALPERS).

DE OORSPRONKELIJKE TESTS (1)

Van elke test volgt een korte typering. Deze typering omvat een voorbeeld van een item, de opdracht aan de pp en de wijze waarop een item wordt geskoord.

Het antwoord dat specifiek is voor de te meten trek of functie wordt tussen haakjes bij het voorbeeld van het item gegeven. Soms is de skoring van het item op grond waarvan dat specifieke antwoord kan worden afgeleid, expliciet gegeven. Een specifiek antwoord is het antwoord dat correspondeert met een zo hoog mogelijke score op het item.

I 1 DE „BENEVOLENCE SCALE” test no 1 (totaal 12 items)***Opdracht aan pp***

Geef van ieder groepje uitspraken aan wat je het *meest* belangrijk vindt en kies van de twee overblijvende uitspraken die eruit die aangeeft wat jij het *minst* belangrijk vindt.

Itemskore

Totaalscore per groepje uitspraken. De betekenis van deze totaalscore is als volgt:

- een totaalscore van 2 = niet-benevolent
- een totaalscore van 3 = ?
- een totaalscore van 4 = benevolent

Voorbeeld van een item

		skoring	
		<i>meest belangrijk</i>	<i>minst belangrijk</i>
Item 1 a	vrij te zijn in je doen en laten	1	2
b	dat anderen het met mij eens zijn	1	2
c	bevriend raken met de pechvogels	2	1

I 2 DE „TENNESSEE SELF CONCEPT SCALE”***Opdracht aan pp***

Zet een kruisje in de kolom, die jouw mening het beste weergeeft (de kolommen corresponderen met de volgende hoofdjep: helemaal onjuist, meestal onjuist, soms juist en soms onjuist, meestal juist, helemaal juist).

I 2 1 De subschaal „identity” test no 2 (totaal 21 items)***Voorbeeld van een item***

Item 37 Ik ben een vrolijk mens (juist - antwoord)

I 2 2 De subschaal „social self” test no 3 (totaal 23 items)***Voorbeeld van een item***

Item 56 Ik ben een belangrijk figuur voor mijn vrienden en familie (juist - antwoord)

I 2 3 De subschaal „self satisfaction” test no 4 (totaal 22 items)

Voorbeeld van een item:

Item 61. Ik ben tevreden met de relatie die ik met mijn familie heb (juist - antwoord)

1.3 DE SCHAAL „SAMENWERKING”: test no. 5 (totaal: 11 items)

Opdracht aan pp:

Door een kruisje te zetten in een van de vakjes achter de uitspraak, kun je aangeven in hoeverre je het met die uitspraak eens bent of niet (de vakjes korresponderen met de volgende hoofdjcs: helemaal eens, eens, soms eens soms oneens, oneens, helemaal oneens.

Voorbeeld van een item:

Item 2. In onze groep ben ik vaak bij ruzietjes en kleine strubbelingen betrokken (oneens - antwoord)

1.4 DE SCHAAL „SOCIALE INFORMATIE”: test no. 6 (totaal: 8 items)

Opdracht aan pp:

Achter iedere vraag staan al een aantal antwoorden. Daar is maar één antwoord van goed. Het is de bedoeling, dat jij aangeeft welk antwoord goed is. Geef je antwoord door een kruisje te zetten achter een van de antwoorden.

Voorbeeld van een item:

Item 2. Wat moet je doen als je een portefeuille met geld vindt?

	skoring
— in je zak steken	1
— naar de politie brengen	3
— laten liggen	2

1.5 DE SCHAAL „SOCIALE EN KULTURELE INTERESSE”: test no. 7 (totaal: 10 items)

Opdracht aan pp:

Kies voor elke vraag de antwoordmogelijkheid, die jij het meest geschikt vindt. Dit doe je door een kruisje te zetten in het vakje achter de betreffende antwoordmogelijkheid. Op elke vraag is maar één antwoord mogelijk.

Voorbeeld van een item:

	skoring
Item 8. Zou je graag,	
a. lid worden van een klub of een vereniging (bv. sport, muziek, toneel)?	a. 2
b. geen lid worden van een klub of vereniging?	b. 1

1.6 DE „WORD FLUENCY TEST”: test no. 8 (één totaalscore)

Opdracht aan pp:

Deze test meet hoeveel woorden je kunt bedenken, die met een bepaalde letter beginnen en in een bepaalde kategorie vallen. De opdracht is, in de vakken een woord in te vullen, dat met de letter links begint en behoort tot de kategorieën bovenaan.

Skore:

Het totaal aantal goede antwoorden binnen 10 minuten

Voorbeeld:

	AUTO'S	GEREEDSCHAP	BEROEPEN
B	Buick	beitel	bakker
C			
D			

1.7 DE „PRESTATIE-MOTIEF” SCHAAL: test no. 9 (totaal: 29 items)

Opdracht aan pp:

Kruis bij iedere vraag die nu komt, dát antwoord aan, dat aangeeft wat jij ervan denkt.

Voorbeeld van een item:

Item 74. Als ik met iets moeilijks bezig ben

	skoring
— geef ik het wel eens op	1
— stel ik het uit, maar ga naderhand verder	1
— zet ik meestal door	2

1.8 DE „DOGMATISME” SCHAAL: test no. 10 (totaal: 34 items)

Opdracht aan pp:

Hieronder tref je een aantal uitspraken aan over maatschappelijke vraagstukken. Met een aantal uitspraken zul je het geheel eens zijn, met andere zul je slechts weinig instemming of afkeuring bij jezelf bespeuren. Zet een kringetje om het cijfer, dat je mening het beste weergeeft.

Voorbeeld van een item:

Item 7. Ofschoon ik het ook mezelf niet graag toegeef, is het mijn heimelijk verlangen een groot man te worden zoals Einstein of Napoleon.

	skoring
+ 3 = geheel mee eens	6
+ 2 = mee eens	5
+ 1 = een beetje mee eens	4
— 1 = een beetje niet mee eens	3
— 2 = niet mee eens	2
— 3 = geheel niet mee eens	1

1.9 DE SCHAAL „STIGMATISERING”: test no. 11 (totaal: 9 items)

Opdracht aan pp:

Nu volgen een aantal meningen over sollicitaties en wat daarmee samenhangt van mensen die al eens „gezeten” hebben. Door een kruisje te zetten in één van de vakjes achter elke mening kun je aangeven in hoeverre jij het met die mening eens bent of niet.

Voorbeeld van een item:

Item 2. Als ik werkgever was, zou ik wel gek zijn iemand in dienst te nemen uit wiens strafblad blijkt, dat hij vroeger wel eens „gezeten” heeft.

helemaal eens	tamelijk eens	?	tamelijk oneens	helemaal oneens	skoring
5	4	3	2	1	

I 10 DE „JESNESS INVENTORY”

Opdracht aan pp

Geef je mening aan door een kruisje te zetten onder eens of oneens (achter elk item staan twee blokjes die respectievelijk korresponderen met het hoofdje „eens” en „oneens”)

I 10 1 De schaal „social maladjustment” test no 12 (totaal 14 items)

Voorbeeld van een item

Item 14 Als de politie je niet mag, probeert ze je voor alles op te laten draaien (eens)

I 10 2 De schaal „immaturity” test no 13 (totaal 16 items)

Voorbeeld van een item

Item 35 Ik krijg bijna nooit een eerlijke kans (eens)

I 10 3 De schaal „withdrawal” test no 14 (totaal 9 items)

Voorbeeld van een item

Item 67 Ik voel me vaak eenzaam en rot (eens)

I 10 4 De schaal „alienation” test no 15 (totaal 9 items)

Voorbeeld van een item

Item 39 De meeste volwassenen zijn meestal erg aardig (oneens)

I 10 5 De schaal „manifest aggression” test no 16 (totaal 9 items)

Voorbeeld van een item

Item 10 Soms heb ik zin om iemand op zijn gezicht te slaan (eens)

I 11 DE TEST „EEN HANDIGE INBREKER” test no 17 (totaal 30 items)

Opdracht pp

Wij noemen een aantal kenmerken, waarmee je jouw idee van een handige inbreker kunt aangeven. Als je bijvoorbeeld denkt, dat een handige inbreker erg lang moet zijn, dan geef je dat zo aan

lang/—————>kort

Dus hoe dichter je streepje bij lang staat, hoe langer naar jouw mening een handige inbreker moet zijn

Voorbeeld van een item

Item 1	EEN HANDIGE INBREKER IS							
geheel zonder	1	2	3	4	5	6	7	met veel
zelfvertrouwen								zelfvertrouwen
	skoring							

I.12 DE „ANOMIE”-SCHAAL: test no. 18 (totaal: 13 items)

Opdracht aan pp:

Hier volgen enkele punten waar jonge mensen heel verschillend over denken. Wij willen graag weten hoe jij daar nu over denkt. Lees iedere uitspraak zorgvuldig, en geef met een kruisje aan in hoeverre je het er mee eens of oneens bent.

Voorbeeld van een item:

Item 15. Heb je het gevoel dat het niemand interesseert of je nu stemt of niet, alleen de politici

helemaal eens	eens	niet helemaal eens	niet helemaal oneens	oneens	helemaal oneens	
6	5	4	3	2	1	skoring

I.13 DE TEST „HOUDING T.O.V. DE POLITIE”: test no. 19 (totaal: 18 items)

Opdracht aan pp:

Bovenaan staat wat je moet beoordelen, daarna volgen een aantal paren van tegenstellingen met lijntjes ertussen. Geef door middel van een dwars-streepje op ieder lijntje aan wat je ervan vindt.

Voorbeeld van een item:

Item 2. POLITIE									
vervelend	1	2	3	4	5	5	7		niet vervelend
skoring									

I.14 DE TEST „HOUDING T.O.V. DE JUSTITIE”: test no. 20 (totaal: 18 items)

Voor „Opdracht aan pp” en „Voorbeeld van een item” zij men verwezen naar Test no. 19. Het te beoordelen concept POLITIE is hier alleen vervangen door het concept JUSTITIE.

I.15 DE SCHAAL „APATHIE”: test no. 21 (totaal: 4 items)

Opdracht aan pp:

Geef door middel van een kruisje aan hoe je over de volgende uitspraken denkt.

Voorbeeld van een item:

Item 3. De gemiddelde burger kan zich beter niet bemoeien met de „smerige” politiek.

eens	geen mening	oneens	
3	2	1	skoring

I.16 DE „POWERLESSNESS”-SCHAAL: test no. 22 (totaal: 7 items)

Opdracht aan pp:

Geef jouw mening over de volgende uitspraken aan, door een van de vijf antwoorden aan te kruisen. De antwoordmogelijkheden zijn: helemaal eens, niet helemaal eens, ?, niet helemaal oneens, helemaal oneens.

Voorbeeld van een item:

Item 1. Waar ik nu ben kan je niet openlijk tegen iedereen je mening zeggen.

helemaal eens	niet helemaal eens	9	niet helemaal oneens	helemaal oneens	
5	4	3	2	1	skoring

I.17 „THE STANDARD PROGRESSIVE MATRICES”: test no. 23 (één totaalscore)

Opdracht aan pp:

Dit is een proef om na te gaan of U goed kunt kijken. Op de eerste bladzijde ziet U bovenaan een grote tekening met een wit stuk erin. Op de onderste helft van de bladzijde zijn 6 kleine stukken getekend, die genummerd zijn van 1 tot 6. Die stukken zijn allemaal even groot en passen allemaal in die opening, maar er is maar één stukje, dat de tekening goed afmaakt. (Met de ppn worden eerst drie voorbeelden doorgenomen van de eerste serie van 12 tekeningen. In totaal zijn er vijf series van elk 12 tekeningen. De reeksen lopen op in moeilijkheidsgraad).

Skore:

Totaal aantal goede antwoorden binnen 20 minuten. (2)

I.18 „SOCIALE WENSELIJKHEIDSSCHAAL”: test no. 24 (totaal: 24 items)

Opdracht aan pp:

De volgende vragen gaan over wat je in bepaalde situaties doet of hoe je over bepaalde dingen denkt. Je kunt je antwoord geven door een streepje te zetten op de lijn, die achter de vraag staat (3).

Voorbeeld van een item:

Item 21. Ik ben altijd beleefd, zelfs tegen onprettige mensen.

onjuist _____ juist

NOTEN EN LITERATUUR

1. Bij oorspronkelijke tests gaat het om tests waarvan de keuze in par. III.2 nader toegelicht wordt en daarnaast om twee andere tests nl., een intelligentietest (test no. 23) en een sociale wenselijkheidsschaal (test no. 24). De keuze van beide laatste tests wordt toegelicht in par. III.3.4.2.

2. RAVEN, J. C., Guide to the Standard Progressive Matrices, Sets A, B, C, D en E. H. K. Lewis & Co. Ltd., London. 1960.

3. Het betreft hier de „Sociale Wenselijkheidsschaal” (SD, MARLOWE en CROWNE) in de bewerking van HERMANS, H. (Motivatie en Prestatie. Swets en Zeitlinger. Amsterdam. 1967). Hoewel HERMANS twee onafhankelijke SD-schalen identificeerde, werd hier gekozen voor één schaal, nl. die welke uitsluitend wordt gerepresenteerd door het SD₁-kluster bij HERMANS. Redenen voor deze beperking zijn:

— de relatief korte tijd die voor de afname van de tests beschikbaar was; het aantal items per test moest derhalve beperkt zijn;

— bij het SD₁-kluster werd door HERMANS begripsvaliditeit in een konfirmatief kader aangetoond; bij het SD₂-kluster was dit niet het geval. (Het SD₁-kluster werd daarom door HERMANS getypeerd als het bedoelde kluster; d.w.z. zijn betekenis komt het meest overeen met de ideaal-typische beschrijving van de waarderingsgemotiveerde);

— de instem-tendencie bleek bij het SD₁-kluster iets kleiner dan bij het SD₂-kluster.

Uit het SD₁-kluster werden de items 49 en 18 verwijderd omdat de richting van de lading bij HERMANS niet konform de verwachting was. Alle items kregen dezelfde antwoord-vorm. Het leek gerechtvaardigd in deze af te wijken van het onderzoek van HERMANS (waar verschillende antwoordvormen zijn gebruikt), omdat uit dat onderzoek naar voren is gekomen, dat de invloed van methode-variantie te verwaarlozen is.

DE DEFINITIEVE TESTBATTERIJ

II 1 DE SCHAAL IDENTITY (test no 2)

Aantal gehandhaafde items 10

Item 37	Ik ben een vrolijk mens	(juist-antwoord)
Item 39	Ik neem er mijn gemak van	(juist-antwoord)
Item 20	Ik ben een godsdienstig iemand	(juist-antwoord)
Item 22	Ik ben iemand die niet deugt	(onjuist-antwoord)
Item 24	Ik sta zwak in mijn schoenen	(onjuist-antwoord)
Item 38	Ik heb veel zelfbeheersing	(juist-antwoord)
Item 41	Ik ben een nietsnut	(onjuist-antwoord)
Item 57	Ik kom uit een gelukkig gezin	(juist-antwoord)
Item 2	Ik vind het fijn er altijd aardig en netjes uit te zien	(juist-antwoord)
Item 26	Ik ben godsdienstig genoeg	(juist-antwoord)

II 2 DE SCHAAL SOCIAL SELF (test no 3)

Aantal gehandhaafde items 8

Item 56	Ik ben een belangrijk figuur voor mijn vrienden en familie	(juist-antwoord)
Item 76	Ik heb de pest aan heel de wereld	(onjuist-antwoord)
Item 83	Ik ben helemaal niet zo erg sociaal	(onjuist-antwoord)
Item 77	Het interesseert me niet wat andere mensen doen	(onjuist-antwoord)
Item 64	Ik ben te gevoelig voor dingen die mijn familie zegt	(onjuist-antwoord)
Item 89	Ik vergeef anderen niet zo gemakkelijk	(onjuist-antwoord)
Item 88	Ik voel me niet op mijn gemak bij andere mensen	(onjuist-antwoord)
Item 90	Ik vind het moeilijk om met vreemden te praten	(onjuist-antwoord)

II 3 DE SCHAAL SELF SATISFACTION (test no 4)

Aantal gehandhaafde items 8

Item 12	Ik zou aantrekkelijker moeten zijn voor vrouwen	(onjuist-antwoord)
Item 11	Ik zou wel het een en ander aan mijn lichaam willen veranderen	(onjuist-antwoord)
Item 27	Ik ben tevreden met mijn verhouding tot God	(juist-antwoord)
Item 29	Ik zou eigenlijk vaker naar de kerk moeten gaan	(onjuist-antwoord)
Item 61	Ik ben tevreden met de relatie die ik met mijn familie heb	(juist-antwoord)
Item 30	Ik zou niet zo veel leugens moeten vertellen	(onjuist-antwoord)
Item 48	Ik zou willen dat ik meer doorzettingsvermogen had	(onjuist-antwoord)
Item 66	Ik zou meer van mijn familie moeten houden	(onjuist-antwoord)

II.4 DE SCHAAL SOCIALE INFORMATIE (test no. 6)

Aantal gehandhaafde items: 7

Item 1. Wat zou je doen als iemand je <i>per ongeluk</i> een harde stomp gaf?	(niet reageren)
Item 2. Wat moet je doen als je een portefeuille met geld vindt?	(naar de politie brengen)
Item 3. Op welke leeftijd is iemand voor de wet meerderjarig?	(21 jaar)
Item 5. In Nederland is:
— kerkelijk huwelijk voldoende
— burgerlijk huwelijk voldoende
— zijn beide noodzakelijk	(burgerlijk huwelijk voldoende)
Item 6. Hoe kom je aan werk?	(naar een baas gaan en werk vragen)
Item 7. De taak van de tweede kamer is	(kontrolleren wat de regering doet)
Item 9. Onderstreep de naam van de vakbond:
V.V.V. V.V.D. N.V.V.	(N.V.V.)

II.5 DE SCHAAL SOCIALE EN KULTURELE INTERESSE (test no. 7)

Aantal gehandhaafde items: 8

Item 1. Wat zou je doen als er een TV-programma is over hongersnood ergens in de wereld?	(blijft kijken)
Item 2. Wat zou je doen als er in de krant iets staat over ruimtevaart?	(leest het hele artikel)
Item 3. Als je op de radio hoort, dat er ergens in Nederland een protestdemonstratie gehouden wordt (bijv. voor meer inspraak van de werknemers)	(zou actief en serieus mee willen doen)
Item 4. Als er gekolleteerd wordt voor kankerbestrijding	(zou er spontaan iets aan geven)
Item 6. Als er iemand zou komen spreken over verschillende godsdiensten	(zou er naar toe gaan)
Item 7. Wat zou je in je vrije tijd liever doen, als je kon kiezen?
a. naar een lekker stuk muziek luisteren
b. lekker niets doen	(a)
Item 8. Zou je graag,
a. lid worden van een klub of een vereniging (bijv. sport, muziek, toneel)?
b. geen lid worden van een klub of vereniging?	(a)
Item 13. Interesseer je je zo voor ontwikkelingshulp, dat
a. je er iets aan zou willen doen?
b. je er iets meer over zou willen weten?
c. het je koud laat?	(a)

II 6 DE TEST WORD FLUENCY (test no 8)

Zie BIJLAGE I

II 7 DE SCHAAL PRESTATIE-MOTIEF (test no 9)

Aantal gehandhaafde items 14

Item 2	Als mijn horloge niet de juiste tijd aangeeft	(vind het onaangenaam, hinderlijk)
Item 3	Als ik over mijn toekomst bezig ben, dan denk ik meestal	(ver tot zeer ver vooruit)
Item 5	Ik vind dat mijn leeftijdgenoten	(harder zouden kunnen werken)
Item 6	Als ik aan iets begin, breng ik het	(meestal tot een goed einde)
Item 10	Als directeur van een fabriek heb je het vaak erg druk en ben je dikwijls overbelast	
	Ik zou zo'n functie	(wel graag willen hebben)
Item 20	Risico in het leven	(maakt het leven interessant)
Item 26	Ik vind kansspelen, waar winst zuiver van toeval afhangt	(onaantrekkelijk)
Item 28	De uitdrukking „tijd kost geld”, vind ik	(juist)
Item 33	Ergens lang aan werken zonder moe te worden	(kan ik gemakkelijk)
Item 60	Voor mij is werken iets wat	(ik steeds graag doe)
Item 72	Voor extra genoegens heb ik	(wel eens te weinig of vaak geen tijd)
Item 73	Iets organiseren doe ik	(graag)
Item 74	Als ik met iets moeilijks bezig ben	(zet ik meestal door)
Item 80	Ik ben in het algemeen	(sterk op de toekomst gericht)

II 8 DE DOGMATISME SCHAAL (test no 10)

Aantal gehandhaafde items 7

Item 7	Ofschoon ik het ook mezelf niet graag toegeef is het mijn heimelijk verlangen een groot man te worden zoals Einstein of Napoleon	(eens-antwoord)
Item 12	Amerika en Rusland hebben zo goed als niets met elkaar gemeen	(eens-antwoord)
Item 14	Op de lange duur is het het beste om vrienden en kennissen uit te kiezen die dezelfde voorkeuren en opvattingen hebben als men zelf heeft	(eens-antwoord)
Item 17	Als ik in een verhit gesprek eenmaal opgewonden raak, kan ik niet meer ophouden	(eens antwoord)
Item 22	In onze ingewikkelde wereld is de enige manier om te weten te komen wat er werkelijk gaande is, te vertrouwen op leiders en deskundigen	(eens-antwoord)

- Item 23. Liever dood en een held dan levend en een lafaard (eens-antwoord)
- Item 28. Van alle verschillende levensbeschouwingen die bestaan, is er waarschijnlijk maar één juist (eens-antwoord)

II.9 DE SCHAAL STIGMATISERING (test no. 11)

Aantal gehandhaafde items: 3

- Item 2. Als ik werkgever was, zou ik wel gek zijn iemand in dienst te nemen uit wiens strafblad blijkt, dat hij vroeger wel eens „gezetten” heeft (eens-antwoord)
- Item 4. Het spreekwoord: „wie eenmaal steelt is altijd een dief”, gaat bijna steeds op (eens-antwoord)
- Item 8. De moeilijke jeugd van de meeste delinquenten is de belangrijkste oorzaak, waarom zij steeds maar weer in de gevangenis terechtkomen (eens-antwoord)

II.10 DE SCHAAL SOCIAL MALADJUSTMENT (test no. 12)

Aantal gehandhaafde items: 5

- Item 9. De meeste politieagenten proberen je te helpen (oneens-antwoord)
- Item 14. Als de politie je niet mag, probeert ze je voor alles op te laten draaien (eens-antwoord)
- Item 27. Soms is het best prettig om iets te stelen (eens-antwoord)
- Item 98. Het lijkt me helemaal niet slecht om te stelen bij winkeliers, die zelf de zaak oplichten (eens-antwoord)
- Item 118. Ik vind het niet erg om te liegen, als ik in moeilijkheden zit (eens-antwoord)

II.11 DE SCHAAL WITHDRAWAL (test no. 14)

Aantal gehandhaafde items: 4

- Item 1. Als je moeilijkheden hebt, kun je daar het beste je mond over houden (eens-antwoord)
- Item 4. Ik pieker te veel om de dingen goed te doen (eens-antwoord)
- Item 67. Ik voel me vaak eenzaam en rot (eens-antwoord)
- Item 121. Meestal maak ik mij zorgen (eens-antwoord)

II.12 DE SCHAAL ALIENATION (test no. 15)

Aantal gehandhaafde items: 3

- Item 25. Ik word zenuwachtig, als ik iemand een gunst moet vragen (eens-antwoord)
- Item 31. Ik vind het gemakkelijk om met vreemden te praten (oneens-antwoord)
- Item 39. De meeste volwassenen zijn meestal erg aardig (oneens-antwoord)

II 13 DE SCHAAL MANIFEST AGGRESSION (test no. 16)

Aantal gehandhaafde items 8

- Item 3. Ik ben vaak bij vechtpartijen betrokken (eens-antwoord)
Item 8. Ik voel me vlug gekwetst, als ik uitgescholden of bekritiseerd word (eens-antwoord)
Item 10. Soms heb ik zin om iemand op zijn gezicht te slaan (eens-antwoord)
Item 22. Iemand als ik slaat eerst en vraagt later (eens-antwoord)
Item 29. Als ik echt kwaad ben, ben ik tot alles in staat (eens-antwoord)
Item 40. Een gevecht winnen is wel het plezierigste wat er bestaat (eens-antwoord)
Item 96. Als iemand mij de baas wil zijn, dan moet hij vroeg opstaan (eens-antwoord)
Item 154. Ik word heel vlug boos (eens-antwoord)

II.14 DE SCHAAL ANOMIE (test no. 18)

Aantal gehandhaafde items 4

- Item 2. Heb je het gevoel dat je tegenwoordig van het moment moet genieten en niet te ver vooruit moet kijken (eens-antwoord)
Item 5. Heb je het gevoel dat het bijna niet meer verantwoord is, kinderen ter wereld te brengen, zoals de toekomst er nu uit ziet (eens-antwoord)
Item 11. Heb je het gevoel dat je als je tegenwoordig iets bereiken wilt, wel haast naar het buitenland moet gaan (eens-antwoord)
Item 15. Heb je het gevoel dat het niemand interesseert of je nu stemt of niet, alleen de politici (eens-antwoord)

II 15 STANDARD PROGRESSIVE MATRICES (test no. 23)

Zie bijlage I.

RESULTATEN VAN HET ONDERZOK NAAR DE BEGRIPSVALIDITEIT VAN DE DEFINITIEVE TESTS

III 1 DE SCHAAL IDENTITY (test no 2)

III 1 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)
positieve samenhangen tussen de schaal identity en de schalen self satisfaction en social self (1), negatieve samenhangen tussen self concept schalen en tests die alienation (2), dogmatisme (3,4) en anomie (2) meten, een kurvilineaire relatie tussen self concept schalen en social maladjustment schalen (5)

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de standard progressive matrices)
bij voormeting
self satisfaction (49), social self (18), prestatiemotief (16), alienation (-16) en sociale informatie (-11),
bij nameting
self satisfaction (51), social self (34), dogmatisme (-11), alienation (-19), withdrawal (-24).

III 1 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie
geen verwachte samenhang tussen self concept schalen en intelligentietests

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v standard progressive matrices)
bij voormeting
de gevonden samenhang is negatief (-14),
bij nameting
geen gevonden samenhang

III 1 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— De diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheden-matrix is 63 (sign).

III 1 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— De diagonaalwaarde (63) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheden-matrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

1. FITTS, W. H , Manual Tennessee Self Concept Scale Counselor Recordings and Tests. Nashville, Tennessee. 1965.
2. SIMMONS, J. L , Some Intercorrelations Among „Alienation” Measures. Social Forces, 1966, 44, 3, 370-372
3. VACCHIANO, R B , STRAUSS, P. S , HOCHMAN, L., The Open and Closed Mind: A Review of Dogmatism Psychol Bull., 1969, 71, 4, 261-273.
4. VACCHIANO, R. B , STRAUSS, P. S , SCHIFFMAN, D. C., Personality Correlates of Dogmatism. Journ of Consult and Clin Psychol. 1968, 32, 83-85.
5. MARLOWE, D , GERGEN, K J , Personality and Social Interaction. In G. LINDZEY, E. ARONSON (Eds), The Handbook of Social Psychology. Vol. II 2nd. ed. Addison-Wesley, Reading Mass. 1969.

III 2 DE SCHAAL SOCIAL SELF (test no 3)

III 2 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (Volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)
positieve samenhangen tussen de schaal social self en de schalen identity en self satisfaction (1), zie verder Test no 2

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de standard progressive matrices)
bij voormeting

alienation (- 38), anomie (- 31), manifest aggression (- 26), social maladjustment (- 22), withdrawal (- 21), dogmatisme (- 21), word fluency (16), sociale informatie (17), identity (18), prestatie-motief (22), sociale en kulturele interesse (23) en self satisfaction (28),
bij nameting

alienation (- 33), withdrawal (32), anomie (- 31), social maladjustment (- 30), manifest aggression (- 29), dogmatisme (- 26), sociale en kulturele interesse (17), prestatie-motief (22), sociale informatie (22), word fluency (26), identity (34), self satisfaction (38)

III 2 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie

Zie Test no 2

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v standard progressive matrices)
bij voormeting

geen gevonden samenhang,

bij nameting

de gevonden samenhang is positief (13)

III 2 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheden-matrix is 54 (sign)

III 2 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (54) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheden-matrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

1 Zie voor literatuurverwijzing Test no 2

III 3 DE SCHAAL SELF SATISFACTION (test no 4)

III 3 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)
positieve samenhangen tussen de schaal self satisfaction en de schalen identity en social self (1), zie verder Test no 2

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de standard progressive matrices)

bij voormeting

identity (49), social self (28), prestatie-motief (17), informatie (11), manifest aggression (- 14), withdrawal (- 14), dogmatisme (- 15), alienation (- 19), anomie (- 20),

bij nameting

identity (51), social self (38), manifest aggression (- 14), alienation (- 17), withdrawal (- 26), dogmatisme (- 28)

III 3 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie

zie Test no 2

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v stand progr matrices)

bij voormeting

geen gevonden samenhang,

bij nameting

geen gevonden samenhang

III 3 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheden-matrix is 61 (sign)

III 3 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (61) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenhedenmatrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

1 Zie voor literatuurverwijzing Test no 2

III 4 DE SCHAAL SOCIALE INFORMATIE (test no 6)

III 4 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests

positieve samenhangen met intelligentietests (6), negatieve samenhangen met schalen die anomie (7) en alienation (8) meten

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests

bij voormeting

standard progressive matrices (37), word fluency (34), social self (17), self satisfaction (11), identity (- 11), anomie (- 24), social maladjustment (- 24), dogmatisme (- 29), manifest aggression (- 34),

bij nameting

word fluency (44), standard progressive matrices (35), sociale en kulturele interesse (26), social self (22), prestatie motief (16), dogmatisme (- 28), anomie (- 30), manifest aggression (- 33), social maladjustment (- 35)

III 4 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

niet van toepassing (zie III 4 1)

III 4 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenhedsmatrix is 0 70 (sign)

III 4 4 Diskriminative validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (70) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenhedsmatrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

6 DRENTH, P J D , De Psychologische Test Psychologische Monografieën Van Loghum Slaterus, Arnhem 1966

7 McCLOSKEY, H , SCHAAR, J H , Psychological Dimensions of Anomy Amer Sociol Review 1965, 15 40

8 CLARK, J P , Measuring Alienation Within a Social System Amer Sociol Review, 1959, 24, 849-852

III 5 DE SCHAAL SOCIALE EN KUTURELE INTERESSE (test no 7)

III 5 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)
onbekend

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand progr matrices)

bij voormeting

social maladjustment (- 25), manifest aggression (- 23), anomie (- 17), dogmatisme (- 16), sociale informatie (12), prestatie-motief (22), social self (23),

bij nameting

social maladjustment (- 28), manifest aggression (- 18), anomie (- 18), withdrawal (- 14), stigmatisering (- 12), dogmatisme (- 11), alienation (- 11), word fluency (12), sociale informatie (16), prestatie-motief (16), social self (17)

III 5 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie
geen verwachte samenhang

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr matrices)

bij voormeting

geen gevonden samenhang,

bij nameting

geen gevonden samenhang

III 5 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenhedsmatrix is 66 (sign)

III 5 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (66) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenhedsmatrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

III.6 DE TEST WORD FLUENCY (test no. 8)

III.6.1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests:
positieve samenhang met intelligentietests (6).

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests
bij voormeting:

stand. progr. matrices (.43), sociale informatie (.34), social self (.16), dogmatisme (-.16), manifest aggression (-.17), withdrawal (-.17, anomie (-.24);

bij nameting:

stand. progr. matrices (.44), sociale informatie (.35), social self (.26), soc. en kult. interesse (.12), manifest aggression (-.15), withdrawal (-.16), social maladjustment (-.21), dogmatisme (-.23), anomie (-.26).

III.6.2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH):

niet van toepassing (zie III.6.1).

III.6.3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE):

— de diagonaalwaarde van deze test in de heteromeetgelegenheden-matrix is .79 (sign.).

III.6.4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE):

— de diagonaalwaarde (.79) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenhedenmatrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde.

LITERATUUR

6. DRENTH (zie test no. 6).

III.7 DE SCHAAL PRESTATIE-MOTIEF (test no. 9)

III.7.1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere test (uitgezonderd intelligentietests):
een negatieve samenhang met schalen die alienatie meten (9).

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand. progr. matrices)

bij voormeting:

social maladjustment (-.31), anomie (-.26), manifest aggression (-.17), identity (.16), self satisfaction (.17), social self (.22);

bij nameting:

social maladjustment (-.27), anomie (-.20), alienation (-.12), manifest aggression (-.11), soc. en kult. interesse (.16), soc. informatie (.16), social self (.22).

III.7.2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH):

— Verwachte samenhang met intelligentie:
geen verwachte samenhang.

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr matrices)
bij voormeting
geen gevonden samenhang,
bij nameting
geen gevonden samenhang

III 7 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheids-matrix is 61 (sign)

III 7 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (61) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheids-matrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

9 SEEMAN, M., Alienation and Social Learning in a Reformatory The Amer Journ of Sociol, 1963, 69, 270 284

III 8 DE DOGMATISME SCHAAL (test no 10)

III 8 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)
negatieve samenhangen met self concept schalen (3,4)

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand progr matrices)
bij voormeting
sociale informatie (- 29), social self (- 21), word fluency (- 16), sociale en kulturele interesse (- 16), self satisfaction (- 15), withdrawal (14), anomie (17), stigmatisering (19), social maladjustment (22), manifest aggression (26),
bij nameting
sociale informatie (- 28), self satisfaction (- 28), social self (- 26), word fluency (- 23), soc en kult interesse (- 11), identity (- 11), withdrawal (22), stigmatisering (22), anomie (23), social maladjustment (23), manifest aggression (37)

— Verwachte samenhang met intelligentie
geen verwachte samenhang

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr matrices)
bij voormeting
de gevonden samenhang is negatief (- 19),
bij nameting
de gevonden samenhang is negatief (- 17)

III 8 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheids-matrix is 44 (sign)

III 8 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (44) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheids-matrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

3 VACCHIANO e a (zie test no 2)

4 VACCHIANO e a (zie test no 2)

III 9 DE SCHAAL STIGMATISERING (test no 11)

III 9 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)
onbekend

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand progr matrices)

bij voormeting

dogmatisme (19), anomie (12), manifest aggression (11),

bij nameting

dogmatisme (22), anomie (17), manifest aggression (15), withdrawal (12), soc en kult
interesse (- 12)

III 9 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie
geen verwachte samenhang

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr matrices)

bij voormeting

geen gevonden samenhang,

bij nameting

geen gevonden samenhang

III 9 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenhedsmatrix is 38 (sign)

III 9 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (38) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de
heteromeetgelegenhedsmatrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

III 10 DE SCHAAL SOCIAL MALADJUSTMENT (test no 12)

III 10 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere test (uitgezonderd intelligentietests)
een kurvilneaire relatie met self concept schalen (5) en positieve samenhangen met de
schalen manifest aggression, withdrawal en alienation (10)

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand progr matrices)

bij voormeting

manifest aggression (38), anomie (27), dogmatisme (22), social self (- 22), sociale infor-
matie (24), sociale en kulturele interesse (- 25) en prestatie-motief (- 31),

bij nameting

manifest aggression (46), anomie (42), dogmatisme (23), withdrawal (16) word fluency (21), prestatie-motief (- 27), soc en kult interesse (- 28), social self (- 30), sociale informatie (- 35)

III 10 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie
geen verwachte samenhang

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr matrices)
bij voormeting
een negatieve samenhang (- 11),
bij nameting
een negatieve samenhang (- 17)

III 10 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheden-matrix is 76 (sign)

III 10 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (76) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de van de heteromeetgelegenheden matrix die korresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

5 MARLOW, GERGEN (zie test no 2)

10 JESNESS, C F, The Jesness Inventory (Manual) Consulting Psychol Press Calif 1966

III 11 DE SCHAAL WITHDRAWAL (test no 14)

III 11 1 Bgripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)
positieve samenhangen met de schalen social maladjustment, alienation en manifest aggression (10)

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand progr matrices)
bij voormeting
alienation (23), manifest aggression (20), anomie (19), dogmatisme (14), self satisfaction (- 14), word fuency (- 17, social self (- 21),
bij nameting
anomie (27), alienation (26), dogmatisme (22), manifest aggression (17) social maladjustment (16), sigmatisering (12), soc en kult interesse (- 14), word fluency (- 16), identity (- 24), self satisfaction (- 26), social self (- 32)

III 11 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie
geen verwachte samenhang

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr matrices)
bij voormeting

geen gevonden samenhang,
bij nameting
geen gevonden samenhang

III 11 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheden-matrix is 56 (sign)

III 11 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

de diagonaalwaarde (56) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheden matrix die corresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

10 JESNESS (zie test no 12)

III 12 DE SCHAAL ALIENATION (test no 15)

III 12 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere test (uitgezonderd intelligentietests)
negatieve samenhangen met schalen die self concept (2), prestatie-motief (9), sociale informatie (8) meten en positieve samenhangen met schalen die anomie (2, 7, 11, 12, 13 en 14), withdrawal, manifest aggression en social maladjustment (10) meten

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd stand progr matrices)

bij voormeting

social self (- 38), self satisfaction (- 19), identity (- 16), anomie (12), withdrawal (23),

bij nameting

social self (- 33), identity (- 19), self satisfaction (- 17), prestatie-motief (-,12), soc en kult interesse (- 11)

III 12 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie

geen verwachte samenhang

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr matrices)

bij voormeting

geen gevonden samenhang,

bij nameting

geen gevonden samenhang

III 12 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheden-matrix is 48 (sign)

III 12 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (48) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheden-matrix die corresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

2 SIMMONS (zie test no 2)

7 McCLOSKEY, SCHAAR (zie test no 6)

8. CLARK (zie test no. 6)
9. SEEMAN (zie test no. 9)
10. JESNESS (zie test no. 12)
11. GREEN, M. E. (Ph. D.), *Anomie and Socioeconomic Status Among Adolescents*. Cornell University, 1968.
12. NETTLER, G., *A Measure of Alienation*. Amer. Sociol. Review, 1957, 22, 670-677.
13. STRUENING, E. L., RICHARDSON, A. H., *A Factor Analytic Exploration of the Alienation, Anomia and Authoritarianism Domain*. Amer. Sociol. Review, 1965, 768-776.
14. McDILL, E. L., RIDLEY, J. C., *Status, Anomia, Political Alienation and Political Participation*. The Amer. Journ. of Sociol., 1962, 68, 205-213.

III.13 DE SCHAAL MANIFEST AGGRESSION (test no. 16)

III.13.1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— **Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests):**
 positieve samenhangen met schalen die withdrawal, alienation en social maladjustment (10) meten.

— **Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand. progr. matrices)**

bij voormeting:

social maladjustment (.38), dogmatisme (.26), anomie (.20), withdrawal (.20), stigmatisering (.11), self satisfaction (-.14), word fluence (-.17), prestatie-motief (-.17), sociale en kulturele interesse (-.23), social self (-.26) en sociale informatie (-.34);

bij nameting:

social maladjustment (.46), dogmatisme (.37), anomie (.28), withdrawal (.17), stigmatisering (.15), prestatie-motief (-.11), self satisfaction (-.14), word fluency (-.15), soc. en kult. interesse (-.18), social self (-.29), soc. informatie (-.33).

III.13.2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH):

— **Verwachte samenhangen met intelligentie**
 geen verwachte samenhang.

— **Gevonden samenhang met intelligentie (m.b.v. de stand. progr. matrices)**

bij voormeting:

een negatieve samenhang (-.24);

bij nameting:

een negatieve samenhang (-.16).

III.13.3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE):

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheids-matrix is .71 (sign.).

III 13 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (71) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheden-matrix die corresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

10 JESNESS (zie test no 12)

III 14 DE SCHAAL ANOMIE (test no 18)

III 14 1 Begripsvaliditeit in konfirmerende zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhangen met andere tests (uitgezonderd intelligentietests)

positieve samenhangen met schalen die alienation (2, 7, 11, 12, 13, 14) en negatieve samenhangen met schalen die self concept (2) en sociale informatie (7) meten

— Gevonden samenhangen met de volgende definitieve tests (uitgezonderd de stand progr. matrices)

bij voormeting

social self (31) prestatie motief (-26), sociale informatie (-24), word fluency (-24), self satisfaction (20) sociale en kulturele interesse (17), stigmatisering (12), alienation (12), dogmatisme (17) withdrawal (19), manifest aggression (20), social maladjustment (27),

bij nameting

social self (31) sociale informatie (30), word fluency (-26), prestatie-motief (-20), soc. en kult. interesse (18), stigmatisering (17), dogmatisme (23), withdrawal (27), manifest aggression (28) social maladjustment (42)

III 14 2 Begripsvaliditeit in diskriminatieve zin (volgens DRENTH)

— Verwachte samenhang met intelligentie
geen verwachte samenhang

— Gevonden samenhang met intelligentie (m b v de stand progr. matrices)

bij voormeting

een negatieve samenhang (-20),

bij nameting

een negatieve samenhang (-25)

III 14 3 Konvergerende validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde van deze schaal in de heteromeetgelegenheden-matrix is 58 (sign).

III 14 4 Diskriminatieve validiteit (volgens CAMPBELL en FISKE)

— de diagonaalwaarde (58) is hoger dan elke andere waarde in de rij en kolom van de heteromeetgelegenheden matrix die corresponderen met deze diagonaalwaarde

LITERATUUR

2 SIMMONS (zie test no 2)

7 McCLOSKEY SCHAAR (zie test no 6)

11 GREEN (zie test no 15)

12 NETTLER (zie test no 15)

13 STRUENING (zie test no 15)

14 McDILL, RIDLEY (zie test no 15)

BIJLAGE IV
MATRIX VAN KORRELATIES* TUSSEN DE DEFINITIEVE TESTS, GEBRUIKT
BIJ HET ONDERZOEK NAAR DE BEGRIJSVALIDITEIT IN KONFIRMERENDE
EN DISKRIMINATIEVE ZIN ($r_{.05} = .11$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1. Identity (test no. 2)	(1.00)	(.34)	(.51)	(-.06)	(-.08)	(.02)	(.08)	(-.11)	(-.08)	(.01)	(-.24)	(-.19)	(.03)	(.02)	(-.07)
2. Soc. Self (test no. 3)	1.00	.18	.49	-.11	-.06	-.07	.16	.04	.00	-.00	-.09	-.16	-.04	.02	-.14
3. Self Satisf. (test no. 4)		1.00	.28	.17	.23	.16	.22	-.21	-.09	-.22	-.21	-.38	-.26	-.31	.03
4. Soc. Inform. (test no. 6)			1.00	(.09)	(-.08)	(.08)	(.08)	(-.28)	(-.07)	(-.06)	(-.26)	(-.17)	(-.14)	(-.05)	(-.02)
5. Soc. Kult. Inter. (test no. 7)				1.00	.11	-.06	.05	.17	-.15	-.06	.01	-.14	-.19	-.14	.04
6. Word Fluency (test no. 8)					1.00	.12	.34	.10	-.29	-.02	-.24	-.10	.04	-.34	.37
7. Prestatie-Motief (test no. 9)						1.00	.08	.22	-.16	-.05	-.25	-.02	-.09	-.23	.01
8. Dogmatisme (test no. 10)							1.00	.08	-.16	.05	-.09	-.17	-.01	-.17	.43
9. Stigmatisering (test no. 11)								1.00	-.01	.01	-.31	-.04	-.10	-.17	-.01
10. Soc. Maladj. (test no. 12)									1.00	(.22)	(.23)	(.22)	(.08)	(.37)	(-.17)
11. Withdrawal (test no. 14)										1.00	.19	.22	.14	.26	-.19
12. Alienation (test no. 15)											1.00	(.09)	(.12)	(.06)	(.15)
13. Manifest Aggr. (test no. 16)												1.00	.05	-.02	-.01
14. Anomie (test no. 18)													1.00	.08	.06
15. Stand. Progr. Matr. (test no. 23)														1.00	-.11

* De korrelaties tussen haakjes hebben betrekking op de nameting; de overige korrelaties verwijzen naar de voormeting.

BIJLAGE V

DE GLOBALE FAKTOR-STRUKTUUR (NA VARIMAX ROTATIE)

	Faktor I	Faktor II
Tests:		
1. Identity (test no. 2)	.11	.61
2. Social Self (test no. 3)	— .43	.52
3. Self Satisfaction (test no. 4)	— .05	.69
4. Sociale Informatie (test no. 6)	— .60	— .09
5. Sociale en Kulturele Interesse (test no. 7)	— .40	— .01
6. Word Fluency (test no. 8)	— .38	.06
7. Prestatie-motief (test no. 9)	— .32	.14
8. Dogmatisme (test no. 10)	.46	— .18
9. Stigmatisering (test no. 11)	.20	— .07
10. Social Maladjustment (test no. 12)	.62	— .02
11. Withdrawal (test no. 14)	.23	— .37
12. Alienation (test no. 15)	.08	— .47
13. Manifest Aggression (test no. 16)	.55	— .09
14. Anomie (test no. 18)	.50	— .15
percentage variantie verklaard door elke faktor:	16%	11%

BIJLAGE VI

KORRELATIES VAN DE 14 DEFINITIEVE TESTS MET TWEE DISKRIMINANT DIMENSIES/DISKRIMINATIE TUSSEN DE EXPERIMENTELE EN KONTRÔLE-GROEP

	PTK — HvB voormeting voormeting	PTK — HvB nameting nameting
Tests:		
1. Identity (test no. 2)	.07	.14
2. Social Self (test no. 3)	.42	.15
3. Self Satisfaction (test no. 4)	.14	.01
4. Sociale Informatie (test no. 6)	.22	.07
5. Sociale en Kulturele Interesse (test no. 7)	— .04	— .27
6. Word Fluency (test no. 8)	.55	.42
7. Prestatie-motief (test no. 9)	— .03	— .14
8. Dogmatisme (test no. 10)	— .21	.43
9. Stigmatisering (test no. 11)	— .28	— .17
10. Social Maladjustment (test no. 12)	.11	— .15
11. Withdrawal (test no. 14)	— .73	— .09
12. Alienation (test no. 15)	— .16	— .01
13. Manifest Aggression (test no. 16)	— .27	— .15
14. Anomie (test no. 18)	— .16	— .25
Eta ² :	.18	.12

BIJLAGE VII

DE KANONISCHE DISKRIMINANT-STRUKTUUR

Tests:	Dimensie I	Dimensie II	Dimensie III
1. Identity (test no. 2)	.04	— .08	— .18
2. Social Self (test no. 3)	.15	.16	— .54
3. Self Satisfaction (test no. 4)	.16	— .24	— .14
4. Sociale Informatie (test no. 6)	.54	.34	— .01
5. Sociale en Kulturele Interesse (test no. 7)	.24	— .07	— .35
6. Word Fluency (test no. 8)	— .08	.63	.27
7. Prestatie-motief (test no. 9)	.37	— .10	.18
8. Dogmatisme (test no. 10)	— .26	.05	.39
9. Stigmatisering (test no. 11)	.14	— .03	.49
10. Social Maladjustment (test no. 12)	— .70	— .32	.18
11. Withdrawal (test no. 14)	.05	— .45	.42
12. Alienation (test no. 15)	.11	— .09	.02
13. Manifest Aggression (test no. 16)	— .23	— .19	.19
14. Anomie (test no. 18)	— .10	— .31	.13
	Eta ²	.22	.16
			.08

BIJLAGE VIII

KORRELATIES VAN DE 14 DEFINITIEVE TESTS MET TWEE DISKRIMINANT DIMENSIES/DISKRIMINATIE TUSSEN Vóór- EN NAMETINGEN BIJ DE EXPERIMENTELE GROEP EN BIJ DE KONTRÓLEGROEP

Tests:	PTK — PTK	HvB — HvB
	voormeting nameting	voormeting nameting
1. Identity (test no. 2)	.16	.24
2. Social Self (test no. 3)	.42	.16
3. Self Satisfaction (test no. 4)	.31	.19
4. Sociale Informatie (test no. 6)	.08	— .09
5. Sociale en Kulturele Interesse (test no. 7)	.35	.22
6. Word Fluency (test no. 8)	— .38	— .63
7. Prestatie-motief (test no. 9)	.05	— .02
8. Dogmatisme (test no. 10)	— .52	.05
9. Stigmatisering (test no. 11)	— .31	— .23
10. Social Maladjustment (test no. 12)	— .12	— .44
11. Withdrawal (test no. 14)	— .30	.40
12. Alienation (test no. 15)	.02	.18
13. Manifest Aggression (test no. 16)	— .16	— .03
14. Anomie (test no. 18)	.02	— .02
	Eta ²	.20
		.14

BIJLAGE IX

GEMIDDELDEN OP DE 14 DEFINITIEVE TESTS BIJ Voor- EN NAMETING VOOR DE EXPERIMENTELE GROEP, KONTROLEGROEP EN BEIDE KRITERIUM-GROEPEN

Tests	voor- meting				na- meting			
	PTK	HvB	MKS	OBS	PTK	HvB	MKS	OBS
1 Identity (test no 2)	53	51	52	48	49	47	51	52
2 Social Self (test no 3)	40	33	37	38	32	30	41	37
3 Self Satisfaction (test no 4)	42	40	46	35	37	37	45	36
4 Sociale Informatie (test no 6)	39	36	50	46	38	37	49	49
5 Sociale en Kulturele Interesse (test no 7)	49	50	51	50	43	47	47	46
6 Word Fluency (test no 8)	341	289	341	379	380	345	408	440
7 Prestatie-motief (test no 9)	54	55	71	55	53	55	68	53
8 Dogmatisme (test no 10)	33	36	31	33	41	35	30	35
9 Stigmatisering (test no 11)	14	16	19	16	17	18	20	16
10 Social Maladjustment (test no 12)	28	27	16	18	30	32	14	19
11 Withdrawal (test no 14)	9	17	14	9	12	13	10	9
12 Alienation (test no 15)	13	14	15	13	13	13	12	13
13 Manifest Aggression (test no 16)	29	34	25	27	32	34	26	27
14 Anomie (test no 18)	20	22	20	17	20	22	16	16

STELLINGEN

I

Als gevolg van de stereotype benadering van de categorie geregistreerde delinquenten in onze samenleving, welke benadering zijn dieptepunt bereikt gedurende de detentieperiode, mag men verwachten dat deze categorie lager zal scoren op een dimensie (samengestelde variabele) die kan worden aangeduid als *maatschappelijke integratie* dan de categorie ongeregistreerde delinquenten. Op deze dimensie laden indicatoren voor vormen van aangepast gedrag meestal positief en indicatoren voor vormen van onaangepast gedrag in de regel negatief.

II

Recente ervaringen met uitsluitend detentie dragen wellicht meer bij tot het in de voorafgaande stelling verwachte verschil tussen geregistreerde en ongeregistreerde delinquenten dan in het verleden opgedane ervaringen met uitsluitend detentie.

III

Bij de interpretatie van de resultaten van het gangbare penologische onderzoek naar het duurzame effect van de gevangenisstraf dient men ernstig rekening te houden met:

1. de gebrekkige interne validiteit van dit type follow up-onderzoek, en
2. de onvolkomenheid van het sukseskriterium, dat meestal gehanteerd wordt.

IV

Het „black-box” karakter van resultatenonderzoek impliceert de mogelijkheid, dat aan eenzelfde onderzoeks-resultaat een verschillend proces en aan een verschillend onderzoeks-resultaat eenzelfde proces ten grondslag kan hebben gelegen.

V

De overheid zou voor het bedrijfsleven een voorbeeld behoren te zijn en konform haar eigen beginselen, vervat in artikel 26 van de Beginselenwet Gevangeniswezen, het makkelyker dienen te maken personen met een strafblad in dienst te nemen. Hiervoor lijkt tenminste een herziening van de wettelijke regeling inzake de verklaring omtrent het gedrag een noodzakelijke voorwaarde.

VI

Bij het meten van verandering stuit men onder meer op het volgende dilemma: of men konstrueert een test die op betrouwbare wijze een verandering meet die op zich zonder betekenis is, of men konstrueert een test die een betekenisvolle verandering op minder betrouwbare wijze registreert.

BERNARD C. Some Persisting Dilemmas in the Measurement of Change
In C. H. HARRIS The Univ. of Wisconsin Press, Madison, Problems in Measuring Change (Ed.) 1963

VII

Strikt genomen kan men bij het onderzoek naar verandering in het individu niet zonder meer de data van een aantal individuen combineren, tenzij bekend is, dat de verschillen tussen de kurven die de veranderingen bij deze individuen weergeven, te wijten zijn aan „experimental error”.

SHAPIRO M. B. The Single Case in Clinical Psychological Research. Journ. Gener. Psychol. 1966, 74, 3-23.

VIII

Bij het onderzoek van de individuele klient met diens unieke vraagstelling, is een mechanische toepassing van psychologische wetten en technieken principieel onmogelijk. BONARIUS en de pleiten terecht voor een *experimentele* benadering van de individuele klient. Deze benadering impliceert vijf fasen van onderzoek, nl. observatie, inductie, deductie, toetsing en evaluatie.

BONARIUS J. C. J. De Experimentele Benadering van de Individuele Klient. Ned. Tijds. Psychol. 1969, 24, 569-579.

IX

In de psychodiagnose dient, indien mogelijk, óók geïndiceerd te worden welke psychotherapie het best gegeven kan worden; daarbij moet dan ook worden ingegaan op de mogelijke gevolgen van het niet volgen van therapie op de diagnose.

ULLMANN, L.P., KRASNER, L., A Psychological Approach to Abnormal Behavior
Prentice / Hall Intern. Inc. 1969.

X

Het effect van psychotherapie wordt op zijn minst bepaald door factoren die betrekking hebben op respectievelijk de klient, de therapeut, de overeenkomst tussen klient en therapeut, de behandeling, alsmede door interacties tussen deze factoren. Bij de keuze van de meest geschikte vorm van psychotherapie voor een klient alsook bij de evaluatie van een therapie dient men in elk geval met *alle* bovenstaande determinanten rekening te houden.

LUBORSKY, L., CHANDLER, M., AUERBACH, A.H., COHEN, J.,
BACHRACH, H.M., Factors Influencing the Outcome of Psychotherapy: A Review
of Quantitative Research. Psychol. Bull., 1971, 75, 145 - 186

Stellingen behorende bij H.P.G.M. Caminada
HET PTK - EVALUATIEONDERZOEK
Proefschrift, Nijmegen, 7 september 1973

Omslag A G Gerritsen „Generaal Popovrowits“

Eigendom Dienst voor 's-Rijks Verspreide Kunstvoorwerpen

